تارقاتقۇچى:
www·islamyoli·net

مۇھەممەد يۇسۇف

ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن

بارلىق ماختاشلار ۋە ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەر بىزلەرنى ئىسلام نۇرىغا ئېرىشتۈرۈش ئارقىلىق بىزگە نېمىتىنى تاماملىغان، ھەج ئىبادىتىنى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئىبادەتلىرىدىن قىلىپ بېكىتىپ بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىشنى ھەجنىڭ ئاساسلىق پەرزلىرىدىن قىلىپ بەلگىلىگەن ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ پېشۋاسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا **«كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا (ئۇلارنى) ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن، ئۇلار پىيادە ۋە ئورۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئورۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ»**[1] دەپ بۇيرۇپ، خالىغان بەندىلىرىنى شۇ چاقىرىققا ئەگىشىپ ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا مۇيەسسەر قىلغۇچى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. دۇرۇد، دۇئا ۋە سالاملىرىمىز توغرا دىنىنىڭ يېتەكچىسى، ھەقىقەتنىڭ جاكارچىسى، ئىنسانىيەتنىڭ ئىپتىخارلىق ئۈلگىسى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى، مەنئى قىلغانلىرىنى ئىنسانىيەتكە تولۇق يەتكۈزۈش ئارقىلىق پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى شەرەپ بىلەن ئادا قىلغان، ھەج توغرۇلۇق: **«ئى خالايىق! ئاللاھ سىلەرگە ھەج قىلىشنى پەرز قىلدى، ھەج قىلىڭلار»**[2] دەپ بۇيرىغان، بۇيرۇپلا قالماستىن ھەج پائالىيەتلىرىنى ئەمەلى رەۋىشتە ئورۇنلاپ كۆرسىتىپ بەرگەن ۋە: **«مەندىن ھەج قائىدىلىرىنى ئۆگىنىۋېلىڭلار»**[3] دەپ تەلىم بەرگەن ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن. تا قىيامەتكىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئەگەشكەن مۆمىنلەردىن ئاللاھ تائالا رازى بولغاي.

مەلۇمكى، ئىسلام دىنىدا ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇس ئادا تېپىپ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئىككى چوڭ شەرت بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرىنچىسى، ئىبادەتلەرنى ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلىگەن ھالدا خالىس نىيەت بىلەن قىلىش، ئىككىنچىسى، ھەر قانداق بىر ئىبادەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىغا ئۇيغۇن شەكىلدە ئورۇنداشتۇر. بۇ ئىككى شەرتنىڭ بىرەرسى تولۇق بولمىغان ئىبادەت بىكاردۇر.

ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىبادەتلەرنى ئادا قىلىشنىڭ سىستېمىلىرىنى ۋە قائىدە ـ تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىش ئايرىم بىر پەرزدۇر. ھەج ئىبادىتىمۇ ئىسلام دىنىدىكى بەش چوڭ ئىبادەتنىڭ بىرى ۋە ئاللاھ

[1] ھەج سۈرىسى 27 ـ ئايەت.
[2] ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
[3] مۇسلىم رىۋايىتى.

تائالانى رازى قىلىش، ئۇنىڭ كەڭ مەغپىرىتىگە ھەم مۇكاپاتىغا ئېرىشىشنىڭ ئەڭ كاپالەتلىك يولىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «**قوبۇل بولغان ھەج جىھادتىن ئەۋزەلدۇر**»[1] دەپ كۆرسەتكەن. قىلغان ھەجنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ھەج قائىدىلىرىنى پۇختا ئۆگىنىش، ئاندىن ئۇنى شۇ ئۆگەنگەن بويىچە ئادا قىلىش شەرتتۇر.

«ھەج پەرزىنى ئادا قىلىمەن» دەپ بىر ئۆمۈر ئارزۇ تىلەك بىلەن يۈرۈپ، تاپقان – تەرگىنىنى بۇ يولغا ئاتىغاننىڭ سىرتىدا، پاسپورت ئالىمەن دەپ نەچچە يىل يۈگۈرۈش ئارقىسىدا مىڭبىر مۇشەققەتتە بۇ مۇقەددەس جايلارغا كېلىشكە مۇيەسسەر بولغان ھاجىلىرىمىزنىڭ ھەج قىلىش قائىدىلىرىدىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ھالدا، «ھەرەمگە كەلدۇق، ھاجى بولدۇق» دەپ يۈرۈشى، قايسى پائالىيەتنى قانداق رەۋىشتە ئادا قىلىشۋاتقانلىقىنىمۇ بىلمەسلىكى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىقتۇر. ھەرەمگە كەلگەنلىك ھاجى بولۇش ئۈچۈن يېتەرلىك ئەمەس. ئاللاھ تائالانىڭ نەزەرىدە «ھاجى» بولۇش ئۈچۈن ھەجنىڭ قائىدە – تەرتىبلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئۇنى جان – دىل بىلەن ئورۇنداش لازىم.

مەن بەزى ئۇيغۇرچە ھەج قوللانمىلىرىنى كۆردۈم. ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىنتايىن چوڭ ھەجىملىك كىتاب بولغانلىقتىن، ھاجىلار ئۇنى كۆتۈرۈپ بولالمىغاننىڭ ئۈستىگە، تەلىماتلار ئىنتايىن كۆپ بولغاچقا، كىتابنىڭ ئاخىرىنى ئوقۇپ بولغىچە بېشىنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن، كېرەك بولغان مەسىلىلەرنى ئىخچام ھالدا چۈشىنەلمەيدىكەن. بەزىسى ئىنتايىن قىسقا بولغانلىقتىن، ھەج ۋە ئۆمرە قائىدىلىرىنى ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايدىكەن. شۇڭا مەن ئۇيغۇر ھاجىلىرىمىز ئۈچۈن چۈشىنىشلىك، ئاسان ھەم مۇناسىپ شەكىلدە بىر ھەج ۋە ئۆمرە قوللانمىسى يېزىپ چىقىش نىيىتىگە كەلدىم ۋە جانابى ئاللاھ تائالادىن ياردەم سوراپ بۇ ئىشقا باشلىدىم.

مۇھەممەد يۈسۈف

ھىجرىيە 1427– يىل3 - رامىزان

مىلادىيە 2006 – يىل 25 – سىنتەبىر

---

[1] . ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى

ھەجنىڭ پەرزلىكى

ھەج ئىبادىتى خۇددى ناماز، روزا، زاكاتقا ئوخشاش بۇرۇنقى ساماۋىي دىنلاردىمۇ بۇيرۇلۇپ كەلگەن قەدىمىي ئىبادەتتۇر. ھەج پائالىيەتلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن باشلاپ ھازىرقى تەرتىپى بويىچە داۋام قىلغان بولسىمۇ، زامانلارنىڭ ئۆتىشى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا خۇراپات ۋە بۇتپەرەسلىك ئادەتلىرى ئارىلىشىپ بۇزۇلۇشى تۈپەيلى بۇددىست ئەرەبلەر ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ شەكلىنىمۇ ئۆزگەرتىۋەتكەن. ھەتتا كەبىنىڭ ئىچىگە ھەر قەبىلە ئۆزلىرىنىڭ بۇتلىرىنى تىزىۋالغان. ئىسلام دىنى دۇنياغا كېلىپ، ھىجرىيەنىڭ 8 - يىلى (مىلادىيە 630 - يىلى) مەككە پەتھى قىلىنىپ مۇسۇلمانلارنىڭ قولىغا ئۆتكەندىن كېيىن، كەبىنىڭ ئىچىدىكى بۇتلار چىقىپ تاشلىنىپ كەبە تازىلىنىدۇ. شۇنىڭدىن بىر يىل كېيىن، ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى ھەج ئىسلام دىنىنىڭ 5 - پەرزى بولۇپ بەلگىلىنىدۇ ۋە ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ قائىدە – تەرتىپلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى بولغان ھەنىفى (ھەق) دىنىدىكى ئەسلى شەكلىگە قايتۇرىلىدۇ. شۇندىن بېرى ھەج پائالىيەتلىرى شۇ بويىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە.

ئاللاھ تائالا ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشنى ئىقتىسادى يېتەرلىك بولۇپ، ھەج سەپىرىگە قادىر بولالىغان مۇسۇلمان كىشىلەرگە پەرز قىلىپ بەلگىلىدى. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **«قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى»**[1]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق ئىبادەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: **«ئىسلام دىنى بەش نەرسىنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان، ئۇلار: ئاللاھ تائالادىن باشقا ئىلاھىي مەبۇد يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، روزا تۇتۇش، زاكات بېرىش ۋە بەيتۇللاھنى ھەج قىلىش»**[2]. بۇ ھەدىستىن مەلۇمكى، قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ ئۆمرى ئىچىدە بىر قېتىم ھەج قىلىشى پەرزدۇر.

ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشنىڭ پەزىلەتلىرى

ھەج بىلەن ئۆمرە ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. چۈنكى ھەج ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئىقتىسادىي ھەم جىسمانىي ھەر ئىككى تەرەپتىن ئىبادەت قىلغان بولىدۇ. ئۇ پۇل – مال سەرپ قىلىش، سەپەر ئۈستىدە رىيازەت چېكىش، جاپا – مۇشەققەت تارتىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىدە ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.

ھەج بىلەن ئۆمرە گۇناھلارنىڭ، خاتالىقلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى، ئاللاھ تائالانىڭ يېقىنلىقىغا، رازىلىقىغا ۋە جەننىتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەت ھەم ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: **«كىمكى گۇناھ ئىشلىمەستىن ۋە يامان سۆز قىلماستىن ھەج قىلىدىكەن، ئۇ خۇددى ئانىسىدىن تۇغۇلغان كۈنىدىكىگە ئوخشاش بولۇپ قايتىدۇ**[3]**.»** يەنە بىر ھەدىسىدە: **«بىر ئۆمرەدىن يەنە بىر ئۆمرەگىچە بولغان ۋاقىت بۇ ئىككىسى ئارىسىدا ئىشلەنگەن گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن يېتەرلىكتۇر. قوبۇل قىلىنغان ھەجنىڭ مۇكاپاتى جەننەتتۇر»**[4] دەپ كۆرسەتكەن.

---

1. ئال ئىمران سۈرىسى 97- ئايەت
2. ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىس.
3. ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان سەھىھ ھەدىس.
4. ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ھەج كىملەرگە پەرز بولىدۇ؟

ھەج قىلىش مەجبۇرىيىتىنىڭ يۈكلىنىشى ۋە ھەج قىلىشقا لاياقەتلىك بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - **مۇسۇلمان بولۇش** مۇسۇلمان ئەمەسلەرگە باشقا ئىبادەتلەرمۇ پەرز بولمىغاندەك، ھەجمۇ پەرز ئەمەستۇر. چۈنكى مۇسۇلمان بولمىغانلار ئىسلام ئىبادەتلىرىنى ئورۇنلاشقا لاياقەتلىك ئەمەس.

2 - **ئەقىل – ھۇشى جايىدا بولۇش** ساراڭلارغا، مەتولارغا ۋە ئەقلى – ھۇشى جايىدا بولمىغان ھەر قانداق كىشىگە ھەج قىلىش پەرز ئەمەستۇر.

3 - **بالىغ بولۇش** بالاغەتكە يەتمىگەن باللارغا ھەج قىلىش پەرز ئەمەس. ئوغۇللار 12 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا، قىزلار 9 ياش بىلەن 15 ياش ئارىسىدا بالاغەتكە يېتىدۇ.

4 - **ھەج قىلىشقا قادىر بولۇش** بىراۋنىڭ ھەج قىلىشقا قادىر بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەجنىڭ پەرز بولۇپ بۇيرۇلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ھەج چىقىملىرىغا، ئۇ ھەجگە بېرىپ كەلگۈچە ئۆيىدە قالغان بالا – چاقىلىرىنىڭ پۈتۈن چىقىملىرىغا يەتكۈدەك ئىقتىسادقا ئىگە بولۇشى، تېنىنىڭ ساق بولىشى، ھەج يولىنىڭ خاتىرجەم ۋە ئوچۇق بولىشى، ئۆزى ھەم مال – مۈلكى زىيانغا ئۇچرىمايدىغان بولىشى ۋە قەرزدار بولماسلىقى شەرتتۇر!

يوقىرىقى شەرتلەر ئەر - ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە قارىتىلغان ئومۇمىي شەرتلەردۇر. ئەمما ئايال كىشى ئۈچۈن يەنە بىر شەرت بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ، ھەج سەپىرىگە ئاتلىنىپ تا ئۆيىگە قايتىپ كەلگەنگە قەدەر ئۇنىڭ يېنىدا **مەھرىمى**(ئېرى ياكى ئاتىسى ياكى بېرەر ئەر قېرىندىشى ياكى نىكاھى باغلانمايدىغان يېقىن توغقانلىرىدىن بىرى)نىڭ بىرگە بولىشىدۇر. ھەجدە بىرگە ھەمراھ بولۇش ئۈچۈن يوقىرىقى مەھرەملىرىدىن بىرەرسى بولمىغان ئايال كىشىگە ھەج پەرز ئەمەس. يات كىشىلەرنى يالغاندىن مەھرەم قىلىپ ھەجگە كېلىش جائىز ئەمەس.

ھەج ئۆمۈر ئىچىدە پەقەت بىر قېتىملا قىلىش بىلەن ئادا تاپىدىغان پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «**ھەج بىر قېتىملا قىلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن ئارتۇق قىلىنغىنى نەپلىدۇر**»[1].

ھەج قاچان پەرز بولىدۇ؟

ھەج قىلىش شەرتلىرىگە توشقان كىشىنىڭ ھەجنى كېچىكتۈرمەستىن، دەرھال ئادا قىلىشى پەرزدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەج قىلىش شەرتىگە توشقان كىشىنىڭ پەرز ھەجنى كېچىكتۈرۈشىنىڭ جائىز ئەمەسلىكى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «**ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا ئالدىراڭلار. چۈنكى سىلەر بېشىڭلارغا كېلىدىغانلارنى بىلمەيسىلەر**»[2]. ئەمما بىر قېتىم ھەج قىلىپ بولغان كىشى ئۈچۈن قايتا ھەج قىلىش پەرز ئەمەس، بەلكى نەپلە(ئىختىيارىي ئىبادەت)دۇر. قۇرئان كەرىمدىكى: «**قادىر بولالىغان كىشلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن كەبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى**» دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىمۇ، ھەج قىلىش شەرتلىرىگە توشقان كىشىلەرنىڭ بۇ پەرزنى كېچىكتۈرمەستىن دەرھال ئورۇنلىشىنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئىنسان بېشىغا كېلىدىغانلارنى ۋە ئەتە نېمىلەر بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. شارائىت بىلەن ئىمكانىيەت ھەمىشە شۇنداق ھازىر بولۇپ تۇرماسلىقى مۇمكىن. شۇڭا ھەج پەرزىنى ئادا قىلىشقا ئىمكانىيىتى تولۇقلىنىپ، شەرتلىرى ھازىر بولغان ئادەمنىڭ بۇ پەرزنى شۇ يىلى ھامان ئادا قىلىشى زۆرۈردۇر.

---

[1] . ئىمام بۇخارىي ۋە مۇسلىم رىۋايىتى.

[2] . ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

ھەج قىلىش ۋاقتى

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «**ھەج ۋاقتى مەلۇم بىرقانچە ئايدۇر**»[1] دەپ كۆرسەتكەن. بۇ مەلۇم بىر قانچە ئاي ـــ شەۋۋال، زۇلقەئدە ۋە زۇلھەججە ئېيىنىڭ 10 – كۈنىگىچە بولغان ۋاقىتلاردۇر. ئەمما ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن مەلۇم ۋاقىت بەلگىلەنگەن ئەمەس، بەلكى ئۇنى يىلنىڭ قايسىبىر ئايلىرى ۋە كۈنلىرىدە قىلسا بولىدۇ.

ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە ئاتلىنىشتىن بۇرۇن قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلار

ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە ئاتلانماقچى بولغان كىشى ئۈچۈن تۆۋەندىكىلەرنى ئورۇنلاش تەۋسىيە قىلىنىدۇ:

1 - ھەج ياكى ئۆمرە قىلماقچى بولغان ئادەمنىڭ بۇ ئىبادەتلەر بىلەن پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى مەقسەت ۋە غايە قىلىشى شەرتتۇر. بۇ دۇنيادا «ھاجى» دېگەن ئاتاقنى ئېلىش ياكى دۇنيالىق مەنپەئەت كۆرۈشنى نىيەت قىلىپ بۇ سەپەرگە ئاتلانغانلار ئۆزلىرى مەقسەت قىلغان غايىسىگە يېتىشتىن باشقا ھېچنەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېگەن: «**(قىلغان ياخشى ئەمەللىرى بىلەن پەقەت) ھاياتىي دۇنيانى ۋە ئۇنىڭ زىبۇ زىننىتىنى (يەنى دۇنيانىڭ نېمەتلىرىنى) كۆزلەيدىغان كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئەجرىنى بۇ دۇنيادىلا تولۇق بېرىمىز، دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئەجرىدىن ھېچ نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ. بۇنداق كىشىلەرگە ئاخىرەتتە دوزاختىن باشقا نەرسە يوقتۇر، ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ، قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى ھېسابقا ئېلىنمايدۇ**»[2].

2 - بالا – چاقىلىرىغا شەرىئەت ئەھكاملىرىغا رىئايە قىلىش، ئاللاھ تائالا بۇيرىغانلارنى تولۇق ئورۇنلاش ۋە توسقانلىرىنى تەرك ئېتىش ھەققىدە ۋەسىيەت قىلىش.

3 - ئۇستىدە تۆلەشكە تېگىشلىك قەرزلەر بولسا تۆلەش، بالا – چاقىلىرى ۋە ئۇرۇق – تۇغقانلىرى بىلەن رازىلىشىش. باشقىلاردىن ئېلىشى بولسا بالا – چاقىلىرىغا يېزىپ ۋە گۇۋاھچىلارنى گۇۋاھ قىلىپ قالدۇرۇش، ۋەسىيەتلىرى بولسا قىلىۋېلىش.

4 - ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشنىڭ قائىدە – تەرتىپلىرىنى ياخشى ئۆگىنىش، ھەج قوللانمىسىدىن بىرنى پۈتۈن سەپىرى بويىچە ئۆزىگە ھەمراھ قىلىش. بىلمىگەنلىرىنى بىلگەنلەردىن سوراپ ئۆگىنىش.

5 - پۈتۈن گۇناھلىرى ۋە خاتالىقلىرى ئۈچۈن تەۋبە قىلىش. ھەقىقىي تەۋبە ـــ گۇناھ ۋە يامان ئىشلاردىن قول ئۈزۈش ۋە ئۆتكەن گۇناھلىرىغا پۇشايمان قىلىش، شۇنداقلا گۇناھ ئىشلارنى قىلماسلىققا بەل باغلاشتۇر.

6 - ھەرەمگە بېرىپ كەلگۈچىلىك بارلىق چىقىملار ئۈچۈن ھالال پۇل ئىشلىتىش. چۈنكى ھەج ۋە ئۆمرە سەپىرى باشتىن ئاخىر ئىبادەتتۇر. ئىبادەتكە ھالال مالدىن باشقىسى يارىمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «**بىراۋ ھەج قىلىش ئۈچۈن ھالال مالدىن خەرج قىلىپ يولغا چىقىپ « لەببەيكەللاھۇممە لەببەيكە (ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئەمرىڭنى ئورۇنلاشقا ھازىرمەن)»نى باشلىغىنىدا، ئاسماندىن بىر پەرىشتە نىدا قىلىپ «خوش كەلدىڭىز، بەختلىك بولدىڭىز، بۇ سەپەر ئۈچۈن ئاتىغانلىرىڭىز ھالالدىن، چىقىم قىلغانلىرىڭىز ھالالدىن، سىزنىڭ قىلغان ھەججىڭىز قوبۇل بولىدۇ» دەيدۇ. بىراۋ ھارامدىن تاپقان مالدىن خەرج قىلىپ يولغا چىقىپ «لەببەيكەللاھۇممە لەببەيكە (ئى ئاللاھ! سېنىڭ ئەمرىڭنى ئورۇنلاشقا ھازىرمەن)»نى باشلىغىنىدا، ئاسماندىن بىر پەرىشتە نىدا قىلىپ «خوش كەلمىدىڭ، بەختلىك بولمىدىڭ،**

---

[1]. بەقەرە سۈرىسى 197- ئايەت.
[2]. ھۇد سۈرىسى 15 – 16- ئايەتلەر.

تاپقانلىرىڭ هارامدىن، بۇ يولغا چىقىم قىلغانلىرىڭ هارامدىن، سېنىڭ قىلغان ھەججىڭ قوبۇل ئەمەس» دەيدۇ»[1].

7 - ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىگە چىققان كىشىنىڭ كىشىلەرنىڭ قوللىرىدىكىسىگە كۆز تىكمەسلىكى، ئىپپەتلىك بولۇشى ۋە ئۆزىنىڭ ئابروينى ساقلىشى لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇنداق دېگەن: «**كىمكى ئىپپەتلىك بولىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ ئىپپىتىنى ساقلايدۇ، كىمكى كىشىلەردىن نەرسە سوراشتىن بىھاجەت بولىدىكەن، ئاللاھ تائالا ئۇنى ئۆز پەزلى بىلەن بىھاجەت قىلىدۇ**[2]». پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە: «**كىشىلەردىن نەرسە سوراشنى كەسىپ قىلىۋالغان ئادەم قىيامەت كۈنى يۈزىنىڭ گۆشى يوق ھالدا قوپىدۇ**» دېگەن. ھەج ياكى ئۆمرىگە بارغۇچىلارنىڭ زاكات ۋە سەدىقە يېيىشى ھالال ئەمەس. چۈنكى بۇ سەپەرگە يېتەرلىك ئىقتىسادقا ئىگە بولغان ئادەملا كېلىشى كېرەك. يېتەرلىك ئىقتىسادى بولمىغان ئادەمگە ھەجمۇ پەرز ئەمەس، ئۆمرە قىلىش مەسئۇللۇقىمۇ يوق.

8 - تازىلىققا، پاكىزلىققا زور ئەھمىيەت بېرىش. ئۆمۈر ئىچىدە بىرلا قېتىم نەسىب بولىدىغان بۇ ئۇلۇغ سەپەرگە كىيىم – كېچەكلەرنىڭ ئەڭ ئېسىللىرىنى كىيىپ چىقىش، كىيىم كونا بولسىمۇ يۇيۇپ پاكىز قىلىپ كىيىش، خوشبۇي نەرسىلەرنى ئۆزىگە ۋە كىيىملىرىگە چېچىپ تۇرۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىر ھەدىسىدە: «**ئاللاھ تائالا پاكتۇر، پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ**»[3] دېگەن.

9 - ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرىدە ئۆلىما، تەقۋادار، ئەخلاقلىق كىشىلەر بىلەن ھەمسەپەر بولۇش. پاسىق، ئەخلاقسىز كىشىلەردىن يىراق تۇرۇش.

10 - يولۇن سەپىرى جەريانىدا، نامازلارنى ۋاقتىدا جامائەت بىلەن ئادا قىلىش، قۇرئان تىلاۋىتى، ئىستىغفار (ئاللاھتىن مەغپىرەت سوراش)، زىكىر(ئاللاھنى ياد قىلىش)، تەسبىھ (ئاللاھنى مەدھىيلەش)، تەكبىر(ئاللاھنى ئۇلۇغلاش) قاتارلىقلار بىلەن كۆپ مەشغۇل بولۇش ۋە بۇ تېپىلماس پۇرسەتتىن تولۇق پايدىلىنىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىش.

ئېھرام باغلاش ئورۇنلىرى (مىقات)

ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ شۇنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن مەخسۇس ئورۇنلار بولۇپ، ئۇلار «مىقات»دەپ ئاتىلىدۇ. ھەج ياكى ئۆمرە ئادا قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ بۇ ئورۇنلاردىن ئېھرامسىز ئۆتمەسلىكى شەرتتۇر. بۇ ئورۇنلار بەش بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - زۇلھەلىفە: ھازىر «ئەبيار ئەلى»دەپ ئاتىلىدىغان بۇ جاي مەدىنىدىن ۋە مەدىنە يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن بېكىتىلگەن جايدۇر. بۇ جاي مەككىدىن 420 كىلومېتىر كېلىدۇ.

2 - جەھفە: ھازىر بۇ جاي خارابىگە ئايلىنىپ قالغان بىر يېزا بولۇپ، سۈرىيە، ئوردون، پەلەستىن، لىۋان، مىسىر ۋە ماراكەشتىن ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگۈچىلەر بۈگۈنكى كۈندە بۇ يېزىغا يېقىن بولغان «رابىغ» دېگەن جايدىن ئېھرام باغلايدۇ. بۇ جاي مەككىدىن 186 كىلومېتىر كېلىدۇ.

[1] . تەبەرانىي رىۋايىتى.
[2]. بۇخارىي رىۋايىتى.
[3] . ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

3 - قەرنۇل مەنازىل: ھازىر بۇ جاي «سەيلۇل كەبىر» دەپ ئاتىلىدۇ. نەجدە، تائىف ۋە بۇ ئىككى شەھەر ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئېھرام باغلايدىغان جايىدۇر. بۇ جاي مەككىدىن 78كىلومېتىر كېلىدۇ.

4 - يەلەملەم: يەمەندىن ياكى يەمەن يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرە ئۈچۈن كەلگۈچىلەرنىڭ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇن بولۇپ، مەككىدىن 120كىلومېتىر كېلىدۇ.

5 - زاتى ئىرق: ھازىر «زەرىبە»دەپ ئاتىلىدىغان بۇجاي، ئىراق ۋە ئىراق يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەرنىڭ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن بەلگىلەنگەن ئورۇن. مەككىدىن 100كىلومېتىر كېلىدۇ.

مۇلاھىزە

1 - يوقىرىدا بەلگىلەنگەن ئورۇنلاردىن ھەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ ئېھرامسىز ئۆتۈپ كېتىشىگە بولمايدۇ. چۈنكى بۇ ئورۇنلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى بېۋاستە بەلگىلەپ بەرگەن جايلاردۇر. ئەمما ھەج ياكى ئۆمرىنى نىيەت قىلماستىن، سودا، ئىش، زىيارەت ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن مەككىگە كەلگۈچىلەر ئۈچۈن ئېھرام باغلاش لازىم ئەمەس.

2 - ئۆيى يوقىرىقى جايلارنىڭ(مىقاتنىڭ) ئىچىدە بولغانلار ھەج ۋە ئۆمرە ئۈچۈن ئۆز ئۆيلىرىدىن ئېھرام باغلايدۇ. پەقەت ئۆيى مەككىدە بولغانلار ئۆمرە ئۈچۈن ئېھرام باغلاشقا ھەرەمنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىغا چىقىپ ئېھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەج قىلماقچى بولسا ئۆز ئۆيىدىن ئېھرام باغلاپ چىقىدۇ.

3 - ھاۋا يولى ئارقىلىق ھەج ياكى ئۆمرىگە كەلگۈچىلەر ئايروپىلانغا چىقىشتىن ئاۋۋال يۇيۇنۇپ تەييارلىق كۆرىدۇ. ئېھرام باغلايدىغان جاينىڭ ئۈستىگە كەلگەندىلا ئېھرام باغلاپ نىيەت قىلىدۇ (ئايروپىلان مەسئۇللىرى ئېھرام باغلايدىغان جاينىڭ ئۈستىگە كەلگەندە، ئېھرام باغلايدىغانلارغا ئالاھىدە ئۇقتۇرۇش بېرىدۇ). ئەگەر ئايروپىلاندا ئېھرام باغلاش قىيىن بولىدىغاندەك ئېھتىمال بولسا، ئايروپىلانغا چىقىشتىن بۇرۇن نىيەت قىلىپ ئېھرامنى باغلىۋالسىمۇ بولىدۇ.

4 - ئاياللارنىڭ ئېھرامدا كىيىشى ئۈچۈن مەخسۇس كىيىم بەلگىلەنگەن ئەمەس. شۇڭا ئۇلار خالىغان كىيىملەرنى كىيسە بولىدۇ. كەڭرەك، ئۇزۇن كىيىم كىيگىنى ياخشىدۇر.

5 - ئېھرام تاپالمىغان ياكى ئېھراملىقنى دىققەتسىزلىكتىن ئايروپىلانغا سومكىلىرى بىلەن ئۆتكىزىۋەتكەن كىشىلەر (بۇنداق ئەھۋال كۆپ يۈز بېرىدۇ) ئېھرام باغلاش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جاينىڭ ئاسمىنىغا كەلگەندە، شىمىنى كىيگەن پېتى يەشمەستىن، كۆڭلىكىنى يېشىپ ھەج ياكى ئۆمرىنى نىيەت قىلغان ھالدا مۆرىسىگە ئارتىۋالسا ۋە ئايروپىلاندىن چۈشكەن ۋاقتىدا ئېھرامنى باغلىۋالسا بولىدۇ. ئەمما بىلىپ تۇرۇپ ئېھرام باغلاشنى جىددە ئايرودرومىغا چۈشكىچە كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى جىددە ئېھرام باغلاشقا بەلگىلەنگەن ئورۇن (مىقات)ئەمەس.

6 - ئايال كىشى ئېھرام باغلايدىغان جايغا كەلگىنىدە ئايلىق ئادىتى كېلىپ قالسا ياكى تۇغۇپ سالسا، باشقىلارغا ئوخشاش غۇسلى قىلىپ ئېھرام باغلايدۇ ۋە ھەج ياكى ئۆمرىنىڭ پۈتۈن پائالىيەتلىرىنى قىلىۋېرىدۇ، پەقەت كەبىنى تاۋاپ قىلىشنىلا كېچىكتۈرىدۇ، ئېھرامدىن چىقمايدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن تاۋاپ قىلىپ بولۇپ، ئېھرامدىن چىقىدۇ.

ئىهرام باغلاش ئۇسۇلى

ھەج ياكى ئۆمرەگە ئىهرام باغلىماقچى بولغان كىشى تۆۋەندىكچە ئىش كۆرۈشى لازىم:

1 - «مىقات»قا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن غۇسلى قىلىپ بەدىنىمىزنى پاك پاكىز تازىلايمىز، قولتۇق ۋە باشقا جايلاردىكى تۈكلەرنى، تىرناقلارنى كېيىن ئىهرام ئىچىدە ئېلىشقا ئېهتىياجلىق بولمايدىغان شەكىلدە تولۇق ۋە پاكىز ئالىمىز.

2 - بەدىنىمىزنىڭ ھەممە يېرىگە مۇمكىن بولغان قەدەر خۇشبۇي بۇيۇملاردىن چاچىمىز. ئەمما ئىهرامغا چېچىلمايدۇ.

3 - ئەرلەر ئىككى پارچىدىن تەركىب تاپقان ئاق ئىهراملىقنى كىيىدۇ. ئەمما ئاياللار خالىغان كىيىملىرىنى كىيسە بولىدۇ. يۈزىدە چۈمبەل ياكى نىقاب بولسا، ئۇلارنى ئېلىپ تاشلايدۇ. يۈزى بىلەن ئىككى قولىنى ئوچۇق تۇتىدۇ.

4 - ھەيز ياكى تۇغۇتلۇق بولۇپ قالغان ئايالمۇ باشقا ئاياللارغا ئوخشاش غۇسلى قىلىپ پاكىز تازىلىنىپ ئىهرامغا كىرىدۇ ۋە كەبىنى تاۋاب قىلىشتىن باشقا ھاجىلار قىلىدىغان پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىدۇ. ئەگەر ئىهرامنى ئۆمرەگە باغلىغان بولسا پاكلانغانغا قەدەر ئىهرامدىن چىقمايدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن ئۆمرەنىڭ قالغان قىسمىنى تولۇقلاپ ئىهرامدىن چىقىدۇ.

5 - غۇسلى قىلىپ ئىهرامنى باغلاپ بولغاندىن كېيىن قىلماقچى بولغان ئىشنى (يەنى ھەج ياكى ئۆمرەنى) نىيەت قىلىمىز. ھەج ياكى ئۆمرەنى باشقىلار ئۈچۈن قىلماقچى بولغان كىشى نىيەتنى «پالانى ئۈچۈن»دەپ قىلىدۇ.

6 - ئىمكانىيەت بولسا «ئىهرامنىڭ سۈننىتىنى نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئەرلەر ئىهرام باغلاپ بولغاندىن كېيىن تەلبىيە

{لَبَّيْكَ اللَّهُم لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إن الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاشَرِيْكَ لَكَ}

نى جاراڭلىق ئوقۇپ ماڭىدۇ. ئەمما ئاياللار ئاۋازسىز ئوقۇيدۇ.

ھەجنىڭ تۈرلىرى

ھەج ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. 1 - ئىفراد، 2 - تەمەتتۇئ، 3 - قىران.

1 - ھەج ئىفراد (يەككە ھەج)

ھەج ئىفراد ــــ ھەج ئايلىرىدا ھەجگە «ئى ئاللاھ! ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىهرام باغلاپ كېلىپ، كەبىنى تاۋاپ قىلىش، سافا بىلەن مەرۋىنى سەئى قىلىش ۋە قۇربان ھېيت كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغانغا قەدەر ئىهرامدىن چىقماي، شۇ ئىهرام بىلەن ھەجنىڭ پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتۇر.

2 - ھەج تەمەتتۇئ (بەھرىمەن ھەج)

ھەج تەمەتتۇئ ــــ ھەج ئايلىرىدا ئۆمرىگە «ئى ئاللاھ! ئۆمرە ئادا قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ ئىهرام باغلاپ كېلىپ، ئۆمرىنى ئادا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىهرامدىن چىقىش ۋە زۇلهەججىنىڭ 8 - كۈنى ھەجگە قايتىدىن ئىهرام باغلاپ، ھەج پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتۇر. ھەج تەمەتتۇئ قىلغانلار ئۈچۈن قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنىگىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە قۇربانلىق

قىلىش ۋاجىبتۇر. قۇربانلىق مال تاپالمىغان ياكى سېتىپ ئېلىشقا قادىر بولالمىغان ھاجىلار ھەج كۈنلىرىدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمئى 10 كۈن روزا تۇتسا بۇ ۋاجىب ئادا تاپىدۇ.

3 - ھەج قىران(ئۇلانما ھەج)

ھەج قىران — ھەج ئايلىرىدا ھەج بىلەن ئۆمرە ئىككىسىگە «ئى ئاللاھ! ئۆمرە ۋە ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ بىرلا نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلاپ كېلىپ، ئۆمرىنى ئادا قىلىش، ئاندىن ئېھرامدىن چىقماي، يەنە شۇ ئېھرام بىلەن ھەجنىمۇ قىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئېھرامدىن چىقىشتۇر. ھەج قىران قىلغۇچىلار بىلەن ھەج ئىفراد قىلغۇچىلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرى ئوخشاشتۇر. پەقەت ھەج قىران قىلغۇچىلار ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ. ەمما ھەج ئىفراد قىلغۇچىلار ئۈچۈن قۇربانلىق ۋاجىب ئەمەستۇر.

ھەجنىڭ پەرزلىرى

ھەجنىڭ پەرزلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ھەج قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلاش.

ئېھرام باغلاشتا نىيەت ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇڭا ھەج ياكى ئۆمرىنى نىيەت قىلماستىن ئېھراملىقنى كىيگەنلىك ئېھرام باغلىغانلىققا ياتمايدۇ.

2 - ئەرەفاتتا تۇرۇش.

ھەج قىلماقچى بولغان كىشىلەرنىڭ زۇلھەججە ئېيىنىڭ 9 - كۈنى بىر قانچە مىنۇت بولسىمۇ ئەرەفاتتا تۇرۇشى پەرزدۇر. ئەمما شۇ كۈنى قۇياش كۆتۈرۈلگەندىن باشلاپ تاكى قۇياش پاتقانغا قەدەر ئەرەفاتتا ھازىر بولۇشى ۋاجىبتۇر. كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەرەفاتتىن كېتىپ قالغان كىشىگە ۋاجىبنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن بىر قوي قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەججىسى تولۇقلىنىدۇ.

3 - كەبىنى تاۋاپ قىلىش (تاۋاپ ئىفادە).

كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش ھەجنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. تاۋاپ ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلىنىپ يەنە شۇ جايغا كەلگەندە ئاخىرلىشىدۇ. پەرز تاۋاپنى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى ئەتىگەندىن ئۈچىنچى كۈنى ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچىلىك قىلسا بولىدۇ. پەرز تاۋاپنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېھرام ئىچىدىكى چەكلىمىلەرنىڭ ھەممىسى، ھەتتا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەسلىك چەكلىمىسىمۇ ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ.

كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا كەبىنى سول قول تەرەپتە قويۇپ ئايلىنىش كېرەك.

ئەسكەرتىش

پەرز ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن قىلغان ھەج بىكار بولىدۇ. يەنە بىر يىلى قايتىدىن قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى

ھەجنىڭ ۋاجىبلىرى يەتتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - «مىقات»تىن ئېھرام باغلاپ كېلىش.

2 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش (مېڭىش).

سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش سافادىن باشلىنىپ مەرۋىدە ئاخىرلىشىدۇ. سافادىن مەرۋەگە ياكى مەرۋەدىن سافاغا بىر قېتىم بېرىش بىر قېتىملىق سەئى ھېسابلىنىدۇ. ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى بىر قېتىم ئايلىنىش بولسا ئىككى قېتىملىق سەئى ھېسابلىنىدۇ. (سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش ھەنەفي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەردە پەرزدۇر).

3 - مۇزدەلىفەدە تۇرۇش. (ئەمما بىر كېچە قونۇش سۈننەت)

4 - زۇلھەججىنىڭ 11 – 12 - ۋە 13 - كۈنلىرى مىنادا قونۇش.

5 - شەيتانغا تاش ئېتىش.

6 - باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.

7 - ۋىدا تاۋىپىنى قىلىش.

ئەسكەرتىش

ۋاجىب ئىسمىنى ئالغان ئىشلاردىن بىرەرسى قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنسا ھەج بۇزۇلمايدۇ. بىراق بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ، ئۇنىڭ گۆشىدىن يېمەستىن ھەممىسىنى مەككىدە كەمبەغەللەرگە تارقىتىپ بېرىش، ئۇنىڭغا قۇدرىتى يەتمىسە ھەج كۈنلىرىدە (ھېيت كۈنىدىن بۇرۇن) ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن نوقسان تولۇقلىنىدۇ.

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئېھرام باغلاشتىن ئاۋۋال يۇيۇنۇش.

2 - ئېھراملىق ئۈچۈن ئىككى پارچە ئاق، يېڭى ماتېرىيال ئىشلىتىش.

3 - ئېھرام باغلاپ بولۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش.

4 - ئېھرام باغلىغاندىن كېيىن تەلبىيە

لَبَّيْكَ اللَّهُم لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيكَ، إن الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لا شَرِيْكَ لَكَ

يەنى «مەن ھازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن ھازىرمەن، مەن ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق ھەمدۇ سانا، نېمەت ۋە پادىشاھلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر»نى ئاۋازلىق ئېيتىش.

5 - مەككىگە يېتىپ كەلگەن ھامان كەبىنى تاۋاب قىلىش. (بۇ «تاۋاف قۇدۇم»دەپ ئاتىلىدۇ.

6 - ئىمكانىيەت بولسا ھەجەرۇل ئەسۋەد(كەبىنىڭ شەرق تەرىپىدىكى بولۇڭغا ئورنىتىلغان قاراتاش)نى سۆيۈش. قىستىلاڭغۇ ۋاقىتلاردا يىراقتىن قول بىلەن ئىشارەت قىلىش يېتەرلىكتۇر.

7 - ئىمكانىيەت بولسا رۇكنى يەمانى (كەبىنىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى بۇلۇڭ)نى سىلاش.

8 - ئىمكانىيەت بولسا تاۋاپتىن كېيىن مەقامۇ ئىبراھىيم (ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دەسسەپ تۇرغان تاش. ئورنى كەبىنىڭ شەرق شىمال تەرىپىدىكى شىشە قۇتىنىڭ ئىچىدە)نىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ، ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولغان ۋاقىتلاردا بۇ نامازنى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇسىمۇ ئادا تاپىدۇ.

9 - تاۋاپ بىلەن سەئى ئوتتۇرىسىدا زۆرۈرىيەتسىز ۋاقىت ئۆتكۈزمەستىن، بۇ ئىككىسىنى ئارقا – ئارقىدىن قىلىش.

10 - تېنى ساق بولسا تاۋاپ بىلەن سەئىنى مېڭىپ قىلىش.

11 - ئىمكانىيەت بولسا ئەرەفاتتا يويۇنۇش.
12 - شەيتانغا تاش ئېتىشنى ئاخشامغا قەدەر كېچىكتۈرمەسلىك.
13 - شەيتانغا تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىش، باش چۈشۈرۈش قاتارلىق پائالىيەتلەرنى تەرتىب بىلەن (بىرىنىڭ ئارقىسىدىن بىرىنى) قىلىش.
14 - پەرز تاۋاپ (تاۋاپ ئىفادە)نى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىنلا قىلىش.

ئەسكەرتىش

ھەجنىڭ سۈننەتلىرى ھەجنىڭ كامالىيتى ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم بولغان ئىشلار بولۇپ، سۈننەت ئەمەللىرىگە ئەھمىيەت بېرىش ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئەمما سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى ھەممىسىنى قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش بىلەن ھەجنىڭ ئادا تېپىشىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مۇلاھىزە

ھەجنىڭ قىستىلاڭغۇ كۈنلىرىدە ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈش ئۈچۈن بېرىش، رۇكنى يەمانىنى تۇتۇش ۋە مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تۇرىۋېلىش ئۆزىنى ھالاكەتكە ئاتقانلىقتۇر. شۇڭا ئەڭ ياخشىسى بۇ ئىشلارنى ھەج كۈنلىرىدىن باشقا كۈنلەردە قىلىشتۇر.

ئۆمرەنىڭ بايانى

ئۆمرە — بەيتۇللاھنى مەخسۇس كەيپىيتى بىلەن زىيارەت قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۆمرە قىلىش سۈننەتتۇر. ئۆمرەنى يىلنىڭ قايسىبىر ئايلىرى ۋە كۈنلىرىدە قىلىشقا بولىدۇ. پەقەت ئەرەفە(ھارپا) كۈنىدىن باشلاپ قۇربان ھېيتنىڭ 4 - كۈنىگىچە بولغان بەش كۈن ئىچىدە ئۆمرە قىلىش ياخشى ئەمەس. فىقھى ئىستىلاھىدا مەكرۇھ تەھرىمى(ھارامغا يېقىن مەكرۇھ)دۇر.

ئۆمرەنىڭ پەرزلىرى

ئۆمرەنىڭ پەرزلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:
1 - ئۆمرە قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئېھرام باغلاش.
2 - كەبىنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىش.

ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرى

ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:
1 - سافا بىلەن مەرۋەنى يەتتە قېتىم سەئى قىلىش. (ھەنەفىي مەزھىبىدىن باشقا مەزھەبلەردە پەرزدۇر).
2 - باشنى چۈشۈرۈش ياكى چاچنى قىسقارتىش.
ئۆمرەنىڭ سۈننەتلىرى ھەجنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ ئەينىسىدۇر.

ھەج بىلەن ئۆمرە پائالىيەتلىرىنىڭ پەرقى

ھەج بىلەن ئۆمرە پۈتۈن پائالىيەتلىرىدە بىر – بىرىگە ئوخشايدۇ. پەقەت تۆۋەندىكى ئىشلاردا بىر - بىرىدىن پەرقلىنىدۇ:

1 - ئۆمره قىلىش تەكتىلىك سۈننەت. ئەمما ھەج قىلىش پەرز.
2 - ئۆمره قىلىش ئۈچۈن مۇئەييەن ۋاقىت يوق.
3 - ئۆمره قىلغاندا ئەرەفاتتا تۇرۇش يوق.
4 - ئۆمره قىلغاندا مۇزدەلىفەدە تۇرۇش يوق.
5 - ئۆمره قىلغانداشەيتانغا تاش ئېتىش يوق.
6 - ئۆمره قىلغاندا ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇش يوق.
7 - ئۆمره قىلغاندا تاۋاپ قۇدۇم قىلىش يوق.
8 - ئۆمره قىلغاندا تاۋاپ ۋىدا قىلىش يوق.
9 - مەككىلىكلەر ئۆمره قىلماقچى بولسا ھەرەمنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىغا چىقىپ ئىھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەجگە ئۆز ئۆيىدىن ئىھرام باغلاپ چىقىدۇ.

ئىھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلار

ئىھرام باغلىغان كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار ئۈچ تۈرلۈكتۇر. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار.

2 - ئەرلەر ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار.

3 - ئاياللار ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار.

بىرىنچىسى، ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

1 - ھەج ياكى ئۆمره قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئىھرام باغلىغاندىن كېيىن، چاچ ياكى قولتۇق تۈكلىرىنى ياكى تىرناقلىرىنى ئېلىش. ئەمما ئىختىيارسىز چۈشۈپ كەتسە ياكى ئېسىدە يوق ئېلىپ تاشلىسا ھېچ ۋەقەسى يوق. كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

2 - بەدىنىگە ياكى ئىھرامغا (ئاياللار كىيىملىرىگە) ھەر قانداق ئەتىر ۋە خوشپۇراقلىق نەرسىلەرنى چېچىش ياكى ئىستېمال قىلىش.

3 - قوللىرىغا پەلەي كىيىۋېلىش.

4 - نىكاھلىنىش ياكى باشقىلارنىڭ نىكاھىنى قىلىش.

5 - جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولۇش.

6 - قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن ھەر قانداق بىر جانلىقنى ئۆلتۈرۈش. (ھەرەمنىڭ چېگرىسى ئىچىدە بىر نەرسە ئۆلتۈرۈش ئىھرام باغلىغان ۋە باغلىمىغان ھەر قانداق كىشى ئۈچۈن ھارامدۇر.) ئەمما ئىھرام ئىچىدە بولسىمۇ، سۇ ھايۋانلىرىنى تۇتۇپ يېيىشكە بولىدۇ. مەسىلەن، بېلىق تۇتۇپ يېگەنگە ئوخشاش.

شۇنىڭدەك، ئىلان – چايان، سېرىق چاشقان، قارغا، چىشلەيدىغان ئىت، چۈسا، پاشا، قوڭغۇز ۋە كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىدىغان ھەر قانداق ھايۋان ۋە ھاشارەتلەرنى ئىھرام ئىچىدە بولسىمۇ ئۆلتۈرۈشكە بولىدۇ.[1]

7 - باشقىلار بىلەن جېدەللىشىش، ئۇرۇشۇش، تىللىشىش ۋە ھەرقانداق بىر گۇناھنى سادىر قىلىش.

---

[1]. فقه السنه 1- توم 689- بەت.

ئىككىنچىسى، ئەرلەر ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

1 - ئادەتتىكى كىيىم – كېچەك شەكلىدە تىكىلگەن ھەر قانداق نەرسىنى(كىيىملەرنى) كىيىش. ئەمما ئېھراملىق تاپالمىغانلىقتىن چارىسىز قالغاندا ئىشتان كىيىۋېلىشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، پۇتىغا كىيىش ئۈچۈن تىكىلمىگەن نەرسە تېپىلمىغاندا ئاياغ كىيىۋېلىشقىمۇ بولىدۇ.

2 - بېشىغا بىر نەرسە كىيىۋېلىش.

ئۈچىنچىسى، ئاياللار ئۈچۈنلا مەنئى قىلىنغان ئىشلار

1 - ئاياللارنىڭ ئېھرام ئىچىدە يۈزىنى يۆرگىۋېلىشى(ئەگەر يات ئەرلەردىن جامالىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن يۈزىنى يۆرگىۋالسا بولىدۇ).

ئېھرامدا چەكلەنگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى قانداق قىلىشى كېرەك؟

1 - ئېھرامدا مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى ئۇنى بىلمىگەنلىكتىن ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن سادىر قىلغان بولسا، ئۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ، گۇناھ بولمايدۇ، فىدىيە(ماددىي جازا)مۇ كەلمەيدۇ.

2 - ئەگەر يوقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئېھتىياج يۈزىسىدىن بىلىپ تۇرۇپ قىلغان بولسا، فىدىيە كېلىدۇ.
3 - ئەگەر يوقىرىقىلاردىن بىرەرسىنى ئۆزۈرسىز ۋە ئېھتىياجسىز تۇرۇپ سادىر قىلغان بولسا، گۇناھكار بولىدۇ ۋە فىدىيەمۇ كېلىدۇ.

جازا مىقدارى

ئېھرام ئىچىدە چەكلەنگەن ئىشلارنى سادىر قىلغانلىقنىڭ جازاسى

چاچ ياكى قولتۇقنىڭ تۈكلىرىنى ئېلىش، تىرناق ئېلىش، خۇشبۇي قوللىنىش، قوللىرىغا پەلەي كىيىش، ئەرلەرنىڭ تىكىلگەن نەرسە كىيىشى، بېشىنى يۆرگىشى، ئاياللارنىڭ يۈزىنى يۆرگىۋېلىشى ۋە ئەر – ئايالنىڭ جىنسىي ھەۋەسىنى قوزغايدىغان ھەرىكەتلەرنى قىلىشىشى قاتارلىق ئىشلاردىن بىرەرسىنى سادىر قىلغان كىشى تۆۋەندىكى ئۈچ خىل جازانىڭ بىرىنى تاللايدۇ:
1 - ئارقا – ئارقىدىن ياكى ئارا بېرىپ ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش.
2 - ئالتە پېقىرنى بىر قېتىم غىزالاندۇرۇش.
3 - بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ گۆشىدىن ئۆزى يېمەستىن مەككىنىڭ پېقىرلىرىغا تارقىتىپ بېرىش.

ۋاجىبنى تەرك ئەتكەننىڭ جازاسى

ھەج ياكى ئۆمرەنىڭ ۋاجىبلىرىدىن يەنى «مىقات» تىن ئېھرام باغلاش كېلىش، شەيتانغا تاش ئېتىش، مۇزدەلىفەدە قونۇش ۋە باشقىلارغا ئوخشاش قىلىش «ۋاجىب» دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى تەرك قىلغان كىشى قۇربانلىق ئۈچۈن يارايدىغان ماللاردىن بىرەرسىنى قۇربانلىق قىلىپ ئۆزى يېمەستىن مەككىدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىشكە بۇيرۇلىدۇ.

ئېھرام ئىچىدە تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەننىڭ جازاسى

ئېھرامدىن چىقماي تۇرۇپ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ قىلغان ھەججىسى بۇزۇلىدۇ. ئۇنى كېيىنكى يىللاردا قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. ئەمما ئېھرامدىن چىقىپ بولغان بولسىمۇ، پەرز تاۋاب بىلەن

سەئى قىلىشتىن بۇرۇن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن كىشىنىڭ ھەججىسى بوزۇلمايدۇ، پەقەت قۇربانلىققا يارايدىغان ماللاردىن بىرەر قوي ياكى بىرەر ئۆچكە قۇربانلىق قىلىش ياكى ھەج كۈنلىرىدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن يەتتە كۈن، جەمى 10 كۈن روزا تۇتۇش بىلەن ھەججىسى تولۇقلىنىدۇ.

قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن بىرەر جانلىقنى ئۆلتۈرگەننىڭ جازاسى

بۇنىڭ جازاسى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1- ئۆلتۈرگەن نەرسىسى چارۋا ماللىرىغا ئوخشاش قىممىتىنى باھالىغىلى بولىدىغان نەرسە بولسا، جازاسى تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش بىلەن ئادا تاپىدۇ:

(1) ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە چۇشلۇق بىرەر مال(مەسىلەن، بىر كىيىكنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر قوي، تۆگە قۇشىدىن بىرىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان بولسا بىر كالا) ئېلىپ قۇربانلىق قىلىپ ھەرەمدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىش.

(2) ياكى ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىگە تائام ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم «سا»[1]دىن تارقىتىپ بېرىش ياكى قىممىتىنى بېرىش.

(3) ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائامنىڭ ئورنىغا بىر كۈندىن ھېسابلاپ روزا تۇتۇش.

2 - ئۆلتۈرگەن نەرسە چېكەتكىگە ئوخشاش ئوخشىشىنى تاپقىلى بولمايدىغان جانلىق بولسا، تۆۋەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرىنى قىلىش لازىم كېلىدۇ:

(1) ئۆلتۈرگەن نەرسىسىنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاپ ئۇنىڭغا تائام (ياكى بۇغداي)ئېلىپ مەككىدىكى پېقىرلارنىڭ ھەر بىرىگە يېرىم «سا»دىن تارقىتىپ بېرىش ياكى قىممىتىنى بېرىش.

(2) ياكى ھەر بىر پېقىرغا بېرىدىغان تائام ئورنىغا بىر كۈندىن روزا تۇتۇش.

مۇلاھىزە

جانلىقنى ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. مەيلى قەسلەپ ئۆلتۈرگەن بولسۇن، مەيلى ئىسىدە يوق ياكى بىلمەستىن ئۆلتۈرگەن بولسۇن، ھەر ھالەتتە ئۇنىڭ جازاسىنى تۆلەيدۇ. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنمۇ شۇنداق.

ئېھرام ئىچىدە رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار

1 - يۇيۇنۇش.
2 - ئېھرامنى ئالماشتۇرۇش ياكى يۇيۇش.
3 - پۇراقسىز سۈرمە تارتىش.
4 - قولغا سائەت سېلىش،
5 - بەلگە كەمەر ياكى ھەميان (تىكىلگەن بولسىمۇ) تاقاش.
6 - قولغا ئۈزۈك سېلىش.
7 - باشنى ياكى بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىنى قاشلاش، تاتىلاش، ئۇۋۇلاش.

[1]. سا – قەدىمكى ئۆلچەكلەردىن بولۇپ، يېرىم سا 1كىلو 900گراممىغا تەڭ كېلىدۇ.

1 - مەسجىدى ھەرەمگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئوڭ پۇتىمىز بىلەن كىرىمىز. كىرىشتە:

{بِسْمِ اللهِ الرحْمن الرحِيْمِ. اَلْحِمْدُ للهِ رَب العالَمِيْنَ والصلاةُ والسلامُ عَلىَ رَسُول اللهِ اَللهُم اغْفِرْلي ذُنُوبي وَافْـتَح لِـي أَبوابَ رَحْمَتِكَ}

يەنى «ناھايىتى مېھرى – شەپقەتلىك ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ۋە سالاملار بولسۇن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ماڭا رەھمەت ئىشىكلىرىڭنى ئاچقىن» دىگەن دۇئانى ئوقۇيمىز. (بۇ جىمى مەسجىدلەرگە كىرىشتە ئوقۇلىدىغان دۇئا).

2 - كەبىگە يېتىپ كەلگەندە، تەلبىيەنى توختىتىپ، تاۋاپ قىلىشنى باشلايمىز. تاۋاپنى ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىدىن **{الله أكْبَرْ}** دەپ باشلايمىز. ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولمىغان ئەھۋالدا ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈشكە بارىمىز. ئادەم كۆپ، قىستىلاڭغۇ ۋاقىتلاردا يىراقتىن قول ئىشارىتى قىلىپ سالام بېرىمىز. بۇنداق قىلىش ئەۋزەل. يەتتە قېتىملىق تاۋاپنى يەنە ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلغا كەلگەندە ئاخىرلاشتۇرىمىز. تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىدە تىزرەك ماڭىمىز، كېيىنكى تۆتىدە تەمكىنلىك بىلەن ماڭىمىز. تاۋاپتا ئوڭ قولىمىزنى ئېھرامنىڭ سىرتىغا چىقىرىپ قويۇپ، ئوڭ مۈرىمىزنى ئوچۇق تۇتىمىز. پۈتۈن تاۋاپ جەريانىدا دۇئانى كۆپ قىلىمىز، بارلىق گۇناھلار ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيمىز. تاۋاپتا ئوقۇش ئۈچۈن مەخسۇس دۇئا بەلگىلەنگەن ئەمەس، ھەركىم ئۆزى بىلگەنچە، خالىسا ئۆز تىلىدا دۇئا قىلسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان: {ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا بەرگەن رىزقىڭ بىلەن ماڭا قانائەت بەرگىن، رىزقىمدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن، قولۇمدىن كېتىپ، قايتا ئېرىششىم مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى ماڭا ياخشىلىق بىلەن تولدۇرۇپ بەرگىن}.

3 - «رۇكنى يەمانى »غا كەلگەندە ئىمكانىيەت بولسا

{بِسْمِ اللهِ وَالله أكْبَرْ}

دەپ ئوڭ قولىمىز بىلەن ئۇنى سىلايمىز ۋە

رَبنَآ آتِنَا فِي لدنْيا حَسَنَةً وَفِي لآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ لنارِ

يەنى «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن» دېگەن دۇئانى ئوقۇيمىز.

4 - تاۋاپ ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئوڭ قولىمىزنى ئېھرامنىڭ ئىچىگە تىقىپ ئوڭ مۈرىمىزنى ئېھرام بىلەن يۆرگەيمىز. ئاندىن ئىمكانىيەت بولسا «مەقامۇ ئىبراھىم»نىڭ ئارقىسىدا (ھەرەم قىستىلاڭغۇلۇق بولسا ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە) تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز[1]. ئەمما «مەقامۇ ئىبراھىم»نىڭ ئارقىسىنى قىستىلاڭغۇ قىلىپ تۇرىۋېلىش ياخشى ئەمەس ۋە باشقىلارغا ئازار بەرگەنلىك بولىدۇ.

5 - ئاندىن زەمزەم سۈيىدىن قانغۇچە ئىچىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان ۋە مۇنداق دېگەن «زەمزەم سۈيى نېمە ئۈچۈن ئىچىلگەن بولسا شۇنىڭ ئۈچۈندۇر، يەنى سەن ئۇنى شىپالىق تەلەپ

[1] . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ نامازنىڭ ئالدىنقى رەكئەتىگە «كافىرون»سۈرىسىنى، ئىككىنچى رەكئەتىگە «ئىخلاس»سۈرىسىنى ئوقۇغان.

قىلىپ ئىچىدەك ئاللاھ ساڭا شىپالىق ئاتا قىلىدۇ، قورسىقىڭنى تويغۇزۇش ئۈچۈن ئىچىسەڭ ئاللاھ سېنى تويغۇزىدۇ، ئۇسسۇزلۇقتىن ئىچىسەڭ ئاللاھ سېنىڭ ئۇسسۇزلۇقىڭنى كېسىدۇ. ئۇنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قازغان، ئۇ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا ئۈچۈرۈلگەن»[1].

6 - ئاندىن سافا تەرەپكە قاراپ يول ئالىمىز ۋە سافاغا كەلگەندە

﴿إِن الصفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ﴾

يەنى «سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدىندۇر» دېگەن ئايەتنى ئوقۇيمىز. ئاندىن قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ:

لاَ إِلَهَ إِلا اللّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكَ وَلَهُ الحَمْدُ وَهُوَ عَلىٰ كُلِ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. لاَ إِلَهَ إِلا اللّهُ وَحْدَهُ. أُنجَزَ وَعْدَهُ. وَنَصَرَ عَبْدَهُ. وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)گە مەدەت بەردى، ئىتتىپاقداش دۈشمەنلەرنى ئۆزى يالغۇز مەغلۇپ قىلدى» دېگەن دۇئانى ئوقۇيمىز. ئاندىن سافادىن مەرۋە تەرەپكە قاراپ يۈرىمىز. سەئيى سافادىن باشلىنىپ مەرۋىدە ئاخىرلىشىدۇ.

7 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدىكى ئىككى يېشىل چىراقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەرلەر قەدىمىنى تېزلىتىدۇ. ئەمما ئاياللار يۈگۈرمەيدۇ.

8 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئيى قىلىش جەريانىدىمۇ زىكىر، تەسبىھ، تەكبىرلەرنى كۆپ ئوقۇيمىز ۋە دۇئانى كۆپ قىلىمىز.

9 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئيى قىلىش پائالىيىتىنى تاھارەتسىز ھالدا قىلسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك ئاياللار تاۋاپتىن كېيىن ھەيزدار بولۇپ قالغان تەقدىردە سافا بىلەن مەرۋەنى تاھارەتسىز سەئيى قىلسىمۇ بولىدۇ. چۈنكى بۇ پائالىيەت ئۈچۈن تاھارەت شەرت ئەمەس.

10 - سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدىكى سەئيىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن، چېچىمىزنى چۈشۈرۈپ ياكى قىسقارتىپ ئېھرامدىن چىقىمىز. چاچنى قىسقارتىشتىن چۈشۈرۈش ئەۋزەل. ئەمما ھەج يېقىنلىشىپ قالغان كۈنلەر بولسا چۈشۈرۈشتىن قىسقارتىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى ھەج كۈنلىرىدە چۈشۈرۈش ئەڭ ئەۋزەل. شۇنىڭ بىلەن ئۆمرە پائالىيىتى ئاخىرلاشقان بولىدۇ.

ئۆمرەنى يوقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە قىلغان ئادەم ئۆمرە ئادا قىلىشنىڭ پۈتۈن پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

ھەج قىلىش ئۇسۇلى

ھەج پائالىيەتلىرىنى تۆۋەندىكىچە ئادا قىلىمىز:

1 - زۇلھەججىنىڭ 8 كۈنى(تەرۋىيە كۈنى) تۇرغان يېرىمىزدىن ئېھرام باغلايمىز (ئېھرام باغلاشنى 9 - كۈنى ئەرەفە (ئەرەفاتتا بولىدىغان)كۈنىگىچە كېچىكتۈرۈشكىمۇ بولىدۇ. بىراق بۇنداق قىلىش سۈننەتكە خىلاپ ئىش). ئېھرام باغلاشتىن ئاۋۋال غۇسلى قىلىمىز ۋە ئىمكانىيەت بولسا بەدىنىمىزگە خۇشبۇي

[1]. ئىمام بەيھەقىي، دارىقۇتنى ۋە ھاكىم رىۋايىتى، ئەللامە ئالبانىي «سەھىھۇتتەرغىيب ۋەتتەرھىيب»تا «ھەسەن» دەپ باھالىغان ھەدىس.

بوُيۇملاردىن چاچىمىز. ئاندىن «ئى ئاللاھ! ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىر بولدۇم» دەپ نىيەت قىلىپ، ئېھراملىقنى كىيىمىز.

2 - ئاندىن مىناغا چىقىمىز. مىنادا پېشىن، ئەسىر، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇيمىز. پەقەت پېشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ پەرزلىرىنى قەسرى(تۆت رەكئەتنى ئىككى رەكئەت) قىلىپ ئوقۇيمىز. ئەمما شام ئەسلىدىكىسى بويىچە ئۈچ رەكئەت قىلىپ ئوقۇلىدۇ. چۈنكى ئۈچ رەكئەتلىك ناماز قەسرى قىلىنمايدۇ.

3 - زۇلھەججىنىڭ 9 – كۈنى كۈن چىققاندىن كېيىن، ئەرەفاتقا قاراپ يۈرىمىز. ئەرەفاتقا يېتىپ بارغاندا، ئەرەفات چېگرىسىنىڭ ئىچىگە تولۇق كىرىپ بولغان ياكى بولمىغانلىقىمىزنى ئېنىق بىلىشىمىز لازىم. چۈنكى ئەرەفاتنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىدا تۇرغان كىشىنىڭ قىلغان ھەججىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ. چۈنكى مۇنداق كىشى ئەرەفاتتا تۇرغان بولمايدۇ.

4 - ئەرەفاتتا قۇرئان ئوقۇش، دۇئا، تەكبىر(ئاللاھنى ئۇلۇغلاش)، تەسبىھ(ئاللاھنى پاك دەپ تەرىپلەش)، تەھلىل(ئاللاھنىڭ يېگانە ئىكەنلىكىنى ئېيتىش) ۋە ئىستىغفار (گۇناھلارغا تەۋبە قىلىپ ئاللاھتىن كەچۈرۈم سوراش) قاتارلىق ئىبادەتلەر بىلەن كۆپ مەشغۇل بولىمىز.

5 - ئەرەفاتتا پېشىن بىلەن ئەسىرنى پېشىن ۋاقتىدا ئىككى رەكئەتتىن قىلىپ بىر ئەزان[1]، ئىككى تەكبىر[2] بىلەن جامائەت بولۇپ، ئارقا – ئارقىدىن بىر ۋاقىتتا ئوقۇيمىز.

6 - قۇياش پاتقاندىن كېيىن، تەمكىنلىك بىلەن، يۈگۈرمەستىن تەلبىيە ئوقۇغان ھالدا مۇزدەلىفەگە قاراپ يول ئالىمىز. يولدا يۈرگەندە باشقىلارغا ئازار بېرىدىغان، ئۇلارنى قىستاپ قويىدىغان، پۇتلىرىغا دەسسەپ قويىدىغان ئىشلاردىن ساقلىنىشىمىز لازىم. چۈنكى بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەت. ئىبادەت باشقىلارغا ئازار بېرىش بىلەن قىلىنمايدۇ.

7 - مۇزدەلىفەگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، شام بىلەن خۇپتەن نامازلىرىنى بىر ئەزان، ئىككى تەكبىر بىلەن جامائەت بولۇپ، ئارقا – ئارقىدىن بىر ۋاقىتتا ئوقۇيمىز. خۇپتەن قەسرى قىلىنىپ ئىككى رەكئەت ئوقۇلىدۇ. ئەمما شام تولۇق ئوقۇلىدۇ.

8 - مۇزدەلىفەدە بىر قانچە مىنۇت بولسىمۇ تۇرۇش بىلەن ۋاجىب ئادا بولىدۇ. بىراق ئەتىسى قۇياش تولۇق چىقىپ بولغىچىلىك مۇزدەلىفەدە قونۇش سۈننەتتۇر. بۇ بىر كېچىلىك قونۇش جەريانىدا دۇئا ۋە باشقا ئىبادەتلەر بىلەن كۆپ مەشغۇل بولىمىز. شەيتانغا ئاتىدىغان تاشلارنى مۇزدەلىفەدىن يىغىشقا بولغاندەك قايسىبىر جايدىن يىغىشمۇ جائىزدۇر. ئاجىز، ياشانغان ئاياللار بىلەن بالىلارنىڭ مۇزدەلىفەدە كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر قونۇپ كېتىپ قېلىشىغا رۇخسەت باردۇر

9 - زۇلھەججىنىڭ 10 – كۈنى (ھېيت كۈنى) قۇياش كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، مىناغا تەلبىيە ئوقۇغان ھالدا يولغا چىقىمىز. مىناغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، چوڭ شەيتان ئۈچۈن نىشانە قىلىنغان جايغا بېرىپ، تەلبىيەنى توختىتىمىز ۋە شەيتانغا يەتتە تال تاش ئاتىمىز. ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا «اَللهُ أَكْبَر – ئاللاھۇ ئەكبەر»دەپ تەكبىر ئېيتىمىز.

10 - شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، قۇربانلىق قىلىمىز. قۇربانلىقنىڭ گۆشىدىن ئۆزىمىزمۇ يېسەك بولىدۇ. قالغانلىرىنى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىمىز.

---

[1]. نامازغا ئوقۇلىدىغان ئەزان كۆزدە تۇتۇلىدۇ.
[2] .ھەر بىر پەرز نامازنى باشلاشتىن ئاۋۋال ئوقۇلىدىغان تەكبىر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

قۇربانلىق قىلىدىغانلار ھەج تەمەتتۇئ ياكى ھەج قىران قىلغانلار قۇربانلىق قىلىدۇ. ئەمما ھەج ئىفراد قىلغانلارغا قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب ئەمەس.

قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى ھېيتنىڭ 1 - كۈنى ئەتىگەندىن باشلىنىپ 4 - كۈنى نامازدىگەرنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

قۇربانلىق قىلىش ئورنى مەككە ۋە ھەج پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلىدىغان باشقا ئورۇنلار.

قۇربانلىق قىلىدىغان ماللار قوي، ئۆچكە، كالا ۋە تۆگە.

قۇربانلىق ماللارنىڭ ياش ۋە سۈپەت ئۆلچىمى قويدىن ئالتە ئايلىقتىن چوڭ بولغىنى، ئۆچكىدىن بىر ياشقا كىرگىنى، كالىدىن ئىككى ياشقا كىرگىنى، تۆگىدىن بەش ياشقا كىرگىنى قوبۇل قىلىنىدۇ.

قۇربانلىقتا بىر قوي ياكى بىر ئۆچكە بىر ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ. بىر كالا ياكى بىر تۆگە يەتتە ئادەم ئۈچۈن كۇپايە قىلىدۇ.

11 - قۇربانلىقنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، چېچىمىزنى چۈشۈرىمىز ياكى قىسقارتىمىز. چاچنى چۈشۈرۈش قىسقارتىشتىن ئەۋزەلدۇر. ئەمما ئاياللار ھەر بىر چېچىنىڭ ئۇچىدىن بىر سانتىمېتىر مىقداردا كېسىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئېھرامدىن چىقىپ ئادەتتىكى كىيىملىرىمىزنى كىيىمىز. ئېھرامدىن چىققاندىن كېيىن ئېھرام ئىچىدە مەنئى قىلىنغان ئىشلاردىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ.

12 - ئېھرامدىن چىقىپ بولغاندىن كېيىن، مەككىگە قاراپ يول ئالىمىز. مەسجىدى ھەرەمگە يېتىپ كەلگەندە كەبىنى تاۋاپ قىلىمىز (بۇ تاۋاپ «تاۋاف ئىفادە – پەرز تاۋاپ»دەپ ئاتىلىدۇ). تاۋاپتىن كېيىن، ئىمكانىيە بولسا «مەقامۇ ئىبراھىم»نىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيمىز. ئەگەر ھەرەم قىستىلاڭغۇ بولسا بۇ نامازنى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە تۇرۇپ ئوقۇساق بولىدۇ. بەلكى مۇنداق قىلىش ئۆزىمىزنىڭ سالامەتلىكى ۋە باشقىلارنىڭمۇ ئازارغا ئۇچرىماسلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئەۋزەلدۇر. ئاندىن سافا بىلەن مەرۋەنى سەئى قىلىمىز. («ھەج تەمەتتۇئ» قىلغانلار ياكى «تاۋاف قۇدۇم (ھەرەمگە قەدەم بېسىش تاۋپى)نى قىلمىغانلارنىڭ سەئىنى شۇ كۈنى(يەنى ھېيتنىڭ 1 - كۈنى) ۋاقتىدا قىلىشى لازىم. ئەمما «ھەج قىران» ياكى «ھەج ئىفراد» قىلغانلارنىڭ سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلىش ئىشىنى كېيىنكى كۈنلەرگىچە كېچىكتۈرۈشى جائىزدۇر).

13 - ھەرەمدە تاۋاپ بىلەن سەئىنى تۈگىتىپ بولغاندىن كېيىن، شۇ كۈنى مىناغا قايتىمىز ۋە مىنادا زۇلھەججىنىڭ 11 – 12 - ۋە 13 - كېچىلىرى قونىمىز (بۇ كۈنلەر «تەشرىق كۈنلىرى»دەپ ئاتىلىدۇ). ئىشى ئالدىراش بولغانلار ئىككى كېچە قونۇپلا(12 - كۈنى كۈن پېتىشتىن ئاۋۋال) قايتىپ كەتسىمۇ بولىدۇ. ئەمما مىنادا ئۈچ كېچە قونۇش ئەۋزەلدۇر.

14 - مىنادا ئۈچ كۈن قونۇش جەريانىدا پېشىن، ئەسىر ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ پەرزلىرىنى قەسرى قىلىپ ئۆز ۋاقتىلىرىدا ئوقۇيمىز. ھەر كۈنى ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە يەتتە تالدىن تاش ئاتىمىز. بۇ كۈنلەردىكى تاش ئېتىش كىچىك شەيتاندىن باشلىنىپ چوڭ شەيتاندا ئاخىرلىشىدۇ. ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە تاش ئېتىشتا {اَللّٰهُ اَكْبَـرُ} دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى شەيتانغا تاش ئېتىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئىمكانىيەت بولسا قىبلىگە ئالدىمىزنى قىلىپ، قولىمىزنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىپ تۇرىمىز. ئەمما چوڭ شەيتانغا تاش ئاتقاندا، ھەر بىر تاش بىلەن تەكبىر ئېيتىپ توختىماستىن قايتىپ كېتىمىز.

مۇلاھىزە

فىقھى كىتابلىرىدا تاش ئېتىشنىڭ پىشىن ۋاقتىدىن كېيىن باشلىنىدىغانلىقى قەيت قىلىنغان. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان. ئەمما ھازىرقى زاماندا ئادەم كۆپ بولغانلىقتىن، تاش ئېتىش جەريانىدا ئادەم ئۆلۈش، ئېزىلىپ، يەنجىلىپ كېتىش ئىشلىرى ھەر يىلى دېگۈدەك بولۇپ تۇرغانلىقتىن، ھازىرقى زامان ئىسلام ئۆلىمالىرى «كېچە ۋە كۈندۈزدىكى 24 سائەتنىڭ قايسىبىر ۋاقتىدا تاش ئېتىشقا بولىدۇ»دەپ پەتىۋا بەرگەن. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا ئادەم ئاز بولغانلىقتىن، ھازىرقى كۈندىكىدەك قىستىلىش، ئېزىلىش ۋە يەنجىلىشلەر بولمايتتى. ئەمما ھازىر شارائىت باشقىچە. شۇڭا ھاجىلار 24 سائەتنىڭ قايسىبىر ۋاقتىدا شەيتانغا تاش ئاتسا بولىدۇ.

15 - ھەج پائالىيەتلىرى ئاخىرلىشىپ يۇرتىمىزغا قايتىشتىن ئاۋۋال كەبىنى تاۋاپ قىلىشىمىز ۋاجىبتۇر. بۇ «تاۋاف ۋىدا — ھەرەم بىلەن ۋىدالىشىش تاۋىپى»دەپ ئاتىلىدۇ. پەقەت ھەيزدار ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللاردىنلا بۇ ۋاجىب ساقىت بولىدۇ. ئۇلار تاۋاپ قىلماستىن يۇرتلىرىغا كەتسىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

ھەج پائالىيىتىنى يوقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلغان كىشى ھەجنىڭ پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى جايىدا ئورۇندىغان بولىدۇ.

ئاياللارغا خاس ئەھكاملار

ئاياللار تۆۋەندىكى ئىشلاردا ئەرلەردىن پەرقلىنىدۇ:

1 - ئاياللار ھەج سەپىرىدە ئېرى ياكى مەھرەم تۇغقىنىنىڭ ھەمراھ بولۇشىغا ئېھتىياجلىقتۇر.

2 - ئاياللار ئىھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيىدۇ.

3 - ئاياللار تاۋاپ ۋە سەئى قىلىش ئىشلىرىدا بىر خىل ماڭىدۇ (ئەرلەرگە ئوخشاش تاۋاپنىڭ ئالدىنقى ئۈچىدە ۋە سافا بىلەن مەرۋە ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى يېشىل چىراق ئارىسىدا يۈگۈرمەيدۇ.)

4 - ئاياللار ئىھرامدىن چىققاندا بېشىنى چۈشۈرمەيدۇ. بەلكى ھەر بىر چېچىنىڭ ئۇچىدىن ئاز بىر مىقدارنى كېسىدۇ.

5 - ئاياللار «لەببەيكە»نى ئاۋازلىق ئوقۇمايدۇ.

6 - ئاياللار ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىغا خالىغان ۋاقىتتا بارمايدۇ. پەقەت ئەرلەردىن خالىي بولغان مەخسۇس ۋاقىتلاردىلا بارسا بولىدۇ.

7 - ئاياللار ئىھرام باغلىغاندا ئەرلەرنىڭ ئەكسىچە بېشىنى يۆرگەيدۇ.

8 - ئايلىق ئادەت ياكى تۇغۇتلۇق ئاياللارنىڭ ئىھرام باغلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدۇ.

ئەرەفات كۈنىنىڭ ئىسلام نەزەرىدىكى ئورنى

ئەرەفات كۈنى كۈنلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئەڭ شەرەپلىكىدۇر. ئەرەفات كۈنىدە قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئاللاھقا زىكىر - تەسبىھلەرنى كۆپ ئېيتىش ۋە كۆپلەپ دۇئا بىلەن مەشغۇل بولۇش كۈنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەڭ ياخشى دۇئا ئەرەفات كۈنى قىلىنغان دۇئادۇر. مەن ۋە مېنىڭدىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ئېيتقان زىكىرلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى:

{لاإلَهَ إلا اللّهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ: لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ}

يەنى ”ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوق، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانا ئۇنىڭغا خاستۇر. ئۇ ھەممە نەرسىگە قادىردۇر“ دېگەن تەۋھىد كەلىمىسىدۇر».[1]

ھەج پائالىيەتلىرى توغرۇلۇق ئىزدەنگەن كىشى ھەجنىڭ پەقەت ئىنسانلارنى گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن تەربىيىلەپ يېتىشتۈرىدىغان، تەقۋادارلىقنى ئاشۇرىدىغان ۋە ياخشىلىق سۆيەرلەردىن قىلىپ چىقىدىغان تەربىيە خاراكتېرلىق ئىبادەت ئىكەنلىكىنى چوقۇم تونۇپ يېتىدۇ. ھاجى ئاللاھنىڭ بەيتىدە ۋە باشقا مۇقەددەس جايلاردا ھەج پائالىيىتىنى ئادا قىلىش جەريانىدا، ئاللاھ مۇقەددەس قىلغان مۇبارەك جايلارنى ئۇلۇغلاش، ئۇلۇغ ھەج ئايلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش ۋە ئاللاھنىڭ ئەمر ۋە مەنئىلىرىگە رىئايە قىلىشتەك ياخشى ئىشلارنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرىدۇ ۋە يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىنمۇ، ھەج جەريانىدا مۇقەددەس جايلاردا ئالغان تەربىيىسى بويىچە يېڭى بىر ھاياتقا قەدەم قويىدۇ، بۇرۇنقى يېتەرسىزلىكلىرىنى تاشلاپ يېڭى ئالغان تەربىيىسى بويىچە ئىش كۆرىدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىدىكى بۇ چوڭ ئۆزگىرىش ئۇنىڭ ئىبادىتى، مۇئامىلىسى ۋە ئەخلاقىدا نامايان بولىدۇ. باشقىلار ئۇنىڭدىن ئۆگىنىدۇ ۋە ئۇنىڭدا يەرلەشكەن ئېسىل پەزىلەتلەردىن تەسىرات ئالىدۇ. ھاجى ئىككى ھەرەم ۋە باشقىمۇ مۇقەددەس جايلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشنى ئۆگىنىش جەريانىدا، مۇسۇلمانلارنىڭ، جۈملىدىن پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاش ۋە مەنپەئەتىنى قوغداشنىڭ خۇددى ئىككى ھەرەم بىلەن ئۇلۇغ ھەج ئايلىرىنىڭ ھۆرمىتىنى ۋە مۇقەددەسلىكىنى قوغداشقا ئوخشاش دىنىي زۆرۈرىيەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە: «**كىمكى دىنىي ئىشلارنى ئۇلۇغلايدىكەن، بۇ، دىللارنىڭ تەقۋادارلىقىدىندۇر**»[2] دەيدۇ. ئەرەفات كۈنى ئىسلام نەزەرىدە مىسلى بولمىغان ئەڭ ئۇلۇغ كۈندۇر. بىراق بۇ كۈننىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى بىلەلمىگەن ۋە ھۆرمىتىنى ساقلىمىغانلار ئۈچۈن بۇ كۈننىڭ باشقا كۈنلەردىن پەرقى يوقتۇر. ئەرەفات سۆزىنىڭ مەنىسىمۇ تونۇش ۋە تونۇشۇش دېگەنلىك بولۇپ، ھەج قىلىشتىن بولغان مەقسەت ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش بولغاندەك، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىنى، ئىنئاملىرىنى ۋە مەغپىرىتىنى تونۇش ۋە ئېرىشىش، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئۆز ئارا تونۇشۇش، بۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ گۈزەل ئەخلاق، ياخشى ئادەت ۋە ئۆزگىچىلىكلىرىنى ئۇلارغا نامايان قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ گۈزەل ئەخلاق، ياخشى ئادەتلىرىنى، ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆگىنىش ھەم قوبۇل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

شۇ ئېنىقكى، ھەرەمگە كېلىپ ئەرەفاتتا تۇردۇق، ھەرەمنى تاۋاپ قىلدۇق، قۇربانلىق قىلدۇق ۋە باشقا ۋاجىبلارنى ئادا قىلدۇق، شۇنىڭ بىلەن ھەج پەرزىنى ئادا قىلىپ ئۇنىڭ غايىلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان بولدۇق، دەپ مەغرۇرلىنىپ، كەلگەن يېتى كېتىش ناقىسلىق ۋە يېتەرسىزلىكتۇر.

ھەج ئىبادىتى مەنىۋى جەھەتتىن تەربىيىلىنىش پۇرسىتى بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھاجىلار بۇ ئىبادەت جەريانىدا ئۆزلىرىنىڭ روھىي مەنىۋىيىتىنى يۈكسەلتىش، تەقۋادارلىقنى ئاشۇرۇش ۋە ئەخلاقىنى ئىسلاھ قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ.

نېمە ئۈچۈن قىلغان ھەججىسى قوبۇل بولغان ئادەم پۈتۈن گۇناھلىرىدىن پاكلىنىپ، خۇددى مەسۇم بوۋاقتەك پاك بولىدۇ؟ نېمە ئۈچۈن باشقا ئىبادەتلەرنى قىلغانلارمۇ بىر كۈندىلا شۇنداق پاك بولمايدۇ؟ تەبىئىيكى، ھەج ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىم قىلىنىدىغان ئىبادەت. ھەججىسى قوبۇل بولغان كىشىنىڭ ئېتىقادىدا، ئەخلاقىدا ۋە باشقا تەرەپلىرىدە جىددىي ئۆزگىرىشلەر پەيدا بولىدۇ. چۈنكى ھەج شۇنى تەقەززا

[1] . ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.
[2] . ھەج سۈرىسى 31- ئايەت.

قىلىدۇ. مۇنداق كىشىنىڭ ئىمانى يېڭىدىن جانلىنىدۇ، ئەخلاقى يېڭىدىن گۈزەللىشىدۇ، ئىخلاسى يېڭىدىن كۈچلىنىدۇ، مۇندىن باشقا ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشلىرى، ھەرىكەتلىرى، كىشىلەرگە قىلىدىغان مۇئامىلىلىرى، گەپ - سۆزلىرى ياخشىلىققا، تاكامۇللۇققا قاراپ ئۆزگىرىدۇ، خۇددى ئۇ ئانىسىدىن ئەمدى تۇغۇلغان مەسۇم بوۋاققا ئوخشاش يېڭىدىن دۇنياغا كەلگەندەك بولۇپ ئۆزگىرىدۇ. مۇنداق كىشىنىڭ پۈتۈن گۇناھلىرىدىن پاك بولۇپ، مەسۇم بوۋاقتەك بولۇشى ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس. ھەججىسى ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولغان كىشىنىڭ خۇددى مەسۇم بوۋاقتەك گۇناھلاردىن پاك بولىدىغانلىقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئارقىلىق ئىسپاتلانغان شەكسىز ھەقىقەت.

ئەگەر ھاجىنىڭ قىلغان ھەججىسىنىڭ تەسىرى ئۇنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى دۇنياسىدا پەۋقۇلئاددە بىر ئۆزگىرىش پەيدا قىلالمىغان، ئۇنىڭ ئىمانىنى كۈچلەندۈرەلمىگەن، ئەخلاقىنى ياخشىلىيالمىغان ۋە باشقا تەرەپلىرىنى بۇرۇنقىسىدىن ياخشىلىققا ئۆزگەرتەلمىگەن بولسا، بۇنداق ھەجنىڭ ساياھەتتىن پەرقى بولماي قالىدۇ. ھەرەمگە كەلگەن ئادەم كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە ھاجى بولۇۋېرىدۇ. ئەمما كېرەك بولغىنى ئاللاھ تائالانىڭ نەزەرىدە ھاجى بولۇشتۇر. ھەقىقىي ھاجى خۇشپۇراق گۈلگە ئوخشاش بولۇپ، ئۆزىنىڭ يېقىملىق مەنىۋى ھىدى بىلەن خەلقىگە گۈزەل ئەخلاق ۋە ئېسىل پەزىلەتلەرنىڭ پۇراقلىرىنى چاچىدۇ. خەلقى ئۇنىڭدىن مەنپەئەتلىنىدۇ. ھەقىقىي ھاجى مۇسۇلمانلىقتا، ۋەتەنپەرۋەرلىكتە، گۈزەل ئەخلاقتا ۋە باشقىمۇ بارلىق ياخشىلىقلاردا خەلقىگە ئۈلگە بولىدۇ. چۈنكى ئۇ، ئىنسانلىقنىڭ ئىپتىخارى، ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ ۋە بارلىق پەزىلەتلەرنىڭ ئۈلگىسى بولغان پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياقلىرى تەككەن مۇقەددەس جايلارغا ئاياق باسقان، ئۇنىڭ قىلغان ئىبادەتلىرىنى قىلىشقا، ئوقۇغان دۇئالىرىنى ئوقۇشقا مۇيەسسەر بولغان بەختلىك كىشىدۇر.

خۇلاسە قىلغاندا، ھاجىلىقنىڭ ئىپادىسى ۋە تەقەززاسى تەقۋادارلىق گۈزەل ئەخلاق، پاكىزلىق ۋە ئۈلگىلىك پەزىلەتلەرنى ئۆگىنىپ، ئاۋۋال ئۆزىگە، ئاندىن مىللىتىگە ئۇلارنى سىڭدۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، مىللىتىمىزگە ۋەكىللىك قىلغان ھالدا بۇ مۇقەددەس جايلارغا ھازىر بولغان ھاجىلىرىمىزنىڭ ياخشى ئىشلاردا باشقىلارغا ئۈلگە بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

ئەرەفات مەيدانى قىيامەت كۈنىدە ھەممە خالايىق ئاللاھنىڭ ئالدىدا ھازىر بولۇپ، ھېساب بېرىدىغان ھەشىر مەيدانىنىڭ كىچىكلىتىلگەن كۆرۈنىشى بولۇپ، قىيامەت كۈنىدىمۇ پۈتۈن خالايىقلار ئاللاھنىڭ ئالدىدا ئوخشاش بىرلا قىياپەتتە ھازىر بولىدۇ ۋە بۇ دۇنيادا قىلغان ياخشى - يامان ئەمەللىرىدىن ھېساب بېرىدۇ.

ھەج ئىبادىتى مۇسۇلمانلارنىڭ يىللىق چوڭ قۇرۇلتىيىدۇر. مۇسۇلمانلار ھەجدىن ئىبارەت بۇ چوڭ قۇرۇلتايدا، دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئارقىلىق بىر - بىرى بىلەن تونۇشىدۇ، ئىسلامىي قائىدە يوسۇنلارنى، گۈزەل ئەخلاقلارنى بىر - بىرىدىن ئۆگىنىدۇ. ئىسلامىي قېرىنداشلىقنىڭ كۈچلۈك رىشتىسىنى ھېس قىلىدۇ. دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن كەلگەن ھاجىلارنىڭ ئەقىدىسى بىر، ئىلاھى بىر، ئىبادەتلىرى بىر، «**ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم** - سىزگە ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بولسۇن »دىن ئىبارەت تىلى بىر ۋە ئاپئاق ئېھرامدىن ئىبارەت كىيىنىشى بىر خىل بولۇپ، ئۇلار ئىسلام دىنىدىكى بىرلىك ۋە باراۋەرلىكنىڭ ئەمەلى ئۈلگىسىنى بۇ جايدا كۆرىدۇ. بۇ جايدا بايدىن گادايىنى، پادىشاھتىن پۇقرانى ئايرىۋالغىلى بولمايدۇ. ھەممىسى بىرخىل قىياپەتتە بولۇپ، ئاللاھنىڭ ئالدىدا شۇنداق ھەممە ئوخشاشلا بەندە ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ئۇلارنى ھەجگە چاقىرىپ نىدا قىلغىن. ئۇلار پىيادە ۋە ئۇرۇق تۆگىلەرگە مىنىپ كېلىدۇ، ئۇرۇق تۆگىلەر يىراق يوللارنى بېسىپ كېلىدۇ. كىشىلەر ئۆزلىرىگە تېگىشلىك بولغان دىنىي ۋە دۇنياۋى مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن، بەلگىلەنگەن كۈنلەردە (يەنى قۇربانلىق كۈنلىرىدە) ئاللاھ ئۇلارغا نېمەت قىلىپ بەرگەن چارۋا ماللارنى ئاللاھنىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن) ئاللاھنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قۇربانلىق قىلسۇن. سىلەر قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن يەڭلار، موھتاجغا، پېقىرغا بېرىڭلار. ئاندىن ئۇلار كىرلىرىنى تازىلىسۇن (يەنى ئېھرامدىن چىققاندىن كېيىن، چاچ، تىرناقلىرىنى ئالسۇن)، ئۆز ئۈستىگە ئالغان ئىبادەتلەرنى ئادا قىلسۇن، قەدىمىي بەيت بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلسۇن»[1]. ئاللاھ تائالا يوقىرىقى ئايەتلەردە، ھاجىلارنىڭ بۇ ھەج كۈنلىرىدە ئاللاھنى كۆپ ياد ئېتىشنى تەۋسىيە قىلىدۇ. مەلۇمكى بۇ كۈنلەر ئاللاھقا كۆپرەك ئىبادەت قىلىش، ئۇنى كۆپرەك ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت ھەم رەھمەت تىلەش كۈنلىرىدۇر.

يوقىرىقى ئايەتتىكى: «دىنىي ۋە دۇنياۋىي مەنپەئەتلەرنى كۆرسۇن» دېگەن جۈملىدە ئىپادىلەنگەندەك، ئاللاھ ئۈچۈن ھەج قىلىش نىيىتى بىلەن بۇ مۇقەددەس جايلارغا كەلگەن كىشىلەر دۇئالىرىنىڭ ئىجابەت بولۇشى، ئاللاھنىڭ رەھمىتى ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىشى قاتارلىق دىنىي مەنپەئەتلەرگە ئېرىشكىنىدەك، ئېلىم – سېتىم ئىشلىرىنى بىجىرىش ۋە تىجارەت قىلىپ پايدا تېپىش قاتارلىق دۇنيالىق مەنپەئەتلەرگىمۇ ئېرىشىدۇ. مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ كاتتا ئىنئامى ۋە چوڭ ئىلتىپاتىدۇر.

بەزى مۇھىم مەسىلىلەرنىڭ بايانى

1 - مەككىگە ھەج ئايلىرىدىن باشقا ۋاقىتلاردا ئىبادەت ئۈچۈن كەلگۈچىلەر مىقاتتىن يالغۇز ئۆمرە ئۈچۈن ئېھرام باغلاپ كېلىدۇ. ئەمما ھەج ئايلىرىدا كەلگۈچىلەر يالغۇز ئۆمرە ئۈچۈن ئېھرام باغلاش ياكى ئۆمرە ۋە ھەج ھەر ئىككىسى ئۈچۈن ئېھرام باغلاش ياكى يالغۇز ھەج ئۈچۈنلا ئېھرام باغلاش ئىختىيارىغا ئىگىدۇر.

2 - بالاغەتكە يەتمىگەن باللار ھەج قىلسا ساۋاب بولىدۇ. بىراق ھەج پەرزى ئادا تاپمايدۇ. بالاغەتكە يەتكىنىدىن كېيىن قايتا ھەج قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

3 - تاۋاپ ياكى سەئىينىڭ سانىدا خاتالاشقان ئادەم ئاز سانىنى ھېسابقا ئالىدۇ. مەسىلەن، تاۋاپنى تۆت قېتىم قىلدىمۇ ياكى ئۈچ قېتىممۇ دەپ شەكلىنىپ قالسا ئۇنى ئۈچ دەپ ھېسابلايدۇ.

4 - تاۋاپ بىلەن سەئىينى ئارقا - ئارقىدىن قىلىش ئەۋزەل. ئەمما مۇنداق قىلىش شەرت ئەمەس، تاۋاپنى ئەتىگەندە قىلىپ سەئىينى ئاخشىمى قىلسىمۇ بولىدۇ.

5 - قۇربانلىق قىلالمايدىغان كىشىنىڭ ھەج كۈنلىرىدە تۇتىدىغان ئۈچ كۈنلۈك روزىسىنى ئەرەفات كۈنىدىن ئاۋۋال قىلىشى ئەۋزەل. چۈنكى ئەرەفات كۈنىدە روزا تۇتمىغان ياخشىدۇر.

6 - شەيتانغا كۈندۈزدە تاش ئاتالمىغانلار كېچىسى ئاتسا بولىدۇ. شۇنداقلا بۈگۈنىنىڭ تېشىنى ئاتالمىغان ئادەم ئۇنى ئەتىسىنىڭ تېشى بىلەن بىرگە ئېتىۋەتسىمۇ بولىدۇ.

7 - شەيتانغا ئېتىلغان تاشنىڭ دۈگىلەك كاتەكنىڭ ئىچىدە قېلىشى شەرت ئەمەس. بەلكى كاتەككە چۈشكەن تاش سىرتقا چاچراپ چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوقتۇر.

---
[1] . ھەج سۈرىسى 27- 28- ئايەتلەر.

8 - ھېيت كۈنى قىلىنىدىغان شەيتانغا تاش ئېتىش، قۇربانلىق قىلىش، باش چۈشۈرۈش ۋە كەبىنى تاۋاپ قىلىش قاتارلىق تۆت ئىشنى مۇشۇ تەرتىپ بويىچە قىلىش ئەۋزەل بولسىمۇ، بۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئىلگىرى ياكى كېيىن قىلىشتا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ.

9 - قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى ھېيتنىڭ 1 - كۈنى ئەتىگەندىن باشلىنىپ 4 - كۈنى ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتىغىچە داۋام قىلىدۇ.

10 - ئېھرام ئىچىدىكى كىشى باشقىلارنىڭ بېشىنى چۈشۈرسە ياكى چېچىنى قىسقارتسا بولىدۇ.

11 - پەرز تاۋاپنى مەككىدىن ئايرىلىش ئالدىدا قىلغان كىشىدىن ۋىدا تاۋىپى ساقىت بولىدۇ. بۇنىڭ شەرتى ھەر ئىككى تاۋاپنى نىيەت قىلىشتۇر.

مەككىگە كەلگۈچىلەردە كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار ۋە مەسىيەتلەر ھەققىدە

1 - ئانا ۋەتەندىن مەككىگە ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەر ئومۇمەن تازىلىققا رىئايە قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «پاكىزلىق دىنىنىڭ بىر پارچىسىدۇر»[1]، «پاكىزلىق ئىماننىڭ يېرىمىدۇر»[2] ۋە «ئاللاھ تائالا پاكتۇر، پاكلىقنى ياقتۇرىدۇ. ئۇ پاكىزىدۇر، پاكىزلىقنى ياقتۇرىدۇ»[3] دېگەن ھەدىسلىرىنى يادىسىغا بىلىپ تۇرۇپ، تازىلىق قىلمايدۇ، تىرناقلىرى قاپقارا كىر، كىيىملىرى تەر بىلەن كىردىن سارغىيىپ كەتكەن، مىسۋاك شۇنچە ئەرزان ۋە شۇنچە كۆپ بىر يەردە ئۇلارنىڭ چىشلىرى تازىلانمىغانلىقتىن سارغىيىپ، ھەتتا قارىداپ كەتكەن، باشقا مىللەتلەرنىڭ يېنىدىن ئۆتسىڭىز ياكى پاراڭلاشسىڭىز ئۇلاردىن ئەتىرنىڭ خۇشبۇيى پۇرايدۇ. ئەمما بىزنىڭ ھاجىلىرىمىز بىلەن كۆرۈشكەن قولغا تاماقنىڭ مايلىرى يۇقىدۇ، پاراڭلاشسىڭىز ئېغىزلىرىدىن ۋە قولتۇقلىرىدىن سېسىق پۇراق كېلىدۇ. بۇلار كىيىم – كېچەك شۇنچە ئەرزان ۋە يۇيۇنۇش شارائىتلىرى شۇنچە ئوڭاي بۇ جايدا يېڭى كىيىم ئېلىپ كىيىشكە بېخىللىق قىلىدۇ ياكى يۇيۇپ پاكىز كىيمەيدۇ. ياتقان ياتاقلىرىغا كىرسىڭىز سۈپۈندىلەرنى يېنىغا يىغىۋالغان، رەتسىز، پاسكىنا خۇددى قوي – كالا باقىدىغان جايغا ئوخشايدۇ. كۆڭلىڭىز ئېلىشىدۇ. تەرەتخانىسىنىڭ يېنىدىن بۇرنىڭىزنى چىڭ تۇتۇپ ئاران ئۆتۈپ كېتەلەيسىز. ئەكسىچە بولغاندا بۇرنىڭىز سېسىق پۇراقتىن ئېچىشىپ كېتىدۇ. كىرىشكە مەجبۇر بولۇپ قالغىنىڭىزدا ئىشىڭىز تېخىمۇ تەس. ئۇلار «بىزنى كىم تونۇيتتى» دەپ ئۆزلىرىنى تاشلىۋېتىدۇ – دە، باشقىلارمۇ ئۇلارنى نەزەرلىرىدىن ساقىت قىلىۋېتىدۇ. بۇ خاتالىق ئۆزلىرى بىلەنلا كەتسە مەيلى ئىدىغۇ، بۇ خاتالىق مەدەنىيەتلىك ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ شەنىگە داغ يەتكۈزىدۇ ئەمەسمۇ؟ چۈنكى ئۇلار ئۇيغۇردە. بىزنىڭ مىللىتىمىز ئانا ۋەتەندە بۇنداق پاسكىنا ئەمەس. چۈشىنىكسىز يېرى شۇكى، ئانا ۋەتەندە ناھايىتى پاكىز، ئېسىل كىيىنىپ يۈرىدىغان مەدەنىيەتلىك ۋە سۆلەتلىك كىشىلەر چەتئەلگە چىققاندىن كېيىنلا ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىكەن. بۇلارنىڭ قايسىسى زىيالى، قايسىسى مەكتەپ كۆرمىگەن پۇقرا ھېچقانداق پەرقى قالمايدىكەن. ھەممىسى پاكىزلىققا ئەھمىيەت بەرمەسلىكتە ۋە مەدەنىيەتسىزلىكتە ئوخشاش بولۇپ قالىدىكەن. بۇنداق ھاجىلارنىڭ بۇ قىلىقلىرى نە ئىسلامي ئەخلاققا، نە مىللىي ئەنئەنىمىزگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى تازىلىقنى ئىماننىڭ يېرىمى ۋە ئىبادەتنىڭ بىر تۈرى قىلىپ بەلگىلەش بىلەن دۇنيا تارىخىدا كىشىلەرنى تازىلىققا تەشەببۇس قىلغان تۇنجى دىن بولۇپ تونۇلغان بولسا، بىزنىڭ ئۇيغۇر خەلقىمىز ئەزەلدىن ئۆزىنىڭ مەدەنىيەتلىك،

[1] . ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.
[2] . ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
[3] . تىرمىزى رىۋايىتى.

پاكىز، ئىسىل بىر مىللەت ئىكەنلىكى بىلەن ئۆتمۈشتە ۋە ھازىردا تونۇلۇپ كەلگەن بىر مۇنەۋۋەر مىللەت. ئۇلارنىڭ مۇقەددەس دىنىمىزنىڭ ۋە بۇ مىللەتنىڭ شەنىگە داغ تەككۈزۈش ھەققى يوق!

2 - بەزى كىشىلەر ھەر قانداق جايدا نامەھرەم (ئايالى ياكى ئېرى ئەمەس، نىكاھ چۈشمەيدىغان يېقىن تۇغقىنىمۇ ئەمەس)كىشىلەر بىلەن زۆرۈرىيەتسىز سۆزلىشىش ۋە يالغۇز قېلىشنىڭ شەرئىەتتە دۇرۇس ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، بۇ ئىشلارنى ئاددى سانىغانلىقتىن گۇناھ ئىشلەيدۇ. ئۇلار ئىبادەت قىلىش ۋە گۇناھلاردىن پاكلىنىش ئۈچۈن بۇ مۇقەددەس جايلارغا كەلگەنلىكىنى ئۇنتۇغان ھالدا، نامەھرەملەر بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ قوپىدۇ، ھەتتا بىر ئېغىزلىق ئۆيدە نامەھرەملەر بىلەن ئەر – ئاياللار ھەممىسى بىرگە ياتىدۇ. بۇ ھەقىقەتەن ئېچىنىشقا تېگىشلىك بىر ئىش. مۇقەددەس جايلاردا ئىشلەنگەن چوڭ نومۇسسىزلىق. ھەج چىقىملىرىغا پۇلى يەتمەيدىغان ئادەمگە ھەج قىلىش پەرز ئەمەس. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، بۇ جايغا مۇستەقىل ئۆيلەرنى كىرالاپ ئولتۇرۇشقا پۇلى يېتىدىغان، باشقىلارنىڭ ياردىمىگە ئېھتىياجى بولمايدىغان كىشىلەرلا كېلىدۇ. ئۇلار نېمە ئۈچۈن پۇلغا چىداپ ئەر – خوتۇن مۇستەقىل بىر ئۆينى كىرالاپ ئولتۇرمايدۇ؟ ئۇلار ئاللاھ تائالا ھارام قىلغان ئىشنى بۇ مۇقەددەس جايلارغا كېلىپ قىلىشقا قانداقمۇ جۈرئەت قىلىدى؟ ئۇلار بۇ يەرگە نېمە مەقسەت بىلەن كېلىدۇ؟ بۇ سوئاللارنىڭ ھەممىسىنىڭ جاۋابى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ، ئىماننىڭ ئاجىزلىقىدۇر! ئىمان ئاجىز بولغاندىن كېيىن، بېخىللىق، نومۇسسىزلىق، بىغەملىك ۋە باشقا ناچارلىقلارنىڭ ھەممىسى يۈز بېرىدۇ.

3 - بەزى كىشىلەر تاماكا چېكىشنىڭ تەن ساقلىقىغا زىيان يەتكۈزۈش، پۇل – مالنى ئىسراپ قىلىش، كىشىلەرگە ئەزىيەت بېرىشكە ئوخشاش سەلبىي تەسىرى سەۋەبلىك ئىسلام شەرئىتىدە ھارام ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ۋە ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس جايلاردا تۇرىۋاتقانلىقىنى ئۇنتۇغان ھالدا بۇ زەھەرنى مۇشۇ ئۇلۇغ جايلاردا چېكىدۇ. تاماكا ھازىرقى زامان مېدىتسىنا ئىلمىنىڭ يەكۈنى بويىچە «كىشىنى ئۆز رازىلىقى بىلەن ئالدىرىماستىن ئۆلتۈرىدىغان قاتىل» دەپ ئاگاھلاندۇرۇلغان زەھەر. ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن بۇ جايلارغا كېلىش پۇرستى تاماكا چېكىشنى ۋە باشقا ناچار ئادەتلەرنى تاشلاش ئۈچۈن ئىنتايىن ياخشى بىر پەيتتۇر. زادى ھەرەمگە كەلگەن كىشى گۇناھلاردىن پاكلىنىپ، ياخشى ئىشلارنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىش ۋە ساۋاب قازىنىش ئۈچۈن كېلىدۇ ئەمەسمۇ؟ يامان ئادەتلىرىنى بۇ چوڭ پۇرسەتتىن پايدىلىپ تاشلىيالماستىن، كەلگەن پېتى كەتكەن كىشىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنىڭ نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن! بۇنىڭ كىمگە پايدىسى بولسۇن؟!

4 - بەزى كىشىلەر غەيۋەت قىلىشىش، يالغان سۆز قىلىش، كىشىلەرنى ئالداش، باشقىلارغا ئەزىيەت بېرىش، جېدەل – ماجرا قىلىش ۋە باشقا ناچار ئىللەتلەرنىڭ ئىسلام شەرئىتى بويىچە، مۇسۇلمان كىشىنىڭ شەنىگە ياراشمايدىغان گۇناھ، مەسىيەتلەر ئىكەنلىكىنى ياخشى بىلىپ تۇرۇپ، مەككىدە ۋە باشقا مۇقەددەس جايلاردا بۇ ناچار ئىشلارنى قىلىشتىن ھايا قىلىشمايدۇ. ھالبۇكى، ھەج ياكى ئۆمرە سەپىرى ئىبادەت سەپىرى، ساۋاب تېپىش سەپىرى، يامان ئىللەتلەرنى تاشلاپ ياخشى ئادەت ۋە گۈزەل ئەخلاقلارنى ئۆگىنىپ ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈش سەپىرى، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى ۋە مەغپىرىتىگە ئېرىشىش سەپىرىدۇر. مۇشۇنداق ئۇلۇغ سەپەرگە ئاتلانغان ئادەم نەپسىگە ھاكىم بولۇپ، ئۆزىنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئازراق تىرىشچانلىق كۆرسەتمىسە، ئۇلار ھەجنىڭ پەزىلەتلىرىگە قانداقمۇ ئېرىشەلەيدۇ؟!

5 - باشقىلارنىڭ ھەققىنى يېيىشنىڭ ھارام ئىكەنلىكىنى ھەركىم ياخشى بىلىدۇ. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپ، بەزى ھاجىلار مىنا ۋە ئەرەفاتتا چېدىرلارغا ۋە يېمەك – ئىچمەكلەرگە پۇل تۆلىمىگەن بولسىمۇ، مەزكۇر چېدىرلاردا پۇل تۆلىگەنلەر بىلەن ئوخشاش يېتىپ قوپىشىدۇ، تاماقلىرىنى يەۋېرىدۇ، بەزىلەر شۇنداق

قىلالىغانلىقلىرى (ھارامنى تالىشىپ يېگەنلىكلىرى) ئۈچۈن پەخىر قىلىشىدۇ. بۇ باشقىلارنىڭ ھەققى ئەمەسمۇ؟ بۇ ئوپئوچۇق ھارام ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىبادەت قىلىۋېتىپ، ئەڭ مۇقەددەس جايلاردا تۇرۇۋېتىپ، ئەڭ ئۇلۇغ بىر پەرزنى ئادا قىلىۋېتىپ ھارام يېيىش نېمە دېگەن ئېچىنىشلىق ئىش ـ ھە!

ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ئادەم ئۆز ۋىجدانىنىڭ چاقىرىقى بىلەن بۇ يەرگە كېلىدۇ. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، ھالال ـ ھارام ئىشلىرىدىمۇ ئۆز ۋىجدانىنىڭ ئاۋازىغا قۇلاق سېلىشى لازىم.

6 ـ بەزى كىشىلەر سەدىقە ۋە نەزىر يېيىشكە شۇنچە ئامراق. ئۇلار مۇت تاماق بېرىدىغان جاينىڭ ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇپ نامازلىرىنىڭ قازا بولۇپ كەتكەنلىكىنىمۇ بىلمەي قالىدۇ. ھالبۇكى، كەمبەغەل، تاماق ئېلىپ يېيىشكە چامى يەتمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ھەرەمگە كېلىشىنى ئاللاھ تائالا بۇيرىغان ئەمەس. بەزىلەر «بىز مۇساپىرمىز، گەرچە باي بولساقمۇ بىزگە زاكات ۋە سەدىقىلەرنى ئېلىش دۇرۇس بولىدۇ» دەپ جۆيلۈيدۇ. قۇرئان كەرىمدە زاكات ئېلىشى دۇرۇس بولىدىغانلار قاتارىدا «ئىبنى سەبىللەرگە ـ پۇل ـ مېلىدىن ئايرىلىپ يولدا قالغان مۇساپىرلارغا)[1]» دېگەن ئايەت ئۆتىدۇ. ئىبنى سەبىل قاتارىغا كىرىدىغانلار پۇلى ئوغۇرلانغانلىقتىن، ياردەمگە ھەقىقىي موھتاج بولۇپ قالغانلاردۇر. ئەمما باشقىلارغا بۇ يول يوقتۇر.

7 ـ بەزىلەر بەللىرىگە لىق دوللارنى تېڭىپ يۈرگەن تۇرۇپ، پۇلدىن ئايرىلىپ قالغانلارغا پۇل تارقىتىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاش ئۈچۈن تىمىسقىلاپ يۈرىيدۇ. قاياقتىندۇر سەدىقە پۇل بېرىدىغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپلا قالسا شۇ جايغا كېلىپ يېتىۋالىدۇ. ناماز ئوقۇش ۋە تاماقلىنىشنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدۇ. يانچۇقلىرىنى كېسىپ قويۇپ «پۇلۇمنى ئوغرى ئالدى» دېگەننى يالغان كۆز ياشلىرى بىلەن ئىسپاتلايدۇ. شۇنداق قىلىپ، راستىنلا پۇلى ئوغۇرلانغانلىق سەۋەبلىك ياردەمگە ھەقىقىي موھتاج بولۇپ قالغان بىچارىلەر قايرىلىپ قېلىپ، سۆزگە ئۇستا، يالغاننى قاملاشتۇرالايدىغان بايلار بۇ ياردەملەردىن بەھرىمەن بولىدۇ. ئۇلار بۇ جايغا تىلەمچىلىك قىلىش ئۈچۈن كەلگەنمىدۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەردىن نەرسە سوراشتىن مەنئى قىلغان. ئىمام بۇخارىي ھەكىم ئىبنى ھىزام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نەرسە سورىۋىدىم، سورىغىنىمنى بەردى. يەنە سورىۋىدىم، يەنە بەردى. ئۈچىنچى قېتىم سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا مۇنداق دېدى"ئەي ھەكىم! پۇل ـ مال دېگەن شۇنداق تاتلىق نەرسە، (ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغانلىقتىن) ئۆز ئىختىيارى بىلەن بەرگەننى ئالسا، ئۇنىڭ بەرىكىتى بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى ھاجەتمەن بولمىسىمۇ، ئاچكۆزلۈك قىلىپ ئالسا، ئۇ بەرىكەت قىلمايدۇ. ئۇ خۇددى يېگەنسىرى تويمىغانغا ئوخشاش بىر ئىش. بەرگۈچى قول ئالغۇچى قولدىن ياخشىدۇر" دېدى. مەن "ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىزدىن كېيىن تا ئۆلگىچە ھېچكىمدىن نەرسە سورىمايمەن" دېدىم[2]» دەيدۇ. ئىمام بۇخارىي ھەكىم ئىبنى ھىزامنىڭ شۇنىڭدىن كېيىن تا ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ئۆزىنىڭ غەنىمەتتىن تەقسىم بولغان نەسىۋىلىرىنىمۇ قەتئىي ئالمىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

8 ـ بۇ يەرگە كەلگۈچىلەرنىڭ كۆپىنچىسى ساۋاتسىز كىشىلەر بولغانلىقتىن، ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۇسۇللىرىنى كىتابلاردىن ئوقۇپ بىلىۋېلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار بۇ پائالىيەتلەرنىڭ ئۇسۇللىرىنى پەقەت ئۆلىمالاردىن ۋە دىنىي مەكتەبلەردە ئوقۇۋاتقان ئوقۇغۇچىلاردىن سوراپ ئۆگىنەلەيدۇ. ئەمما ئۇلار خۇددى ھەممىنى تولۇق بىلىدىغان كىشىلەردەك بىلگەنلەردىن ھېچ نەرسە سورىمايدۇ.

[1] . تەۋبە سۈرىسى 60 ـئايەت
[2] . ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى

بىلىدىغان ئوخشايدۇ دېسە، پائالىيەتلەرنىڭ تولىسىنى خاتا ياكى نۇقسانلىق بىلەن ئادا قىلىدۇ. ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پائالىيەتلىرىنى سۆزلەپ بەرگەن سورۇنلارغا كەلمەيدۇ. كەلگەنلىرى ئۆرە ئولتۇرۇپ چۈش كۆرىدۇ.

9 ـ بىزنىڭ خەلقىمىز ئومۇمەن كىتاب خومار ئەمەس. شۇڭا ئۇلار بوش ۋاقىتلىرىدا غەيۋەت قىلىشىپ ئولتۇرۇشنى كىتاب ئوقۇپ بىلىم ئېلىشتىن ئەۋزەل كۆرىدۇ. مەككىگە كەلگۈچىلەر ئۆمرىدە بىرلا قېتىم نەسىب بولغان ھەج پەرزىنى تولۇق ئادا قىلىش يولىدا كىتاب سېتىپ ئېلىشقا بېخىللىق قىلىدۇ. مۇت تارقىتىپ بېرىلگەن كىتابلارنى بېكارغا كەلگەچكە ياراتمايدۇ. شۇنداق قىلىپ يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلىپ تۇرۇپ بىلمىسىز قالىدۇ. قىلغان ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ تولۇق ئادا بولغان ياكى بولمىغانلىقى بىلەن ھېسابلاشماستىن كەلگەن پېتى كېتىپ قالىدۇ. باشقا مىللەتلەرنىڭ ئىلغارلىقلىرىدىن تەسىرات قوبۇل قىلىدىغان ۋە تەپەككۇر قىلىدىغان ئەقىل بىزنىڭ مىللەتكە بېرىلمىگەنمىدۇ؟

10 ـ بەزى ھاجىلار پەرز ھەجنى ئادا قىلىپ بولغان بولسىمۇ، بالا – چاقىلىرىنىڭ ئېھتىياجلىرىنى قايرىپ قويۇپ، «ئىككى قېتىم ھاجى ـ ھەرەم بولغان كىشى»، «ئۈچ قېتىم ھاجى – ھەرەم بولۇپ كەلگەن كىشى»، ھەتتا بەزىلىرى «10 قېتىم ھاجى – ھەرەم بولۇپ كەلگەن كىشى» ئۇنۋانىغا ئېرىشىش ئۈچۈن مەككىگە كېلىدۇ. بىر قېتىمدىن ئارتۇق قىلىنغان ھەج نەپلە(ئىختىيارى ئىبادەت) بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. نەپلە ئىبادەتلەرنى قىلىشنىڭ ساۋابىمۇ كۆپ. بۇغۇ ياخشى ئىش. ئەمما بۇ نەپلە ئىبادەتتىن ئەھمىيەتلىكرەك ھەتتا ئىنتايىن زۆرۈر بولغان ئىبادەتلەر بار. مەسىلەن: بالىلارنى پۇلغا چىداپ ئوقۇتۇش ئاتا – ئانا ئۈستىدىكى پەرز. ئوقۇش پۇلى ھەل قىلالمىغان بالىلارنىڭ ئوقۇش خىراجىتىنى كۆتۈرۈشى ئۈچۈن ماددى ياردەم قىلىش جەمئىيەتتىكى پۇلدارلار ئۈچۈن پەرز. ئۇرۇق – تۇغقانلاردىن يوقسۇللارغا ماددىي ياردەم قىلىش پۇلدار تۇغقانلار ئۈچۈن پەرز. كەمبەغەل خوشنىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش پۇلدار خوشنىنىڭ ئۈستىگە پەرز. دېمەك، ئورۇنداشقا تېگىشلىك پەرزلەر شۇنچە كۆپ تۇرۇپ، خۇددى ئىسلام پەرزلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇنداپ بولغان كىشىدەك نەپلە ھەج ئۈچۈنلا پۇل خەرج قىلغۇچىلارنىڭ مەقستى زادى نېمىدۇ؟

ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدىمەكچى بولغان كىشى يوقىرىقى پەرزلەرنى ئورۇنداش بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ تېخىمۇ كۆپ ۋە چوڭ رازىلىقىغا ئېرىشىدۇ ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە نەپلە ھەج قىلغان كىشى نەپلە ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ. ئەمما يوقىرىقى ۋە ئۇلاردىن باشقا نۇرغۇنلىغان پەرزلەرنى جايىدا ئورۇندىغان كىشى پەرز ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ ئەمەسمۇ؟ نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابىدىن پەرز ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە چوڭ ئەمەسمۇ؟

نەپلە ھەج قىلىش بىلەن ئۆزىنىڭلا ھاجىتىنى راۋا قىلغان بولىدۇ. ئەمما يوقىرىقى پەرزلەرنى ئورۇندىغان ئادەم باشقىلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالانى تېخىمۇ كۆپ رازى ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ ئەمەسمۇ؟ قايتا – قايتا ھاجى بولۇش ئۇيغۇر جەمئىيىتىدە مودا بولغان ئوخشىمامدۇ؟

11 ـ بەزى ئاياللار كىشىلەر ماڭىدىغان يوللارنىڭ ئوتتۇرىسىغا بازار قۇرۇپ ئولتۇرىۋالىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئادەتتە ئۆزلىرىنىڭ تۇغقانلىرىنىڭ ئالدىدىمۇ يۈزلىرىنى يۆرگەپ يۈرىيدىغان روپاچلار مال ساتقىنىدا بۇ يەرنىڭ ئېچىرقاپ كەتكەن ئاچكۆز ئەرەبلىرىگە كۆزلىرى بىلەن قاشلىرىنى ئوينىتىپ ئۆلتۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەرلىرى بولسا، بازار باشقۇرۇش خادىملىرىنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن قورقۇپ ئارقىدا بۇ تاماشالارغا گۇۋاھ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ. ئۇلار بۇ رەسۋالىقلىرىنى ھەرەمگە كېلىپ تۇرۇپ قىلىشقا قانداق جۈرئەت قىلغاندۇ؟ مەلۇمكى پۈتۈن ئىسلام ئۆلىمالىرى مەككە ۋە مەدىنىدىن ئىبارەت بۇ ئىككى ئۇلۇغ شەھەردە قىلىنغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ھەر بىرىگە ھەسسىلەپ ساۋاب يېزىلغىنىدەك، بۇ ئىككى ئۇلۇغ شەھەردە ئىشلەنگەن يامانلىقلارغىمۇ ھەسسىلەپ گۇناھ يېزىلىدۇ، دېگەن پرىنسىپتا بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان

كەرمدە: «كمكى مەسجدى ھەرەمدە زولۇم بلەن گۇناھ قلماقچى بولدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز»[1] دەيدۇ. ئايەتتكى «مەسجدى ھەرەم» ئىبارىسىدىن مەككە شەھرى مەقسەت قلىنىدىغانلىقىدا ئىسلام ئۆلىمالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئايەتتىن شۇ مەنە چىقىدۇكى، باشقا جايلاردا يامان ئىش قىلىشنى نىيەت قىلىش، ھەتتا ئۇنىڭغا بەل باغلاش بىلەن تاكى شۇ يامان ئىشنى قىلمىغىچە گۇناھ يېزىلمايدۇ. ئەمما مەككە شەھرىدە گۇناھ قىلىشقا بەل باغلاشنىڭ ئۆزىمۇ گۇناھتۇر.

ھەج پائالىيىتى جەريانىدا سادىر بولىدىغان بەزى خاتالىقلار ھەققىدە

ھاجىلارنىڭ كۆپىنچىسى ئىسلامىي بىلىملەردىن خەۋەرسىز بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەج ئىبادىتى ئۆمۈر ئىچىدە بىر قېتىملا قىلىنىدىغان ئىبادەت بولغانلىقى تۈپەيلى كۆپىنچە كىشىلەر، ھەتتا دىنىي ئۆلىمالارمۇ ھەج پائالىيىتىنىڭ قائىدە – تەرتىبلىرىنى كۆرسىتىلگەن بويىچە ئادا قىلىشتىن ئاجىز كېلىدۇ. شۇ سەۋەبتىن ھەج قىلىش جەريانىدا بەزى خاتالىقلار، يېتەرسىزلىكلەر ۋە كەمچىلىكلەر سادىر بولىدۇ. تۆۋەندە ھەج پائالىيىتىنى ئورۇنداش جەريانىدا بەزى ھاجىلاردىن سادىر بولىدىغان خاتالىقلاردىن بەزىلىرى ئۈستىدە توختىلىمىز:

ئېھرامدا كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار

1 - «مىقات»تىن ئېھرامسىز ئۆتۈپ كېتىش.

ھەج ياكى ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەلگەن كىشىلەرنىڭ «مىقات»تىن ئېھرامسىز ئۆتۈپ كېتىشى توغرا بولمايدۇ. بۇنداق قىلغانلار ئىمكانىيىتى بولسا قايتىپ بېرىپ مىقاتتىن ئېھرام باغلاپ كېلىشى كېرەك. قايتىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، بۇ خاتالىقنى يويۇش ئۈچۈن بىر قوي قۇربانلىق قىلىپ گۆشىدىن ئۆزى يېمەستىن ھەممىسىنى مەككىدىكى پېقىرلارغا تارقىتىپ بېرىشى ۋاجىب بولىدۇ (لازىم كېلىدۇ).

2 - بەزى كىشىلەر ئېھرام باغلىغانلىق ئىككى پارچە ئېھراملىق رەختنى كىيىش دەپلا چۈشىنىدۇ. بۇ خاتا چۈشىنىشتۇر. ئېھرام باغلىغانلىق دېگەن ھەج ياكى ئۆمرە ئىبادىتىنى باشلاشنى كۆڭلىدە نىيەت قىلىشتۇر. ئەمما ئېھراملىقنى كىيگەنلىك بولسا، شۇ ئىبادەتنى ئورۇنداش ئۈچۈن تەييارلانغانلىقنى ئىپادىلەيدىغان بىر پائالىيەتتۇر.

3 - بەزى ئاياللار ئېھرامغا كىرىش ئۈچۈن ئاق ياكى يېشىل رەڭلىك مەخسۇس كىيىم كىيىش شەرت، دەپ ئېتىقاد قىلىشىدۇ. بۇ خاتا ئېتىقادتۇر. توغرىسى، ئاياللار ئەرلەرنىڭ كىيىمىگە ئوخشاپ قالىدىغان ياكى جەلب قىلارلىق كىيىملەرنى كىيىشتىن ساقلىنىش شەرتى بىلەن ئادەتتىكى كىيىملىرىدىن خالىغانلىرىنى كىيىشى دۇرۇستۇر.

4 - بەزى ئاياللار «مىقات»قا يېتىپ كەلگىنىدە ئايلىق ئادىتى (ھەيز) كېلىپ قالسا ياكى تۇغۇپ سالسا، «ئېھرام باغلاش ئۈچۈن تاھارەت شەرت» دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئېھرام باغلاشنى تەرك ئېتىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. توغرىسى، ئايلىق ئادەت ياكى تۇغۇت ئاياللارنىڭ ئېھرام باغلىشى ئۈچۈن توسقۇن بولالمايدۇ، بەلكى قېنىدىن پاكلانمىغان بولسىمۇ ئېھرام باغلاپ كېلىپ باشقىلار قىلغان پائالىيەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىدۇ. پەقەت كەبىنى تاۋاپ قىلىشنى پاكلانغىنىغا قەدەر كېچىكتۈرىدۇ. پاكلانغاندىن كېيىن «مىقات»تىن باغلاپ كەلگەن شۇ ئېھرام بىلەن تاۋاپنى ئادا قىلىدۇ. قايتا ئېھرام باغلاشقا ھاجەت يوق.

---

[1] . ھەج سۈرىسى 25- ئايەت

5 - بەزى ئەرلەر ئىھرامدا ئۇك قولنى ئىھرامدىن چىقىرىپ، ئۇڭ مۈرىسىنى ئېچىپ قويىدۇ. بۇ «تاۋاپ قۇدۇم» ياكى ئۆمرە ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلغاندىلا شۇنداق قىلىنىدۇ (بۇنداق قىلىش سۈننەت). ئەمما باشقا ۋاقىتلاردا ئىككى مۈرە ئىھرام بىلەن يۆرگىلىپ تۇرىدۇ.

كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر تاۋاپنى خالىغان يېرىدىن باشلايدۇ. توغرىسى، ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلاشتۇر(مۇنداق قىلىش سۈننەتتۇر).

2 - بەزى كىشىلەر تاۋاپ قىلىۋېتىپ باشقىلار بىلەن زۆرۈرىيەتسىز سۆزلىشىدۇ، چاقچاق قىلىشىدۇ، تېلېفون بىلەن سۆزلىشىدۇ. ھالبۇكى، كەبىنى تاۋاپ قىلىش خۇددى ناماز ئوقۇغانغا ئوخشاش بىر ئىبادەتتۇر. كەبىنى ئايلىنىپ يۈرگەنلىك ھېساب ئەمەس، مۇھىم بولغىنى بۇ ئىبادەتنىڭ ئىخلاس بىلەن ئادا قىلىنىشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «**تاۋاپ ـــ نامازدۇر. تاۋاپ قىلغان ۋاقتىڭلاردا گەپنى ئاز قىلىڭلار**»[1]دەپ كۆرسەتكەن.

3 - بەزى كىشىلەر ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈش ئۈچۈن قىستىلاڭغۇغا ئۆزلىرىنى ئاتىدۇ، باشقىلارنى ئىتتىرىپ، قىستاپ ئۇلارغا ئەزىيەت يەتكۈزىدۇ. ئۆزىمۇ ھاياتىنى خەتەرگە ئاتقان بولىدۇ. توغرىسى، ھەجەرۇل ئەسۋەدكە يىراقتىن قول ئىشارىتى بىلەن سالام بېرىشتۇر. چۈنكى ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈش تاۋاپنىڭ شەرتى ئەمەس، بەلكى سۈننەت. سۈننەت ئەمەللىرىنى ئۆزۈرسىز تەرك قىلسا گۇناھ بولمىغان يەردە، بۇنداق قىستىلاڭغۇلۇق ۋاقىتلاردا تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

4 - بەزى كىشىلەر «مەقامۇ ئىبراھىم»دا ناماز ئوقۇيمەن، دەپ يولدا تۇرىۋالىدۇ. تاۋاپ قىلىۋاتقانلارنىڭ قىستىلىپ كەتكىنى بىلەن ئۇلارنىڭ كارى بولمايدۇ، بەزىدە كىشىلەرنىڭ ئاياقلىرى ئاستىدا قالىدۇ. بۇنداق خەتەرلىك ئىشنى قىلىپ، ئۆزىنىڭ ھاياتىنى ھالاكەتكە ئېتىشنى ئاللاھ تائالا ياقتۇرمايدۇ. ھەرەمدە ئادەم ئاز بولۇپ، ئازادىلىك بولسا تاۋاپتىن كېيىن ئىككى رەكئەت نامازنى «مەقامۇ ئىبراھىم»نىڭ كەينىدە ئوقۇش سۈننەت. ئەمما ئادەم كۆپ بولسا بۇ نامازنى خالىغان يەردە ئوقۇسا بولىدۇ، ھەتتا ئوقۇمىسىمۇ گۇناھ بولمايدۇ.

5 - بەزى كىشىلەر تاۋاپنىڭ ھەممىنى يۈگرەپ يۈرۈپ قىلىدۇ. سۈننەت ئالدىنقى ئۈچىدە تېز رەك مېڭىش، قالغان تۆتىدە تەمكىنلىك بىلەن مېڭىشتۇر.

سەئى قىلىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىقلار

1- بەزى ھاجىلار سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئى قىلغىنىدا سافا بىلەن مەرۋە تاغلىرىنىڭ ئەڭ ئاخىرىغىچە بېرىشىدۇ، ھەتتا تامغىچە چاپلىشىدۇ، كىشىلەرنى قىستايدۇ ۋە ئۆزلىرىمۇ قىستىلىدۇ. بۇنداق قىلىش ھاجەتسىز. سافا بىلەن مەرۋە ئىككى تاغقا ئۆرلەپ ھامان قايتىش يېتەرلىكتۇر. ئۇجايلاردا ئۇزۇن تۇرىۋېلىپ باشقىلارغا قىستىلاڭغۇ پەيدا قىلىش ياخشى ئەمەس. ئۇ جايلاردا دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ تۇرىۋېلىپ باشقىلارنىڭ يولىنى توسۇۋېلىش تېخىمۇ توغرا ئەمەس.

2 - بەزى ھاجىلار يەتتە قېتىم سەئى قىلىش دېگەننى،يەتتە قېتىم ئايلىنىش دەپ چۈشىنىپ قالغانلىقتىن،14قېتىم سەئى قىلىپ، سەئىنى سافادىن باشلاپ يەنە سافادا ئاخىرلاشتۇرىدۇ. توغرىسى، سافادىن مەرۋەگە بىر قېتىم بېرىش بىر سەئى، مەرۋەدىن سافاغا قايتىپ كېلىش يەنە بىر سەئى ھېسابلىنىدۇ. سەئى سافادىن باشلىنىپ مەرۋەدە ئاخىرلىشىدۇ.

---

[1] . ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى

3 - بەزى ھاجىلار سافا بىلەن مەرۋە ئارىسىدا سەئيى قىلىشنىڭ ھەممىسىدە يۈگۈرۈپ ماڭىدۇ. توغرىسى، ئىككى يېشىل چىراق ئارىلىقىدىلا ئەرلەر قەدەملىرىنى تېزلىتىدۇ. ئەمما ئاياللار نورمال يۈرۈشىدە ماڭىدۇ.

4 - بەزى ھاجىلار ھەرەمدە پەرز ناماز ئوقۇلۇۋاتىسىمۇ، نامازغا ئىقتىدا قىلماي سەئيى قىلىشنى داۋام قىلىۋېرىدۇ. بۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس. توغرىسى جامائەت نامىزى باشلانغاندا سەئيىنى توختىتىپ نامازغا تۇرۇش، ناماز ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، سەئيىنى كەلگەن يېرىدىن داۋام قىلدۇرۇشتۇر. تاۋاپمۇ شۇنداق.

ئەرەفاتتا كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر، خۇسۇسەن گۇرۇپپىغا قوشۇلماستىن ئۆز ئالدىغا ھەج قىلىدىغان كىشىلەر ئەرەفاتقا چىقتۇق دەپ ئەرەفاتنىڭ چېگرىسىنىڭ سىرتىدا ئولتۇرۇپ كۈننى كەچ قىلىدۇ. مۇنداق قىلغانلارنىڭ ھەججىسى قوبۇل ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار ھەجنىڭ ئەرەفاتتا ھازىر بولۇشتىن ئىبارەت بۇ چوڭ پەرزىنى تەرك ئەتكەن بولىدۇ.

2 - بەزى ھاجىلار كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەرەفاتتىن قوزغىلىپ بولىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. چۈنكى كۈن پاتماستىن ئەرەفات چېگرىسىدىن چىقىپ كېتىش جائىز ئەمەس. مۇنداق قىلغان كىشى ئەگەر قايتىپ كەلمىسە، ئۇنىڭغا بىر قوي قۇربانلىق قىلىش ۋاجىب بولىدۇ.

3 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتىكى «جەبەل رەھمە – رەھمەت تېغى»نىڭ ئەڭ چوققىسىغا چىقمىز دەپ ئۆزلىرىنى قىينايدۇ. ھالبۇكى، ئۇ تاغقا چىقىش «ئەرەفاتتا تۇرۇش» نىڭ شەرتى ئەمەس. چۈنكى ئەرەفات چېگرىسىنىڭ ئىچىدىكى جايلارنىڭ ھەممىسى تۇرۇشقا بولىدىغان جايلاردۇر. قايسى جايدا تۇرسا بولىدۇ.

4 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتا دۇئا قىلغاندا، دۇئانى «جەبەل رەھمە»گە قاراپ قىلىدۇ. بۇ توغرا ئەمەس. توغرىسى قىبلىگە قاراشتۇر. دۇئا ھەرقانداق يەردە قىبلىگە قاراپ قىلىنىدۇ.

5 - بەزى ھاجىلار ئەرەفاتتىن مۇزدەلىفەگە قاراپ يۈرۈشتە بىر – بىرىنى ئىتتىرىپ، قىستاپ، پۇتلىشىپ يۈرىدۇ. بەزىلىرى يۈگۈرىدۇ. بۇلار ھەممىسى خاتا ئىشلاردۇر. توغرىسى، ئاللاھ تائالانى ياد ئەتكەن ھالدا تەمكىنلىك بىلەن، ئالدىرىماستىن، سىلىق مېڭىش، كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزۈشتىن ساقلىنىشتۇر.

مۇزدەلىفەدە كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار

1 - بەزى كىشىلەر مۇزدەلىفەگە كېلەر – كەلمەستىنلا شەيتانغا ئاتىدىغان تاشلارنى يىغىشقا كىرىشىپ كېتىدۇ. تاش مۇزدەلىفەدىنلا تېرىلىدۇ، دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. توغرىسى، مۇزدەلىفەگە كەلگەندىن كېيىن، ئاۋۋال ناماز شام بىلەن خۇپتەننى ئوقۇش، ئاندىن باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش لازىم. تاشنى مۇزدەلىفەدىن تېرىشكە بولغىنىدەك قانداقلا بىر جايدىن تېرىشكىمۇ بولىدۇ.

2 - بەزى ھاجىلار مۇزدەلىفەدە بىر كېچە قونماستىن، ئۆزۈرسىز تۇرۇپ يېرىم كېچىدە كېتىپ قالىدۇ. ئىمكانىيىتى بولسا تاڭ ئاتقۇچە مۇزدەلىفەدە قونۇش ياخشىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق قىلغان.

شەيتانغا تاش ئېتىشتىكى خاتالىقلار

1- بەزى ھاجىلار شەيتانغا تاش ئاتىدىغان جايلاردا كىشىلەر بىلەن قىستىشىدۇ، جېدەل قىلىشىدۇ، تىللىشىدۇ، ھەتتا ئۇرۇشىدۇ. بۇنداق قىلىش قەتئىي توغرا ئەمەس. توغرىسى ئەدەبلىك ۋە سىلىق بولۇش، كىشىلەرگە ئەزىيەت بەرمەسلىكتۇر.

2 ـ بەزى ھاجىلار خۇددى شەيتاننى كۆرىۋاتقاندەك ياكى شەيتان بىلەن ئۇرۇشۇۋاتقاندەك، غەزەپ ۋە چېچىلىش بىلەن تاش ئاتىدۇ. بەزىلىرى ئاچچىقتىن ئاياقلىرىنى، چاملارنى، چوڭ تاشلارنى ئاتىدۇ. بەزىلىرى شەيتاننى تىللاپ ئاغزى قۇرۇپ كېتىدۇ. بەزىلىرى قوللىرىنى چۆرگەندە دىققەتسىزلىك قىلىپ باشقىلارنىڭ قاش – كۆزلىرىنى يېرىپ قويىدۇ. باشقىلارنى ئىتتىرىپ يىقىتىپ قويىدۇ. ئىبادەت دېگەن شۇنداق قىلىنامدۇ؟! بۇ ئەڭ ئۇچىغا چىققان جاھىللىق ۋە ھاماقەتلىكتۇر. شەيتانغا نىشانە قىلىنغان جايغا تاش ئېتىش ھەجنىڭ رەسمىيەتلىرىدىن بىر رەسمىيەت. ئۇنى ئادا قىلغاندا، سىلىقلىق ۋە يۇمشاقلىق بىلەن، ئەتراپقا ياخشى قاراپ، دىققەت بىلەن تاش ئېتىش لازىم. ئۇ جايغا تىكلەنگەن نىشانە شەيتاننىڭ ئۆزى ئەمەس.

3 ـ بەزى ھاجىلار ئۆزى ياش، تېنى ساق تۇرۇپ شەيتانغا تاش ئېتىشتىكى قىيىنچىلىقتىن قورقۇپ باشقىلارغا ئۆزى ئۈچۈن تاش ئېتىپ قويۇشنى ھاۋالە قىلىدۇ. تاشنى ئۆزۈرسىز كىشىلەرنىڭ ئۆزى ئېتىشى شەرت. ئەمما ياشىنىپ قالغان ياكى كېسەلچان كىشىلەر ئەگەر تاش ئېتىشتا قىيىنچىلىق ياكى خەتەرگە ئۇچرايدىغانلىقىدىن قورقسا، تاش ئېتىشنى باشقىلارغا ھاۋالە قىلسا بولىدۇ.

4 ـ بەزى ھاجىلار ئۈچ شەيتانغا تاش ئېتىشتا تەرتىپكە رىئايە قىلمايدۇ. تەرتىپ مۇنداق: زۇلھەججىنىڭ 10 ـ كۈنى(قۇربان ھېيت كۈنى) بىرلا شەيتانغا تاش ئاتىمىز. ئۇ بولسىمۇ، مەككە تەرەپكە يېقىن بولغان چوڭ شەيتان (جەمرە ئەقەبە)دۇر. زۇلھەججىنىڭ 11 – 12 – 13 ـ كۈنلىرى مىنادا قونۇش جەريانىدا شەيتانغا تاش ئاتقاندا، تاش ئېتىشنى ئاۋۋال كىچىك شەيتان (خەيف مەسجىدىگە يېقىن بولغىنى) دىن باشلايمىز، ئاندىن ئوتتۇرانجى شەيتانغا، ئاندىن چوڭ شەيتانغا ئاتىمىز.

5 ـ بەزى ھاجىلار تاش ئاتقاندا، تاشنىڭ يومىلاق كۆلچەككە چۈشكەن – چۈشمىگەنلىكى بىلەن ھېسابلاشماستىن، تاملارغا، موملارغا ئاتىدۇ. نەتىجىدە، مەزكۇر تاشلار باشقا ياقلارغا ئۇچۇپ كېتىپ، مەخسۇس كۆلچەككە چۈشمەيدۇ ۋە تاش ئېتىش ۋاجىبى ئادا بولماي قالىدۇ. شۇڭا ئاتقان تاشنى كۆلچەككە چۈشۈرۈش شەرتتۇر. چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن چاچراپ باشقا ياقلارغا چىقىپ كەتسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق.

6 ـ بەزى ھاجىلار مىنادا قونغان ئالدىنقى كۈنلەردە كېيىنكى كۈنلەرنىڭ تاشلىرىنى ئېتىۋېتىپ، ياكى كېيىنكى كۈنلەرنىڭ تاشلىرىنى باشقىلارنىڭ ئېتىپ قويۇشىغا ھاۋالە قىلىپ قويۇپ يۇرتلىرىغا كېتىپ قالىدۇ. بۇ ھەج پائالىيەتلىرىنى ئويۇنچۇق ئورنىدا كۆرگەنلىك بولۇپ، خاتا ئىشتۇر. ئىشى قانچىلىك ئالدىراش بولسىمۇ مىنادا ئاز دېگەندە (ھېيت كۈنىدىن باشقا) ئىككى كۈن قونۇپ، ئۈچ شەيتاننىڭ ھەر بىرىگە ئىككى كۈن تاش ئېتىشى شەرتتۇر.

مىنادا كۆرۈلىدىغان خاتالىقلار

1 ـ بەزى كىشىلەر ھېيت كۈنى «تاۋاپ ۋىدا»نى تۈگىتىپ ھەرەم بىلەن خوشلىشىپ بولىدۇ، ئاندىن مىنادا قونۇپ، مىنادىكى پائالىيەتلەرنى تۈگىتىپ، ھەرەمگە كىرمەستىن مىنادىنلا يۇرتىغا كېتىپ قالىدۇ. توغرىسى، ھاجىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئەمەلى ھەرەمنى تاۋاپ (ۋىدا تاۋىپىنى) قىلىشتۇر. ۋىدا تاۋىپى ھەجنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تۈگەپ بولغاندىن كېيىن، ۋەتەنگە قايتىش ئالدىدا قىلىنىدۇ.

2 ـ بەزى كىشىلەر قۇرئان كەرىمنىڭ«(مىنادىن) ئالدىراپ ئىككى كۈندە قايتقان ئادەمگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ»[1] دېگەن ئايىتىدىكى ئىككى كۈنى ھېيت كۈنى بىلەن ھېيتنىڭ ئەتىسكى كۈنى دەپ خاتا چۈشىنىپ قېلىپ، مىنادا ئىككى كۈننىمۇ تولدۇرماستىن كېتىپ قالىدۇ. ئايەتتىكى ئىككى كۈن —

---

[1] . بەقەرە سۈرىسى 203-ئايەت

ھېيتنىڭ ئەتىسى ۋە ئۆگۈنىسى (زۇلھەججىنىڭ 11 – 12 - كۈنلىرى) نى كۆرستىدۇ. ئالدىرىغان كىشى 12 - كۈنى شەيتانغا تاش ئېتىپ بولۇپ، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن قايتىپ كەتسە بولىدۇ. ئالدىرىمىغانلار زۇلھەججىنىڭ 13 –كۈنى قايتىدۇ.

ھەرەمدىن چىقىشتا كۆرىلىدىغان خاتالىق

بەزى ھاجىلار ھەرەمدىن ئايرىلىش ئالدىدا ۋىدا تاۋىپىنى قىلىپ بولۇپ، ھەرەمدىن چىقىپ كېتىشتە ئارقىسىچە مېڭىپ چىقىپ كېتىدۇ. مۇنداق قىلىشنى ئۇلار ھەرەمگە ئېھتىرام بىلدۈرگەنلىك، دەپ چۈشىنىشى مۇمكىن. لېكىن بىز بۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلغان ئەمەسمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالاممۇ ئۇنداق قىلمىغان.

مەدىنە زىيارىتىنىڭ ئەدەپلىرى

مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھرىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مەسجىدىدە ناماز ئوقۇش ۋە مۇبارەك قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىش ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدۇ. ھەجدىن بۇرۇن ياكى كېيىن قايسىبىر ۋاقىتتا زىيارەت قىلىشقا بولىدۇ.

ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دېگەن: «بىلگىنكى، ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەن ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ —— مەيلى ئۇنىڭ يولى مەدىنىدىن ئۆتسۇن ، مەيلى ئۆتمىسۇن —— مەدىنىگە بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنى زىيارەت قىلىشى ئەڭ پايدىلىق سەپەر ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىك ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ.[1]

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مەسجىدىگە كىرىش ۋە مۇبارەك قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئەدەبلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھرىگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مەسجىدىگە خۇشبۇي قوللانغان ۋە چىرايلىق كىيىم كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن ئالدىرىماي مېڭىپ ئوڭ پۇتىمىز بىلەن كىرىمىز. كىرىشتە مۇنۇ دۇئانى ئوقۇيمىز:

أَعُوذُ بِاللهِ العَظِيْم، وَبِوَجْهِهِ الكَرِيْم، وَسُلْطَانِهِ القَدِيْم مِنَ الشَّيْطَانِ الرَجِيْم. بِسْمِ اللهِ الرحْمنِ الرحِيْم. اَللّهُم صَلِّ عَلـىَ مُحَمدٍ وَعَلَى آلِهِ وَسَلمَ. اَللّهُم اغْفِرْلِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

يەنى«ئۇلۇغ ئاللاھقا، ئۇنىڭ تەڭداشسىز ماقامىغا، ئەزەلدىن مەڭگۈلۈك پادىشاھلىقىغا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتانىنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمەن. ناھايىتى مېھرى – شەپقەتلىك ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا دۇرۇد ۋە سالاملار يوللايمەن. ئى ئاللاھ گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن ۋە ماڭا رەھمەت ئىشىكلىرىڭنى ئاچقىن».

2 - مەسجىدكە كىرگەندىن كېيىن، ئىمكانىيەت بولسا «رەۋزە شەرىف[2]»تە، ئەگەر ئادەم كۆپ بولۇپ ئورۇن تەگمىسە ياكى قىستىلاڭغۇ بولسا مەسجىدنىڭ قايسىبىر يېرىدە تۇرۇپ ئىككى رەكئەت«تەھىيەتۇل مەسجىد»[3] نامىزى ئوقۇيمىز.

3 - پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلغاندا «ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى سۆيۈملۈك پەيغەمبەر! ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى ئىنسانلارنىڭ سەرخىلى! ئاللاھ تائالانىڭ سالامى ۋە ئامانلىقى سىزگە بولسۇن ئى ئاللاھنىڭ سۆيگەن

---

[1] . ئىمام نەۋەۋىينىڭ «ئەل ئەزكار»ناملىق ئەسىرى 302- بەت.
[2] . رەۋزە شەرىف —— پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ قەبرىسى بىلەن شۇ ۋاقىتتىكى مەسجىدىنىڭ مۇنبىرى ئوتتۇرىسىدىكى جاي.
[3]. تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى – مەسجىدكە سالام بېرىش نامىزى بولۇپ، قانداقلا بىر مەسجىدكە كىرگەندە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش سۈننەتتۇر.

پەيغەمبىرى!» دەپ ئەدەپ بىلەن پەس ئاۋازدا سالام بېرىمىز. ئاندىن ئوڭ تەرەپكە بىر قەدەم يۆتكىلىپ ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا، ئاندىن يەنە ئوڭ تەرەپكە بىر قەدەم يۆتكىلىپ ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا سالام بېرىمىز. ئاندىن قىبلە تەرەپكە ئالدىمىزنى قىلىپ تۇرۇپ ئۆزىمىزگە، ئائىلە ئەزالىرىمىزغا ۋە جىمى مۇسۇلمانلارغا دۇئا قىلىمىز. ئاندىن چىقىپ كېتىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك قەبرە شەرىپى ئالدىدا ئۈنلۈك سۆز قىلىش ۋە باشقىلار بىلەن پاراڭلىشىشقا بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياكى ۋاپات بولغان باشقىلاردىن ھاجەتلەرنى سوراشقا بولمايدۇ. چۈنكى دۇئا ئاللاھ تائالاغا قىلىنىدۇ، ھاجەتلەر پەقەت ئاللاھ تائالادىنلا سورىلىدۇ. قەبرە شەرىپىنىڭ رېشاتكىلىرىنى ياكى مەسجىدنىڭ تۆۋرۈكلىرىنى تەۋەررۈك قىلىپ يۈزلىرىمىزگە سۈرتۈشكە ۋە سۆيۈشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش بىدئەتتۇر.

4 - بىراۋ ئۆزى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بېرىپ قويۇشنى ئۆتۈنگەن بولسا، «ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! سىزگە پالانىنىڭ سالامنى يەتكۈزىمەن» دەپ سالام بېرىش لازىم.

5 - مەدىنە مۇنەۋۋەرەدىكى «بەقى» قەبرىستانلىقىنى ۋە «ئوھۇد شېھىدلىقى»نى زىيارەت قىلىش سۈننەتتۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان ۋە قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئاخىرەتنى يادلاندۇرىدىغانلىقى سەۋەبلىك ياخشى ئەمەللەردىن سانىلىدىغانلىقىنى ئېيتقان.

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە ئىمكان قەدەر كۆپرەك ناماز ئوقۇشقا تىرىشىش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ بۇ مەسجىدىمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە مىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر. مەسجىدى ھەرەمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە يۈز مىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر»[1].

6 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىدە ناماز ئوقۇشنىڭ بەلگىلىك سانى يوق. قانچە ۋاخ ۋە قانچە رەكئەت ناماز ئوقۇسا بولىۋېرىدۇ. قانچىلىك كۆپ ناماز ئوقۇسا ساۋابى شۇنچىلىك كۆپ بولىدۇ.

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنى ۋە قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن مەخسۇس كىيىم ياكى مەلۇم ۋاقىت بەلگىلەنگەن ئەمەس. قايسى ۋاقىتتا قانداقلا بىر كىيىم بىلەن زىيارەت قىلىشقا بولىدۇ.

8 - «رەۋزە شەرىف»تە ئولتۇرۇپ كۆپرەك ئىبادەت قىلىشقا تىرىشىش لازىم. ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆيۈم بىلەن مۇنبىرىم ئوتتۇرىسىدا جەننەتنىڭ باغچىلىرىدىن بىر باغچە باردۇر»[2]. بۇ ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان «باغچە» رەۋزە شەرىفتۇر.

9 - مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىكى «قۇبا مەسجىدى»نى زىيارەت قىلىش ۋە ئۇجايدا ناماز ئوقۇش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر شەنبە كۈنلۈكتە بۇ مەسجىدكە كېلىپ ناماز ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ھەتتا ئۇ: «كىمكى ئۆيىدىن تاھارەت بىلەن چىقىپ، مەسجىدى قۇباغا كېلىپ ناماز ئوقۇيدىكەن، ئۇ ئۆمرە ئادا قىلغانىنىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ»[3] دېگەن.

10 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدى بىلەن قەبرە شەرىپىنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھەج پائالىيەتلىرى بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوقتۇر. ھەج ئايرىم ئىبادەت، زىيارەت ئايرىم ئىبادەتتۇر.

---

[1]. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس

[2]. بۇخارىي رىۋايىتى

[3]. ئىمام ئەھمەد، نەسائىي، ئىبنى ماجە ۋە ھاكىم رىۋايىتى « سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس

هەج جەريانىدا ئوقۇلىدىغان دۇئالار

هەج ياكى ئۆمرە قىلىش جەريانىدا ئوقۇش ئۈچۈن مەخسۇس دۇئالار بەلگىلەنگەن ئەمەس، بەلكى قانداق دۇئانى قىلىش ۋە قايسى تىلدا قىلىش هەركىمنىڭ ئىختىيارىدۇر. هەركىم ئۆزى بىلگەن دۇئالىرىنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئوقۇغان دۇئالارنى ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىدە شەك يوق.
تۆۋەندىكى دۇئالارنى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ هەج قىلىش جەريانىدا ئوقۇغانلىقى قەيت قىلىنغان.

هەج ياكى ئۆمرىگە ئېهرام باغلىغاندا ئوقۇلىدىغان تەلبىيە

لَبَّيْكَ اَللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لاَ شَرِيْكَ لَكَ.

تەرجىمىسى: «مەن هازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن هازىرمەن، مەن هازىرمەن، سېنىڭ هېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق هەمدۇ سانا، نېمەت ۋە پادىشاهلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ هېچ شېرىكىڭ يوقتۇر» [بۇخاري ۋە مۇسلىم رىۋايىتى].

مەككە ۋە مەسجىدى هەرەمنى كۆرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا

اَللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلاَمِ، اَللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَمَهَابَـةً وَزِدْ مَـنْ حَجَّهُ أَوِ اعْتَمَرَهُ تَكْرِيمًا وَتَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَبِرًّا.

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق ــ ئامانلىق زادى سەندىن. ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى تىنچلىق ئىچىدە ياشاتقىن. ئى ئاللاھ! بۇ ئۇلۇغ هەرەمنى تېخىمۇ هۆرمەتلىك، تېخىمۇ ئۇلۇغ ۋە هەيبەتلىك قىلغىن، بۇ جايدا هەج ياكى ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ شەرىپىنى، هۆرمىتىنى، ياخشىلىقىنى ۋە ساۋابلىرىنى زىيادە قىلغىن» [بەيهەقىي رىۋايىتى].

كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

رَبِّ قَنِّعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيهِ وَاخْلُفْ عَلَى كُلِّ غَائِبَةٍ لِي بِخَيْرٍ.

تەرجىمىسى: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا بەرگەن رىزقىڭ بىلەن ماڭا قانائەت بەرگىن، رىزقىمدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن، قولۇمدىن كېتىپ، قايتا ئېرىششىم مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ۋە نەرسىلەرنىڭ ئورنىنى ماڭا ياخشىلىق بىلەن تولدۇرۇپ بەرگىن»[ئىبنى خوزەيمە رىۋايىتى].

رۇكنى يەمانى بىلەن هەجەرۇلئەسۋەد ئارىلىقىدا ئوقۇلىدىغان دۇئا

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

تەرجىمىسى: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن» [بەقەرە سۈرىسى201 - ئايەت].

سافا ـ مەرۋىدە توختىغاندا ئوقۇلىدىغان دۇئا

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سافا تېغىغا كەلگىنىدە، ئاللاھ تائالانىڭ:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللَّهِ}

يەنى «سەفا بىلەن مەرۋە هەقىقەتەن ئاللاهنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر» دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغان ۋە «ئاللاھ باشلىغان تەرەپتىن باشلايمەن» دەپ سافا تېغىغا ئۆرلىگەن، ئاندىن قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ تەكبىر ئېيتقان، ئاندىن مۇنۇ دۇئانى ئوقۇغان ئىدى:

{لاَ إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ. لَهُ الْمُلْكَ وَلَهُ الحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ. لاَ إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ. أَنْجَزَ وَعْدَهُ. وَنَصَرَ عَبْدَهُ. وَهَزَمَ الأَحْزَابَ وَحْدَهُ}

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر، ئاللاھ ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇردى، بەندىسى (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام)گە مەدەت بەردى، ئىتتىپاقداش دۈشمەنلەرنى ئۆزى يالغۇز مەغلۇب قىلدى»[1]. بۇ دۇئانى ئۈچ قېتىم ئوقۇغان ۋە مەرۋىدىمۇ ساپادا ئوقۇغانلىرىنى ئوقۇغانلىقى قەيت قىلىنغان.

ئەرەفاتتا ئوقۇلىدىغان دۇئا

1 - **لاَ إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ .**

تەرجىمىسى: «بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر» [تىرمىزى رىۋايىتى].

2 - **اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَآبِي وَلَكَ رَبِّ تُرَاثِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَوَسْوَسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الأَمْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَجِيءُ بِهِ الرِّيحُ.**

تەرجىمىسى: «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ ئېيتقىنىمىز ۋە ئېيتقىنىمىزدىنمۇ ياخشىراق ھەمدۇ سانا ساڭا خاستۇر، ئى ئاللاھ! مېنىڭ نامىزىم، ئىبادەتلىرىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم سېنىڭ ئۈچۈندۇر. قايتىشىم سېنىڭ تەرىپىڭگىدۇر، بالا – چاقىلىرىم ساڭا ئامانەتتۇر. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ قەبىر ئازابىدىن، كۆڭۈلنىڭ ۋەسۋەسىسىدىن ۋە ئىشلىرىمنىڭ چېچىلىپ كېتىشىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ شامال ئېلىپ كېلىدىغان نەرسىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن»[بەيھەقىي رىۋايىتى].

قۇرئان كەرىمدىن تاللانغان دۇئالار*

1 - پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز زۇلۇم قىلدۇق، بىزنى كەچۈرمىسەڭ بىز ئەلۋەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز.[2]

2 - پەرۋەردىگارىم! مەن بىلمىگەن نەرسىنى سوراشتىن سېنىڭ پاناھىڭغا سېغىنىمەن، ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن.[3]

3 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (ئەمەللىرىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن[4].

4 - پەرۋەردىگارىمىز! تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن[5].

---

[1] .مۇسلىم رىۋايىتى
* دۇئالارنىڭ ئەرەبچىسىنى ئوقۇماقچى بولغانلار 180 - بەتكە قارىسۇن.
[2]. ئەئراف سۈرىسى 23- ئايەت.
[3] . ھۇد سۈرىسى 47- ئايەت.
[4] . بەقەر سۈرىسى 127- ئايەت.
[5] . بەقەر سۈرىسى 128- ئايەتلەر.

5 - پەرۋەردىگارىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارىمىز! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن! ھېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈندە)ماڭا، ئاتا ـ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن[1].

6 - پەرۋەردىگارىمىز ساڭا تەۋەككۇل قىلدۇق، ساڭا قايتتۇق، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر. پەرۋەردىگارىمىز! كاپىرلارنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىز، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن.[2]

7 - پەرۋەردىگارىم! مەن ھەقىقەتەن ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم. ماڭا مەغپىرەت قىلغىن.[3]

8 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن[4]

9 - پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن.[5]

10 - (پەرۋەردىگارىم!) سەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلىكلەردىن) پاكتۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بولدۇم.[6]

11 - پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئىلىم ھېكمەت ئاتا قىلغىن، مېنى ياخشىلارغا قوشقىن. كېيىنكىلەر ئارىسىدا ياخشى نامىمنى قالدۇرغىن. مېنى نازۇ نېمەتلىك جەننەتنىڭ ۋارىسلىرىدىن قىلغىن[7].

12 - پادىشاھلىقنىڭ ئىگىسى بولغان ئى ئاللاھ! خالىغان ئادەمگە پادىشاھلىقنى بېرىسەن، خالىغان ئادەمدىن پادىشاھلىقنى تارتىپ ئالىسەن؛ خالىغان ئادەمنى ئەزىز قىلىسەن، خالىغان ئادەمنى خار قىلىسەن؛ ھەممە ياخشىلىق (نىڭ خەزىنىسى يالغۇز) سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. سەن ھەقىقەتەن ھەممىگە قادىرسەن. كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىسەن، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىسەن، جانلىقنى جانسىزدىن چىقىرىسەن، جانسىزنى جانلىقتىن چىقىرىسەن؛ ئۆزەڭ خالىغان كىشىگە ھېسابسىز رىزىق بېرىسەن[8].

13 - پەرۋەردىگارىم! مېنى قەبرەمگە ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، قەبرەمدىن ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقىقەتكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن.[9]

14 - پەرۋەردىگارىم! ئاتا - ئانام مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن[10].

15 - پەرۋەردىگارىم!ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن[11].

16 - بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، مەغپىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر قايتىدىغان جايىمىز سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر[12].

---

[1]. ئىبراھىم 40- 41- ئايەت.
[2]. مۇمتەھىنە 4-5- ئايەتلەر.
[3] . سۈرە قەسەس 16-ئايەت.
[4] . كەھف سۈرىسى 10- ئايەت.
[5] . نەمل سۈرىسى19- ئايەت.
[6] . ئەنبىيا سۈرىسى 87- ئايەت.
[7]. شۇئەرا سۈرىسى83- 85- ئايەتلەر.
[8] . ئال ئىمران سۈرىسى 26- 27- ئايەتلەر.
[9] . ئىسرا سۈرىسى 80 - ئايەت.
[10] . ئىسرا سۈرىسى 24 - ئايەت.
[11] . تاھا سۈرىسى 114 - ئايەت.
[12] . بەقەرە سۈرىسى 285 - ئايەت.

17 - پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنۇتساق ياكى خاتالاشساق (يەنى بىز ئۇنتۇش ياكى سەۋەنلىك سەۋەبىدىن ئەمرىڭنى تولۇق ئورۇنلىيالمىساق)، بىزنى جازاغا تارتمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگىنىڭگە ئوخشاش، بىزگە ئېغىر يۈك يۈكلىمىگىن (يەنى بىزنى قىيىن ئىشلارغا تەكلىپ قىلمىغىن)، پەرۋەردىگارىمىز! كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن، بىزنى كەچۈرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بىزنىڭ ئىگىمىزسەن، كاپىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن[1].

18 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! شۈبھىسىزكى، كېلىشى شەكسىز بولغان كۈندە (يەنى ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە) كىشىلەرنى توپلىغۇچىسەن، شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ[2].

19 - پەرۋەردىگارىمىز! بىز شۈبھىسىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن[3].

20 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن جەھەننەم ئازابىنى دەپئى قىلغىن، جەھەننەمنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن (سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭدىن) ئايرىلمايدۇ. جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر[4].

21 - ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىشىڭنى تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشىۋاسى قىلغىن[5].

22 - پەرۋەردىگارىمىز! گۇناھلىرىمىزنى، ئىشىمىزدا چەكتىن ئاشقانلىقىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، قەدەملىرىمىزنى (جەڭ مەيدانىدا) مۇستەھكەم قىلغىن ۋە كاپىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن[6].

23 - پەرۋەردىگارىمىز! سەن نازىل قىلغان كىتابقا ئىشەندۇق، پەيغەمبەرگە ئەگەشتۇق، بىزنى (ھىدايىتىڭگە) شاھىت بولغانلار قاتارىدا قىلغىن[7].

ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن[8].

24 - پەرۋەردىگارىمىز! سېنىڭ رەھمىتىڭ ۋە ئىلمىڭ ھەممە نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، تەۋبە قىلغانلارغا ۋە سېنىڭ يولۇڭغا ئەگەشكەنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن، ئۇلارنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىدىن، ئاياللىرىدىن، ئەۋلادلىرىدىن ياخشى بولغانلارنى ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى يامان ئىشلاردىن ساقلىغىن، سەن كىمنى يامان ئىشلاردىن ساقلايدىكەنسەن، شۈبھىسىزكى، بۇ كۈندە سەن ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغان بولىسەن، بۇ چوڭ بەختتۇر[9].

---

1. بەقەر سۈرىسى 286 - ئايەت.
2. ئال ئىمران سۈرىسى 8 - 9 - ئايەتلەر.
3. ئال ئىمران سۈرىسى 16 - ئايەت.
4. فۇرقان سۈرىسى 65 - 66 - ئايەتلەر.
5. فۇرقان 74 - ئايەت.
6. ئال ئىمران سۈرىسى147 - ئايەت.
7. ئال ئىمران سۈرىسى 53 - ئايەت.
8. يۇسۇف سۈرىسى 101 - ئايەت.
9. غافىر سۈرىسى 7 - 8 - 9 - ئايەتلەر.

25 - ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن[1].

26 - پەرۋەردىگارىمىز! بۇنى بىكار ياراتمىدىڭ. سەن پاكتۇرسەن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! سەن كىمنىكى دوزاخقا كىرگۈزىدىكەنسەن، ئۇنى ئەلۋەتتە خار قىلغان بولىسەن. زالىملارغا ھېچقانداق ياردەمچى بولمايدۇ. پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن بىر چاقىرغۇچىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ)، رەببىڭلارغا ئىمان ئېيتىڭلار، دەپ ئىمانغا چاقىرغانلىقىنى ئاڭلىدۇق، ئىمان ئېيتتۇق، پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، يامانلىقلىرىمىزنى يوققا چىقارغىن، بىزنى ياخشىلارنىڭ قاتارىدا قەبزى روھ قىلغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە پەيغەمبەرلىرىڭ ئارقىلىق ۋەدە قىلغان نەرسىنى (يەنى ئىتائەت قىلغانلارغا خاس بولغان جەننەتنى) بەرگىن، قىيامەت كۈنى بىزنى رەسۋا قىلمىغىن. سەن ھەقىقەتەن ۋەدەڭگە خىلاپلىق قىلمايسەن[2].

27 - پەرۋەردىگارىمىز! زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن. بىزنى رەھمىتىڭ بىلەن كاپىر قەۋمدىن قۇتۇلدۇرغىن[3].

28 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىز! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن[4].

29 - پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا - ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشىمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (يەنى مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)، مەن ھەقىقەتەن ساڭا (جىمى گۇناھلاردىن) تەۋبە قىلدىم، مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىندۇرمەن[5].

30 - ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە نۇرىمىزنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگىن، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىرسەن[6].

31 - پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئىمان ئېيتتۇق، بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بولساڭ ئەڭ رەھىم قىلغۇچىسەن[7].

32 - ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن[8].

33 - پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) ماڭا، ئاتا ـ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن[9].

34 - ئاللاھ ئەڭ ياخشى ساقلىغۇچىدۇر، ھەممىدىن مېھرىباندۇر[10].

35 - پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە سەۋر ئاتا قىلغىن، بىزنى مۇسۇلمان پېتىمىزچە قەبزى روھ قىلغىن[1].

---

[1] . بەقەرە سۈرىسى 201 - ئايەت.
[2] . ئال ئىمران سۈرىسى 191- 194- ئايەتلەر.
[3] . يۇنۇس سۈرىسى 85- 86ت ئايەتلەر.
[4] . ھەشر سۈرىسى 10- ئايەت
[5] . ئەھقاف سۈرىسى 15- ئايەت
[6] . تەھرىم سۈرىسى 8- ئايەت
[7] . مۇئمىنۇن سۈرىسى 109- ئايەت
[8] . مۇئمىنۇن سۈرىسى 29- ئايەت
[9] . ئىبراھىم سۈرىسى 41- ئايەت
[10] . يۇسۇف سۈرىسى64- ئايەت

36 - ئى ئاللاھ! مەن ئۆزۈمگە كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلىسەن، مەرھەمەت قىلىپ، ماڭا كەڭ مەغپىرەت ۋە رەھىم قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچى ۋە شەپقەت قىلغۇچىسەن[2].

37 - ئى ئاللاھ! سەندىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئامانلىق تىلەيمەن[3].

38 - ئى ئاللاھ! مېنى ھىدايەت قىلغىن ۋە توغرا ئادەم قىلغىن. ئى ئاللاھ! سەندىن ھىدايەت ۋە توغرىلىقنى سورايمە[4].

39 - ئى ئاللاھ! سېنى ياد قىلىشىمغا، ساڭا شۈكۈر قىلىشىمغا ۋە ساڭا ئۇبدان بەندىچىلىك قىلىشىمغا يار - يۆلەك بولغىن[5].

40 - ئى ئاللاھ! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سېغىنىپ غەزىبىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ قوغدىشىڭغا سېغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سېغىنىپ سېنىڭ دۇزىخىڭدىن پاناھ تىلەيمەن، ئى پەرۋەردىگارىم! سەن ئۆزۈڭگە سانا ئېيتقاندەك مۇكەممەل رەۋىشتە ۋە سېنىڭ لايىقىڭدا سانا ئېيتىشتىن ئاجىزمەن[6].

41 - ئى دىللارنى باشقۇرغۇچى ئاللاھ! دىلىمنى دىنىڭغا مۇستەھكەم قىلغىن[7].

42 - ئى دىللارنى ئۆزگەرتىپ تۇرغۇچى ئاللاھ! دىللىرىمىزنى سېنىڭ تائەت - ئىبادىتىڭگە ئۆزگەرتكىن[8].

43 - ئى ئاللاھ! رەھمىتىڭنى ئۈمىد قىلىمەن، مېنى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچىلىكمۇ ئۆز ھالىمغا قويۇۋەتمىگىن، بارلىق ئىشلىرىمنى ياخشىلاپ بەرگىن، سەندىن باشقا ھەقىقىي مەبۇد يوقتۇر[9].

44 - ئى ئاللاھ بارلىق ئىشلىرىمىزدا ئاقىۋىتىمىزنى ياخشى قىلغىن، بىزنى دۇنيانىڭ خارلىقىدىن ۋە ئاخىرەتنىڭ ئازابىدىن قۇتقۇزغىن[10].

45 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سورىغان نەرسىنىڭ ئەڭ ياخشىسىنى سورايمىز ۋە ساڭا سېغىنىپ پەيغەمبىرىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پاناھ تىلىگەن نەرسىنىڭ شەررىدىن پاناھ تىلەيمىز. سەن ئەڭ ياخشى مەدەتكارسەن، تولىمۇ شەپقەتلىكسەن. ئاللاھنىڭ ياردىمى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ[11].

46 - ئى ئاللاھ! بىزگە ئىماننى قىزغىن سۆيدۈرگىن، ئۇنى دىلىمىزدا كۆركەم قىلغىن. بىزگە كۇپرىنى، بۇزۇقچىلىقنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسەتكىن، بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچىلەردىن قىلغىن.

---

[1] . ئەئراف سۈرىسى 126- ئايەت
[2] . بۇخارىي رىۋايىتى
[3] . تىرمىزى رىۋايىتى
[4] . مۇسلىم رىۋايىتى
[5] . ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى
[6] . مۇسلىم رىۋايىتى
[7] . ئەھمەد، ھاكىم رىۋايىتى
[8] . مۇسلىم رىۋايىتى
[9] . ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى
[10] . ئىبنى ھىببان رىۋايىتى
[11] . تىرمىزى رىۋايىتى

47 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن سېنى سۆيۈشنى، سېنى سۆيىدىغانلارنى سۆيۈشنى ۋە سېنى سۆيۈشكە تۈرتكە بولىدىغان ئەمەللەرنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭ سۆيگۈڭنى مېنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمدىن، ئەھلىمدىن ۋە تەشنالىقتىكى سوغۇق سۇدىنمۇ سۆيۈملۈك قىلغىن[1].

48 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، سەندىن قورقماس دىلدىن، قوبۇل بولماس دۇئادىن، تويماس نەپستىن، پايدىسىز ئىلىمدىن پاناھ تىلەيمەن. مۇشۇ تۆتتىن پاناھ تىلەيمە[2].

49 - ئى ئاللاھ! سېنىڭ غەيبىي ئىلمىڭ، چەكسىز قۇدرىتىڭگە سېغىنىپ ھاياتلىقىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولىدىغان بولسا ماڭا ھايات بېغىشلىشىڭنى، ۋاپاتىم مېنىڭ ئۈچۈن ياخشى بولسا مېنى ۋاپات قىلدۇرۇشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئادەم بار - يوق ھەرقانداق جايدا سەندىن قورقىدىغان تەقۋالىقنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! رازىمەنلىك ۋە غەزەبلىك ھەرقانداق ھالىتىمدە ھەق سۆزنى ئېيتىشىمنى سەندىن سورايمەن. ئى ئاللاھ! سەندىن ئوتتۇراھال تۇرمۇشنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن تۈگىمەس نېمەت سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۈزۈلمەس خۇرسەنلىك سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قازا ۋە قەدەرگە رازى بولۇشۇمنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن ئۆلۈمدىن كېيىنمۇ باياشات تۇرمۇشقا مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىماستىن سېنىڭ جامالىڭغا قاراش لەززىتىنى ۋە ساڭا ئۇچرىشىش ئىشتىياقىنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! بىزنى ئىماننىڭ زىننىتى بىلەن بېزىگىن. ئى ئاللاھ! بىزنى توغرا يولدا يۈرگۈچى ۋە ئۇنىڭغا باشلىغۇچىلاردىن قىلغىن[3].

50 - ئى ئاللاھ! ماڭا پايدىلىق نەرسىلەرنى بىلدۈرگىن، سەن ماڭا بىلدۈرگەنلىرىڭدىن مېنى پايدىلاندۇرغىن، ئىلمىمنى زىيادە قىلغىن[4].

51 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن رەھمىتىڭگە ئېرىشتۈرىدىغان، مەغپىرىتىڭگە مۇيەسسەر قىلىدىغان ئەمەللەرنى، بارلىق گۇناھلاردىن ساقلىنىشنى، جىمى ياخشىلىقلارغا ئېرىشىشنى، جەننەتكە مۇيەسسەر بولۇشنى ۋە دوزاختىن قۇتۇلۇشنى سورايمەن. ئى ئاللاھ! ھەر قانداق گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغايسەن، ھەر قانداق قىيىنچىلىقىمنى ھەل قىلغايسەن ۋە سەن رازى بولىدىغان ھەر قانداق ھاجىتىمنى راۋا قىلغايسەن، ئى رەھىم قىلغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئاللاھ![5]

52 - ئى ئاللاھ! سېنىڭدىن قايتماس ئىمان، تۈگىمەس نېمەت ۋە مەڭگۈلۈك جەننەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى قېتىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ بولۇشنى تىلەيمەن[6].

53 - ئى ئاللاھ! قىلغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن ۋە قىلمىغانلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمە[7].

54 - ئى ئاللاھ! ساڭا سېغىنىپ، بىلىپ تۇرۇپ ساڭا شېرىك كەلتۈرۈشتىن پاناھ تىلەيمە ۋە بىلمەستىن قىلىپ سالغانلىرىمغا سەندىن كەچۈرۈم سورايمەن[8].

55 - ئى ئاللاھ! ماڭا ھەقنى ھەق كۆرسەتكىن، ماڭا ھەققەتكە ئەگىشىشنى نەسىپ ئەتكىن، ماڭا باتىلنى باتىل كۆرسەتكىن ۋە ئۇنىڭدىن ساقلىنىشنى ماڭا نەسىپ ئەتكىن.

---

1 . تىرمىزى رىۋايىتى
2 . ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى
3 . نەسائىي ۋە ئەھمەد رىۋايىتى
4 . تىرمىزى رىۋايىتى
5 . ھاكىم رىۋايىتى
6 . ئەھمەد، نەسائىي رىۋايىتى
7 . ئەھمەد رىۋايىتى
8 . ئىمام ئەھمەدرىۋايىتى

56 - ئى ئاللاھ! سەن ھەقىقەتەن گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن ۋە مەغپىرەت قىلىشنى ياقتۇرىسەن، ماڭا مەغپىرەت قىلغايسەن[1].

57 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ، ئېغىر ئەھۋالدا قېلىشتىن، بەختسىزلىككە يولۇقۇشتىن، بالا - قازاغا دۇچار بولۇشتىن ۋە دۈشمەنلەرنى خوش قىلىدىغان ئىشقا مۇپتىلا بولۇشتىن پاناھ تىلەيمەن[2].

58 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ، ماڭا ئاتا قىلغان نېمىتىڭنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشىدىن، بەرگەن ئامانلىقىڭنىڭ ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن، تۇيۇقسىز جازالىشىڭدىن ۋە بارچە غەزەبلىرىڭدىن پاناھ تىلەيمەن[3].

59 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ، دوزاخنىڭ پىتنىسىدىن، دوزاخنىڭ ئازابىدىن، قەبىر ئازابىدىن، بايلىقنىڭ پىتنىسىدىن، كەمبەغەللىكنىڭ يامانلىقىدىن ۋە دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن[4].

60 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ، ناچار ئەخلاقلاردىن، يامان ئەمەللەردىن ۋە ھاۋايى - ھەۋەسلەردىن پاناھ تىلەيمە[5].

61 - ئى ئاللاھ! ئىشىمنىڭ كاپالىتى بولغان دىنىمنى مەن ئۈچۈن تولۇقلاپ بەرگىن، مەئىشىتىم بولغان دۇنيالىقىمنى مەن ئۈچۈن ياخشىلاپ بەرگىن، قايتىدىغان جايىم بولغان ئاخىرىتىمنى مەن ئۈچۈن ياخشىلاپ بەرگىن، بارلىق ياخشىلىقلاردا مەن ئۈچۈن ھاياتلىقنى زىيادە قىلغىن ۋە بارلىق يامانلىقلاردىن ئۆلۈمنى مەن ئۈچۈن راھەتلىك قىلغىن[6].

62 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ غەم - ئەندىشىدىن، بېخىللىقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن پاناھ تىلەيمەن ۋە ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قەرزدارلىقتىن، دۈشمەننىڭ مېنى مەغلۇب قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن[7].

63 - بىر ئاللاھتىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوق، ئۇنىڭ شېرىكى يوق. ئۇ تىرىلدۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرەلەيدۇ، ئۇ ھەمىشە تىرىك بولۇپ، ھېچ ئۆلمەيدۇ، پۈتۈن ياخشىلىق ئۇنىڭ قولىدىدۇر، ئۇ ھەممە نەرسىگە كۈچى يەتكۈچىدۇر[8].

64 - ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ غەم - قايغۇدىن، كۆڭۈلسىزلىكتىن، ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، بېخىللىقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، قەرزدارلىقتىن ۋە كىشىلەرنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن[9].

65 - ئى ئاللاھ! مېنى ھالال رىزقىڭ بىلەن ھارامدىن بىھاجەت قىلغىن، ئۇلۇغ پەزلىڭ بىلەن مېنى باشقىلارغا موھتاج بولۇشتىن بىھاجەت قىلغىن[10].

66 - ئى ئاللاھ! مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن، قۇلۇڭنىڭ ۋە دېدىكىڭنىڭ ئوغلىمەن، تەقدىرىم سېنىڭ قولۇڭدىدۇر. مېنىڭ ئۈچۈن تەقدىر قىلغانلىرىڭ ھەر زامان يۈرگۈچى ۋە ئادالەتنىڭ ئۆزىدۇر. ئى ئاللاھ! ئۆزۈڭ شۇنداق ئاتىغان ياكى كىتابىڭ ئارقىلىق چۈشۈرگەن ياكى بەندىلىرىڭدىن بىرەرسىگە بىلدۈرگەن ياكى ئۆز دەرگاھىڭدىكى غەيبلەر قاتارىدا بىزلەرگە بىلدۈرمىگەن بارچە ئىسىملىرىڭنى ۋاسىتە قىلىپ سەندىن قۇرئان

1 . تىرمىزى رىۋايىتى
2 . بۇخارىي رىۋايىتى
3 . مۇسلىم رىۋايىتى
4 . مۇسلىم رىۋايىتى
5 . تىرمىزى رىۋايىتى
6 . مۇسلىم رىۋايىتى
7 . بۇخارىي رىۋايىتى
8. تىرمىزىي رىۋايىتى
9 . بۇخارىي رىۋايىتى
10 . تىرمىزىي رىۋايىتى

كەرىمنى كۆڭلۈمنىڭ باھارى، قەلبىمنىڭ نۇرى، قايغۇلىرىمنى يوق قىلغۇچى ۋە ئەندىشىلىرىمنى كەتكۈزگۈچى قىلىشىڭنى سورايمەن[1].

67 - ئى ئاللاھ! مېنى سەن ھىدايەت قىلغانلار قاتارىدا ھىدايەتكە باشلىغىن، ماڭا سەن ساقلىق ئاتا قىلغانلار قاتارىدا ساقلىق ئاتا قىلغىن، مېنى سەن ھىمايە قىلغانلار قاتارىدا ھىمايە قىلغىن، بەرگەن نېمەتلىرىڭدە ماڭا بەرىكەت ئاتا قىلغىن، سەن تەقدىر قىلغان ئىشلارنىڭ شەررىدىن مېنى ساقلىغىن. ھەقىقەتەن سەن مۇتلەق خاھىش ئېگىسسەن. ساڭا شېرىك بولغۇچى يوقتۇر. سەن ئەزىز قىلغان خورلانمايدۇ، سەن خورلىغاننى ھېچكىم ئەزىز قىلالمايدۇ. ئى پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغىسەن[2].

68 - ئى ھەمىشە تىرىك بولغۇچى ۋە ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ ھالىمنى پۈتۈنلەي ياخشىلىغىن ۋە مېنى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچىلىكمۇ ئۆز ھالىمغا قويۇپ بەرمىگىن[3].

69 - ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغانىدەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن[4].

70 - ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام - نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغانىدەك، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنىڭ نام - نىشانىسىنى مەڭگۈ قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن ماختاشقا لايىق ۋە ئۇلۇغ مەرتىبىلىك زاتسەن[5].

71 - ئى ئاللاھ! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ ئارىسىنى يىراق قىلغانىدەك يىراق قىلغىن. ئى ئاللاھ! خۇددى ئاق كىيىم پاسكىنىلىقتىن تازىلىنىپ پارلىغانىدەك مېنى خاتالىقلىرىمدىن پاكلىغىن. ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى سۇ بىلەن، قار بىلەن ۋە مۇز بىلەن تازىلاپ يوق قىلغىن[6].

72 - قۇدرەت ئىگىسى بولغان پەرۋەردىگارىڭ كۇففارلارنىڭ سۈپەتلىگەنلىرىدىن پاكتۇر. پەيغەمبەرلەرگە سالام بولسۇن! جىمى ھەمدۇ سانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھقا خاستۇر![7]

بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار

مەسجىدى ھەرەم — يەر يۈزىدىكى جىمى مەسجىدلەرنىڭ ئەڭ شەرەپلىكى ۋە ئەڭ ئۇلۇغى بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ قىبلىسىدۇر. ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە مەسجىدى ھەرەمنى تەرىپلەپ: «ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر»[8] دەيدۇ. مەسجىدى ھەرەم سۆزى مەككىدىكى ئوتتۇرىسىغا كەبە جايلاشقان مەسجىدنى كۆرسەتكىنىدەك، مەككە شەھىرىنىڭ ھەممىسىنىمۇ كۆرسىتىدۇ. مەككە شەھىرىنىڭ چېگرىسى ئىچىدىكى جايلارنىڭ ھەممىسى «ھەرەم» ھېسابلىنىدۇ.

ھەرەمنىڭ چېگرىسىنى تۇنجى بولۇپ سىزغان كىشى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئىدى. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مەككە ئازات بولغاندىن كېيىن تەمىم ئىبنى ئەسەد ئەل خۇزائىي دېگەن كىشىنى ئەۋەتىپ ھەرەمنىڭ چېگرىسىنى قايتىدىن يېڭىلاتقان. ھەرەمنىڭ ھازىرقى چېگرىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

---

1. ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى
2. تىرمىزىي رىۋايىتى
3. ھاكىم رىۋايىتى
4. بۇخارىي رىۋايىتى
5. بۇخارىي رىۋايىتى
6. بۇخارىي رىۋايىتى
7. تىرمىزى رىۋايىتى
8. ئال ئىمران سۈرىسى 96- ئايەت

يېڭىلاتقان چېگرىنىڭ ئۆزىدۇر. ئاللاھ تائالا ھەرەم ئۈچۈن مەخسۇس ئەھكاملار ۋە پرىنسىپلارنى بېكىتكەن. مەسىلەن: ھەرەمنىڭ چېگرىسى ئىچىدىكى جايلاردا ئۇرۇش قىلىش، ھايۋانلارنى، قۇشلارنى ئوۋلاش، ھەرەمنىڭ دەرەخلىرىنى كېسىش، ئۆزى ئۈنگەن ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈزۈش قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ھەرەمنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ تەرىپى شۇكى، ھەرەمدە قىلىنغان ياخشى ئەمەللەرگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ بۇ مەسجىدىمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە مىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر. مەسجىدى ھەرەمدە بىر ۋاخ ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى باشقا مەسجىدلەردە يۈزمىڭ ۋاخ ناماز ئوقۇغاندىن ئەۋزەلدۇر»[1] دېگەن.

ئۆلىمالار بىر ۋاخ نامازغا يۈزمىڭ ۋاخ نامازنىڭ ساۋابى يېزىلىش خۇسۇسىيىتى ھەرەمنىڭ ھەممىسىنى(مەككە شەھرىنى) ئۆز ئىچىگە ئالامدۇ ياكى مەسجىد ھەرەمگىلا خاسمۇ؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە ئىختىلاپلاشقان. ئەڭ توغرا ۋە دەلىل – ئىسپات جەھەتتىن ئەڭ كۈچلۈك قاراش مەككە شەھرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دېگەن قاراشتۇر. شۇنداقتىمۇ مەسجىدى ھەرەمنىڭ ئىچىدە ئوقۇلغان نامازنىڭ ئەڭ ئەۋزەللىكىدە ھېچ ئىختىلاپ يوقتۇر.

كەبە — كۇب شەكىللىك ئۆي دېگەن مەنىدە بولۇپ، مەسجىدى ھەرەمنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان كۈل رەڭ تاشتىن قۇرۇلغان ئەڭ قەدىمىي ئىبادەت ئۆيىدۇر. كەبە بەيتۇللاھ (ئاللاھنىڭ ئۆيى)، بەيتۇل ئەتىق (قەدىمىي ئۆي) ۋە بەيتۇل ھەرەم (قان تۆكۈش چەكلەنگەن ئۆي)دەپ ئاتىلىدۇ.

ئىشەنچلىك تارىخىي مەنبەلەرگە ئاساسلانغاندا، كەبىنى پەرىشتىلەر بىنا قىلغان. ئادەم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۇنىڭ بىناسىنى يېڭىلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە، نۇھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ كەبىگە بېرىپ ھەج قىلغانلىقى بايان قىلىنغان. مەلۇمكى، نۇھ ۋە ھۇد ئەلەيھىسسالاملار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر ئىدى. چوڭ بىر سەلنىڭ كېلىشى سەۋەبلىك كەبە يېقىلىپ يەر بىلەن تەڭ بولۇپ كەتكەن. پەقەت تاملىرىنىڭ ئۇلى قۇم بارخانلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغان بولۇپ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئاللاھ تائالادىن كەلگەن ۋەھيىگە ئاساسەن كەبىنىڭ ئۇلىنى قايتىدىن قوپۇرغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنى بىنا قىلغان كىشى ئەمەس، بەلكى كەبىنىڭ ئۇلىنى قۇم بارخانلىرى ئاستىدىن قايتا قوپۇرۇپ چىققان كىشىدۇر. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلىنى قوپۇرغان كەبىنىڭ ئېگىزلىكى توققۇز گەز(تۆت مېتىر ئەتراپىدا)، كەڭلىكى 22 گەز (11مېتىر ئەتراپىدا) ۋە ئۇزۇنلىقى 32 گەز(15مېتىر ئەتراپىدا) ئىدى. كەبىنىڭ ئۈستى ئوچۇق، دەرۋازىسىز ئىككى ئىشىكى بار ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھەجەرۇل ئەسۋەدنى كەبىنى تاۋاپ قىلىشتا باشلايدىغان ئورۇن سۈپىتىدە ھازىرقى ئورنىغا بېكىتكەن.

شۇنىڭدىن كېيىن ئەمالىقەلەر، كېيىنچە جۇرھۇملار، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوۋىسى قۇسەي ئىبنى كىلاب كەبىنى بىر قانچە قېتىم رېمونت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلىشتىن بەش يىل ئىلگىرى سەل بېسىش سەۋەبلىك كەبىنىڭ بىر بۆلىكى يېقىلىپ كەتكەندە، ئەرەبلەرنىڭ قۇرەيش قەبىلىسىدىكىلەر قايتا رېمونت قىلىپ چىقىدۇ ۋە كەبىنىڭ ئېگىزلىكىنى 18 گەز(توققۇز مېتىر ئەتراپىدا) كۆتۈرىدۇ. كەڭلىكىدىن ئۈچ مېتىر قىسقارتىدۇ. ئۈستىنى ياغاچ بىلەن ياپىدۇ ۋە ئىككى ئىشىكنىڭ بىرىنى يېپىۋېتىپ بىر ئىشىكنىلا قالدۇرۇپ قويىدۇ. ھەجەرۇلئەسۋەدنى ئورنىغا قايتا بېكىتىدىغان ۋاقىتتا قەبىلىلەر ئارىسىدا بۇ شەرەپلىك ئىشنى تالىشىپ جېدەل چىقىشقا ئاز قالىدۇ. بۇ

[1] ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ – ئەڭ ئىشەنچلىك»ھەدىس.

ۋاقىتتا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ھېكمەتلىك تەدبىرى بىلەن ئۇلارغا مەسلىھەت بېرىدۇ. شۇ مەسلىھەت بويىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇبارەك قوللىرى بىلەن كۆتۈرۈپ ھەجەرۇل ئەسۋەدنى ئۆز ئورنىغا قويىدۇ ۋە جېدەل – ماجىرانىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. كېيىنچە ساھابىلاردىن ئابدۇللا ئىبنى زۇبەير تاغا ئاچىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى)دىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئەي ئائىشە! قەۋمىڭىزنىڭ يېڭىدىن مۇسۇلمان بولغانلىقىنى دېمىسەم، كەبىنى يېقىتىپ، قۇرەيش چىقىرىۋەتكەن قىسمىنى ئۇنىڭ ئىچىگە كىرگۈزۈپ، شەرق ۋە غەرب تەرەپتىن بىردىن ئىككى ئىشىك ئېچىپ خۇددى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام رېمونت قىلىپ چىققان ۋاقىتتىكى ھالىغا كەلتۈرگەن بولاتتىم» دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ كەبىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىستىگەن بويىچە رېمونت قىلماقچى بولىدۇ ۋە ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلىپ كەبە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدىكى ئەسلى ھالىتىگە كەلتۈرىلىدۇ، پەقەت ئېگىزلىكى 29 گەز (15مېتىر)گە كۆتۈرىلىدۇ. ئىككى ئىشىكلىك قىلىنىدۇ. قۇرەيش ئېلىۋەتكەن ئۈچ مېترلىق جاي كەبىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزىلىدۇ. زۇبەير ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن خەلىفە ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان زۇبەيرنىڭ مەزكۇر ھەدىسنى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئاڭلىغانلىقىدىن شەك قىلىدۇ ۋە ئىشەنمەيدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۆزىنىڭ ھەربى قوماندىنى ھەججاج ئىبنى يۇسۇپ ئەل سەقەفىي دېگەن كىشىگە ئەمر قىلىپ كەبىنى قۇرەش رېمونت قىلغان ۋاقىتتىكى ھالىتىگە كەلتۈرىدۇ. زۇبەير كەبىگە قوشۇۋالغان ئۈچ مېترلىق جاي كەبىدىن چىقىرىۋېتىلىدۇ. شۇندىن بىرى كەبە بىر قانچە قېتىم رېمونت قىلىنغان بولسىمۇ شۇ پېتى ساقلىنىپ كەلمەكتە.

قىبلە — مۇسۇلمانلار ناماز ئوقۇغاندا، دۇئا قىلغاندا يۈزلىنىدىغان تەرەپ. ئۇ بولسىمۇ كەبىدۇر. دۇنيادىكى بىر يېرىم مىليارتقا يېقىن مۇسۇلمان خەلق ناماز، دۇئا ۋە قىبلىگە قاراپ تۇرۇپ بېجىرىلىدىغان بارلىق ئىبادەتلىرىنى شۇ قىبلە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرۇپ ئادا قىلىدۇ. مۇندىن باشقا مۇسۇلمان ئۆلۈكلەرنى يەرلەشتىمۇ ئۇلارنىڭ يۈزلىرى قىبلىگە قارىتىپ قويىلىدۇ.

كەبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزىنى ۋە كۆكسىنى كەبىگە قارىتىپ تۇرىشى، كەبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەبىنىڭ تەرىپىگە يۈزلىنىپ تۇرىشى نامازنىڭ دۇرۇس بولىشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىبلە كەبىگە يۆتكىلىشتىن بۇرۇن ئىروسالىمدىكى مەسجىدى ئەقساغا قاراپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇيتتى. ھەتتا مەدىنىگە بارغاندىن كېيىنمۇ 17 ئاي ئىرۇسالىمغا قاراپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان ئىدى. ھىجرىيە 2 - يىلى (مىلادىيە 623 - يىلى)نىڭ بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن مەدىنىدىكى كېيىنچە «مەسجىدى قىبلەتەيىن» (ئىككى قىبلىلىق مەسجىد) دەپ تونۇلغان مەسجىدتە جامائەت بىلەن قايسىبىر نامازنى ئوقۇۋاتقىنىدا، پەرىشتە جىبرىئىل ئۇنىڭغا ئاللاھ تائالانىڭ:

{فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ}

يەنى: «نامازدا، يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن »دېگەن ئايىتىنى ئېلىپ كېلىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى نامازدا تۇرغان پېتى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە بۇرۇپ قويىدۇ. شۇندىن باشلاپ مۇسۇلمانلار ناماز ۋە دۇئالىرىنى مەسجىدى ھەرەمدىكى قىبلىگە (كەبىگە) قاراپ قىلىدىغان بولىدۇ.

مۇلاھىزە

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ يۈزىنى بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈش، ئىبادەتنىڭ پەقەت بىر ئاللاھقىلا قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ۋە ھېس قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى كەبىگە يۈز كەلتۈرۈشكە بۇيرىغان. بۇ

ھەرگىزمۇ كەبىگە ئىبادەت قىلىشلار دېگەنلىك ئەمەس. شۇڭا كۆپ ئايەتلەردە ئاللاھ مۇسۇلمانلارغا: **{فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ}**

تەرجىمىسى: «دىنىڭنى خالىس قىلغان ھالدا ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلغىن» دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئىبادەتنى ئاللاھ تائالانىڭ ئۆزىگىلا قىلىشقا قايتا ـ قايتا بۇيرىغان، ئاندىن نامازغا ئوخشاش بەزى ئىبادەتلەر ئۈچۈن كەبە تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈشنى شەرت قىلغان. ئاللاھ تائالانىڭ «نامازدا يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرەم تەرەپكە قىلغىن»دېگەن سۆزىدىن مەسجىدى ھەرەمگە ئىبادەت قىلغىن، دېگەن مەنە چىقمايدۇ. بۇ ئايەت پەقەت نامازدا قىبلىگە قاراشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ، بەس. شۇنداقلا، ھاجىلار ۋە ئۆمرە قىلغۇچىلارنىڭ، كەبىنىڭ ئەتراپىنى تاۋاپ قىلىشمۇ، كەبىگە چوقۇنغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرىنى ئورۇنلاش يۈزىسىدىن ئىدى. چۈنكى كەبىنى تاۋاپ قىلىش ھەج ۋە ئۆمرىنىڭ پەرزلىرىدىن بىرىدۇر. شۇڭا ئاللاھ ھەج توغرىسىدا:

{وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اِسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً}

تەرجىمىسى: «قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ ئاللاھ ئۈچۈن بەيتۇللاھنى ھەج قىلىشى پەرز قىلىندى» دېيىش ئارقىلىق ھەجدىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ كەبىگە چوقۇنۇش ياكى ئۇنى ئۇلۇغلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى پەقەت ئاللاھ ئۈچۈنلا قىلىنىدىغانلىقىنى ئالاھىدە تەكىتلىگەن.

ھەجەرۇل ئەسۋەد ـــ كەبىنىڭ شەرق تەرىپىگە ئورنىتىلغان، ئېگىزلىكى يەر يۈزىدىن 1½ (بىر يېرىم) مېتىر كېلىدىغان، تۇخۇم شەكىللىك، قىزىلغا مايىل قارا تاش بولۇپ، ئەتراپى كۈمۈش بىلەن ئورالغان. ئۇنى ھازىرقى ئورنىغا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بېكىتكەن. كەبىنى تاۋاپ قىلغان كىشىلەرنىڭ ئىمكانىيەت بولسا ھەجەرۇل ئەسۋەدنى سۆيۈشى سۈننەتتۇر. ھەرەمدە ئادەم كۆپ، قىستىلاڭغۇ ۋاقىتلاردا ھەجەرۇل ئەسۋەدكە يىراقتىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا قول ئىشارىتى قىلىپ سالام بېرىش كۇپايىدۇ.

رۇكنى يەمانى ـــ كەبىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەدكە قاراپ تۇرىدىغان بۇلۇڭى بولۇپ، يەمەن دۆلىتى ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇپ تەرىپىدە بولغانلىقتىن ئەرەبلەر جەنۇپ تەرەپكە قاراپ تۇرغان ھەرقانداق نەرسىنى يەمەن (ياكى يەمان) دەپ ئاتايتتى. شۇ سەۋەبتىن بۇ بۇلۇڭ رۇكنى يەمانى(جەنۇپ تەرەپتىكى بۇلۇڭ) دەپ ئاتالغان. ھەجەرۇل ئەسۋەد بىلەن رۇكنى يەمانى ئىككىسىنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى قۇپۇرغاندا بىرگە قوپۇرغان بولۇپ، قالغان شىمال ۋە غەرب تەرەپتىكى ئىككى بۇلۇڭ كېيىن تۇرغۇزۇلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قېتىم كەبىنى تاراپ قىلغىنىدا رۇكنى يەمانىنى مۇبارەك قوللىرى بىلەن سىلايتتى. شۇندىن بىرى ئۇنى سىلاش سۈننەت بولۇپ داۋام قىلغان. رۇكنى يەمانىنى سۆيۈش يوق، پەقەت قول بىلەن سىلىنىدۇ. قول بىلەن تۇتۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قول ئىشارىتى قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنداق قىلمىغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «ھەجەرۇل ئەسۋەد بىلەن رۇكنى يەمانىنى سىلاش خاتالىقلارنى يوققا چىقىرىدۇ[1]» دەپ كۆرسەتكەن. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىنى تاۋاپ قىلغىنىدا، ھەر بىر تاۋاپتا ھەجەرۇل ئەسۋەد بىلەن رۇكنى يەمانىنى سىلايتتى[2]» دېگەن ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان.

كەبىنىڭ ئىشىكى ـــ كەبىنىڭ شەرق تەرىپىگە جايلاشقان ۋە يەر يۈزىدىن 2½ (ئىككى يېرىم مېتىر) ئېگىزلىكتىكى ئالتۇن ئىشىكتۇر. ئىشىكنىڭ ئېگىزلىكى ئۈچ مېتىر ئالتە سانتىمېتىر، كەڭلىكى بىر مېتىر 68

---

[1] . ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان، ئەللامە ئەلبانىي «سەھىھ»دەپ باھالىغان ھەدىس.
[2] ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئەللامە ئەلبانى « سەھىھ»دەپ باھالىغان ھەدىس.

سانتىمېتىر كېلىدۇ. بۇ ئىشىك ھىجرىيە 1399 – يىلى 22 – زۇلقەئىدە (مىلادىيە 1979 - يىلى 14 - ئۆكتەبىر)كۈنى 280 كىلو ساپ ئالتۇندىن ياسىلىپ ھازىرقى ئورنىغا قويۇلغان.

مۇلتەزەم — كەبىنىڭ ئىشىكى بىلەن ھەجەرۇل ئەسۋەد ئوتتۇرىسىدىكى جاي. كەڭلىكى ئىككى مېتىر كېلىدۇ. بۇ ئۇلۇغ جايدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە: «مۇلتەزەم دۇئا ئىجابەت بولىدىغان جايدۇر. بۇ جايدا ئاللاھقا دۇئا قىلغان كىشىنىڭ دۇئاسى چوقۇم ئىجابەت بولىدۇ»[1] دەپ كۆرسەتكەن. ئابدۇللا ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇلتەزەمگە ئېسىلىپ تۇرۇپ «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇ جايدا تۇرۇپ دۇئا قىلغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم»دېگەن.

ھۇجرە — كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى يېرىم دۈگىلەك تام بىلەن كەبىنىڭ ئارىلىقىدىكى بوش جاي بولۇپ، بەزى رىۋايەتلەردە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇ جايىنى ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئانىسى ھاجەر ئىككىسىگە يېتىپ قوپۇش ئۈچۈن سېلىپ بەرگەن ئۆي ئىدى، شۇڭا ئۇ «ھۇجرە ئىسمائىل (ئىسمائىلنىڭ ئۆيى)دەپ ئاتالغان، دېيىلىدۇ. ئەمما توغرىسى بۇ جاي ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامدىن بىر قانچە ئەسىر كېيىن، قۇرەيش قەبىلىسى كەبىنى رېمونت قىلغىنىدا، كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىن ئۈچ مېتىر جايىنى چىقىرىۋېتىپ ئۇنىڭ ئەتراپىنى يېرىم دۈگىلەك تام بىلەن قورشىغان. شۇڭا بۇ جاي كەبىدىن ھېسابلىنىدۇ. بەزى ئۆلىمالار ھۇجرەنىڭ ھەممىسى كەبىدىن ئەمەس، پەقەت كەبىدىن چىقىرىۋېتىلگەن ئۈچ مېتىر جايلا كەبىدىن سانىلىدۇ، دەپ قارايدۇ. ھۇجرەنىڭ ئىچىدىن تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ قىلغان تاۋىپى ئادا تاپمايدۇ. چۈنكى ئۇ كەبىنىڭ ئىچىدىن تاۋاپ قىلغان بولىدۇ. ھۇجرەنىڭ ئىچىدە پەرز ناماز ئوقۇسا ئادا تاپمايدۇ.

ھەتىم — كەبىنىڭ شىمال تەرىپىدىكى ھۇجرەنىڭ ئەتراپىغا قوپۇرۇلغان يېرىم دۈگىلەك تام بولۇپ، تاۋاپ قىلغۇچىلار بۇ تامنىڭ سىرتىدىن قىلىدۇ. بۇ تام ئاق مەرمەردىن ياسالغان. ئېگىزلىكى بىر مېتىر 30 سانتىمېتىر، تام يۈزىدىكى كەڭلىكى بىر مېتىر بەش سانتىمېتىر كېلىدۇ.

مەقامۇ ئىبراھىم — ئاق، قارا ۋە سېرىق ئۈچ خىل رەڭگە مايىل بولغان تۆت چاسىلىق يۇمشاق سۇ تېشى بولۇپ، ئۇزۇنلىقى تەخمىنەن يېرىم مېتىر كېلىدۇ. كەبىنىڭ شەرق شىمال تەرىپىگە جايلاشقان. مەقامۇ ئىبراھىم ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرغىنىدا دەسسەپ تۇرغان تاش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شۇ يەردە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىككىسى كەبىنىڭ ئۇلىنى قوپۇرغانىدى. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئاتىسىغا تاشلارنى ئۇزىتىپ بېرەتتى، ئاتىسى كەبىنى تۇرغۇزاتتى. كەبە تېمى ئېگىزلىگەندە ئىبراھىم بۇتاشقا (مەقامۇ ئىبراھىمغا) دەسسەپ تۇرۇپ كەبىنى قوپۇراتتى، ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئاتىسىغا تاشلارنى ئۇزارتىپ بېرەتتى. ئۇلار شۇنداق ئىشلەۋېتىپ «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن»[2] دەپ دۇئا قىلاتتى».

بۇ تاشتا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەدىمىنىڭ ئىزى چۈشۈرۈلگەن مۆجىزە باردۇر. ئاللاھ تائالا ئۆز قۇدرىتى بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ئىككى پۇتى دەسسەپ تۇرغان تاشنى يۇمشىتىپ بەرگەن. نەتىجىدە، ئۇنىڭ ئىككى پۇتى تاشنىڭ ئىچىگە پېتىپ كىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئىككى پۇتىنىڭ ئىزى ناھايىتى ئوچۇق ھالدا تاشقا چۈشۈپ قالغان ۋە ھازىرغىچە شۇ پېتى ساقلىنىپ كەلمەكتە.

---

[1] . ئىمام بەيھەقىي رىۋايىتى

[2] بەقەرە سۈرىسى 127- ئايەت

ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمدە «ماقامۇ ئىبراھىمنى نامازگاھ قىلىڭلار»[1] دەپ ئەمر قىلىش ئارقىلىق ھەرەمگە كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرىغان. شۇڭا كەبىنى تاۋاپ قىلغان ھەر قانداق كىشىنىڭ مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تاۋاپ نامىزى ئوقۇشى مۇستەھەب (تەكىتسىز سۈننەت)تۇر.

مەقامۇ ئىبراھىم ئەسلىدە كەبىگە چاپلىشىپ تۇرىدىغان بولۇپ، ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب كەبىنى تاۋاپ قىلغۇچىلارغا قىستىلاڭغۇلۇق بولۇپ قالغانلىق سەۋەبتىن مەقامۇ ئىبراھىمنى بىرئاز كەينىگە تارتىپ ھازىرقى ئورنىغا يۆتكىۋەتكەن. مەقامۇ ئىبراھىمنى تۈنجى بولۇپ بېزىگەن كىشى ئابباسىيلار خەلىپىسى مەھدىي ئىدى. خەلىپە مۇتەۋەككىل بىللاھنىڭ زامانىدا ساپ ئالتۇن بىلەن بېزەلگەن. مەقامۇ ئىبراھىم مىستىن ياسالغان تۆت چاسىلىق چوڭ بىر رىشاتكىنىڭ ئىچىدە ئىدى، ئۈستىدە گۈمبەز بار ئىدى. بۇ ئورۇن كەبىنىڭ يېنىدىن كۆپ يەرنى ئىگىلىۋالغانلىقتىن، ھاجىلار سانىنىڭ كۈندىن – كۈنگە كۆپىيىپ بېرىشى بىلەن تاۋاپ قىلىش ئىشلىرىدا تارچىلىق كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ. مەقامۇ ئىبراھىمنى باشقا جايغا يۆتكىۋېتىپ كەبىنىڭ ئەتراپىنى ئازادىلاشتۇرۇش پىكرى ئوتتۇرىغا قويۇلغاندا ئۆلىمالار ئىختىلاپلىشىدۇ. بەزىسى شۇنداق قىلىشقا قوشۇلىدۇ. بەزىسى قارشى چىقىدۇ. شۇنداق قىلىپ مەككە مۇكەررەمە شەھىرىدىكى ئىسلام دۇنيا ئىتتىپاقى ھىجرىيە 1384 يىلى 25 - زۇلھەججە (مىلادىيە 1965 - يىلى 27 - ئاپرېل) كۈنى مەقامۇ ئىبراھىمنى يۆتكىمەي ئۆز ئورنىدا قالدۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىكى رىشاتكا، گۈمبەز ۋە باشقا ئارتۇق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ تاشلاپ، مەقامۇ ئىبراھىمنى نەپىس ئەينەكتىن ياسالغان شېشىنىڭ ئىچىگە ئېلىپ قويۇش ھەققىدە مەخسۇس قارار چىقىرىدۇ. ھىجرىيە 1387 - يىلى رەجەب (1967 - يىلى ئۆكتەبىر) ئېيىدا بۇ قارار ئەمەلگە ئاشىدۇ. ھىجرىيە 1418 – يىلى (مىلادىيە 1997 - يىلى) غا كەلگەندە، مەقامۇ ئىبراھىم ھازىرقى شەكلىدە ئالتۇن يالىتىلغان مىس رىشاتكىنىڭ ئىچىگە ئېلىنىپ، ئەتراپىغا خورۇستال ۋە ئىسسىققا ھەم چېقىلىشقا قارشى كۈچلۈك نەپىس ئەينەك بىلەن قورشىۋېتىلىدۇ.

زەمزەم سۈيى — ئاللاھ تائالا ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى پۇتى ئاستىدىن چىقىرىپ بەرگەن مۇبارەك سۇدۇر. ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن ئايالى ھاجەر بىلەن ئوغلى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى شۇ ۋاقىتتىكى سۇسىز، گۈل – گىياھسىز، قاقاسلىق چۆل مەككىگە ئېلىپ كېلىپ قويۇپ كېتىپ قالىدۇ. ھاجەر سۇ ئىزدەپ سافا بىلەن مەرۋە ئىككى تاغ ئوتتۇرىسىدا يۈگۈرگەن بولسىمۇ سۇ تاپالمايدۇ. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام قاتتىق ئۇسسۇزلۇقتىن قىينالغان ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئىككى تاپىنىنىڭ ئاستىدىن بۇلاق چىقىدۇ. ئانىسى ھاجەر سۇنى كۆرۈپ قاتتىق خوشال بولىدۇ ۋە سۇنى بېكار ئېقىپ كەتمىسۇن دەپ «زەمزەم» (توختا)دەيدۇ. شۇندىن بېرى بۇ سۇ زەمزەم سۈيى دەپ تونۇلىدۇ. ھاجەر بۇلاقنىڭ يېنىغا قۇدۇق كولايدۇ. بۇ سۇسىز چۆلدە سۇنىڭ چىقىشى بىلەن يىراقلاردىكى قەبىلىلەر زەمزەمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇراقلىشىشقا باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەككە شەھىرى بارلىققا كېلىدۇ. زەمزەم قۇدۇقى مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ جەنۇپ تەرىپى ۋە ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىغا جايلاشقان. ئۇ ھەجەرۇل ئەسۋەدتىن 18 مېتىر يىراقلىقتا بولۇپ، چوڭقۇرلۇقى 43 مېتىر كېلىدۇ. قۇدۇقنىڭ تېگىدە ئۈچ دانە بۇلاق بار. بۇلارنىڭ بىرى ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ يېنىدا، يەنە بىرى سافا تېغىنىڭ يېنىدا، ئۈچىنچىسى مەرۋەنىڭ يېنىدىدۇر. بۇرۇن زەمزەم قۇدۇقىنىڭ ئىككى كۆلچىكى بار بولۇپ، بىرى زەمزەم قۇدۇقى بىلەن ھەجەرۇل ئەسۋەدنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىدى. كىشىلەر بۇ جايدىن زەمزەم ئىچەتتى. يەنە بىرى سافا تەرەپكە ئېقىتىۋېتىلگەن بولۇپ، كىشىلەر ئۇنىڭدىن تاھارەت ئالاتتى. كېيىنچە،

[1] بەقەرە سۈرىسى 125 -ئايەت

تاۋاپ قىلغۇچىلارغا قىستىلاڭغۇ بولۇپ قالغانلىق سەۋەبتىن، زەمزەم كۆلچەكلىرى تاقىۋېتىلىپ، كەبىنىڭ ئەتراپىدىكى مەيدانىنىڭ ئاستىغا كىشىلەر پەلەمپەي بىلەن كىرىپ ئىچىدىغان قىلىپ كىرانلار(جۈمەكلەر) بېكىتىلدى. 2003 - مىلادىيە يىلىغا كەلگەندە ھەرەمنىڭ سەيناسىنى ئازادىلەشتۈرۈش مەقسىتى بىلەن زەمزەم قۇدۇقىغا چۈشىدىغان ئېغىز تاقىۋېتىلىپ، زەمزەم سۈيى سەينانىڭ يان تەرىپىدىن تۇرۇبىلار ئارقىلىق چىقىرىپ قويۇلدى. ھەج قىلغۇچى، ئۆمرە قىلغۇچى ۋە شۇنداقلا ھەر قانداق مۇسۇلماننىڭ زەمزەم سۈيىدىن ئىچىشى مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زەمزەم سۈيىدىن ئىچكەنلىكى توغرۇلۇق سەھىھ ھەدىسلەر كۆپ. ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زەمزەم سۈيىنى تەرىپلەپ: «ئۇ مۇبارەك سۇدۇر، ئۇ ئاچلىققا تائام، كېسەلگە شىپادۇر»دېگەن. يەنە ئۇ: «زەمزەم سۈيىنى نىيەت مەقسەت بىلەن ئىچسە شۇنىڭغا پايدا قىلىدۇ» دېگەن (ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى).

الأدعية المختارة من القرآن الكريم*

1- رَبَنَا ظَلَمْنَآ أنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَن مِنَ لْخَاسِرِيْنَ.

2- رَب إِني أعُوذُ بِكَ أَنْ أسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإلا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أكُن منَ لْخَاسِرِيْنَ.

3ـ رَبنَا تَقَبلْ مِنآ إِنكَ أنتَ لسمِيعُ لْعَلِيمُ.

4- وَتُبْ عَلَيْنَآ إِنكَ أنتَ لتوابُ لرحِيْمُ.

5ـ رَب اجْعَلْنِي مُقِيْمَ الصلاَةِ وَمِن ذُرِيتِي رَبنَا وَتَقَبلْ دُعَاءِ. رَبنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَي وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.

6ـ ربنَا عَلَيْكَ تَوَكلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيْرُ. رَبنَا لاَتجْعَلْنَا فِتْنَةً للذِيْنَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبنَا إِنكَ أنـتَ الْعَزِيْـزُ الْحَكِيْمُ.

7- رَب إِني ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي.

8- رَبنَآ آتِنَا مِنْ لدُنكَ رَحْمَةً وَهَيىءْ لَنَا مِنْ أمْرِنَا رَشَداً.

9- رَب أوْزِعْنِي أنْ أشْكُرَ نِعْمَتَكَ التِي أنْعَمْتَ عَلَي وَعَلَى وَالِدَي وَأنْ أعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأدْخِلْنِي بِرَحْمَتِـكَ فِـي عِبَادِكَ الصالِحِيْنَ.

10- لاَ إِلَهَ إِلا أنتَ سُبْحَانَكَ إِني كُنتُ مِنَ الظالِمِيْنَ.

11- رَب هَبْ لِي حُكْماً وَألْحِقْنِي بِالصالِحِيْنَ. وَاجْعَل لي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الآخِرِيْنَ وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنةِ النعِيْمِ.

12- قُلِ اللهُم مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمن تَشَاءُ وَتُعِز مَن تَشَاءُ وَتُذِل مَن تَـشَاءُ. بِيَـدِكَ الْخَيْرُ إِنكَ عَلَىَ كُل شَيْءٍ قَدِيْرٌ . تُولِجُ الليْلَ فِي النهَارِ وَتُولِجُ النهَارَ فِي الليْل وَتُخْرِجُ الْحَي مِنَ الْمَيتِ وَتُخْرِجُ الَميتَ مِنَ الْحَي وَتَرْزُقُ مَن تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ.

13ـ رب أدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لي مِن لدُنكَ سُلْطَاناً نصِيْراً.

14ـ رب ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبيَانِي صَغِيراً.

15- رب زِدْنِي عِلْمًا.

16ـ سَمِعْنَا وَأطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيْرُ.

17ـ رَبنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نسِينَا أوْ أخْطَأْنَا رَبنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبنَا وَلاَ تُحَملْنَـا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أنتَ مَوْلاَنَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ.

* دۇئالارنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى 135 - بەتتە.

18- رَبَنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنا وَهَبْ لَنا مِن لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنكَ أَنتَ الْوَهابُ . رَبَنا إِنكَ جَامِعُ النـاسِ لِيَـوْمٍ لا رَيْبَ فِيهِ إِن اللّهَ لا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ.

19- رَبَنا إِنَنا آمَنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَقِنَا عَذَابَ النارِ.

20- رَبَنا اصْرِفْ عَنا عَذَابَ جَهَنمَ إِن عَذَابَهَا كَانَ غَرَاماً. إِنهَا سَاءتْ مُسْتَقَراً وَمُقَاماً.

21- رَبَنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرياتِنَا قُرةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتقِينَ إِمَاماً.

22- رَبَنا اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَإِسْرَافَنا فِي أَمْرِنَا وَثَبتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ.

23- رَبَنا آمَنا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتبَعْنَا الرسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشاهِدِيْنَ.

23- فَاطِرَ السمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيي فِي الدنْيَا وَالآخِرَةِ تَوَفنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي بِالصالِحِيْنَ.

24- رَبَنا وَسِعْتَ كُل شَيْءٍ رحْمَةً وَعِلْماً فَاغْفِرْ لِلذِينَ تَابُوا وَاتبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ . رَبَنـا وَأَدْخِلْهُـمْ جَناتِ عَدْنٍ التِي وَعَدتهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرياتِهِمْ إِنكَ أَنتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ . وَقِهِمُ السيئَاتِ وَمَن تَـقِ السيئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ.

25- رَبَنا آتِنَا فِي الدنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النارِ.

26- رَبَنا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النارِ . رَبَنا إِنكَ مَن تُدْخِلِ النارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظـالِمِيْنَ مِـنْ أَنصَارٍ . رَبنا إِنَنا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلإِيْمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبكُمْ فَآمَنا رَبَنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَكَفرْ عَنا سَـيئَاتِنَا وَتَوَفنَـا مَـعَ الأبْرَارِ.رَبَنا وَآتِنَا مَا وَعَدتنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ.

27- رَبَنا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً للْقَوْمِ الظالِمِينَ..وَنَجنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِيْنَ.

28- رَبَنا اغْفِرْ لَنا وَلإِخْوَانِنَا الذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيْمَانِ وَلاَ تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاً للذِينَ آمَنُوا رَبَنا إِنكَ رَؤُوفٌ رحِيْمٌ.

29- رَب أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ التِي أَنْعَمْتَ عَلَي وَعَلَى وَالِدَي وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُريتِـي إِني تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِني مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ.

30- رَبَنا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنا إِنكَ عَلَى كُل شَيْءٍ قَدِيْرٌ.

31- رَبَنا آمَنا فَاغْفِرْ لَنا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الراحِمِيْنَ.

32- رب أَنزِلْنِي مُنزَلاً مبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِيْنَ.

33- رَبَنا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَي وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.

34- فَاللهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الراحِمِيْنَ.

35- رَبَنا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفنَا مُسْلِمِيْنَ.

الأدعية المختارة من الأحاديث

36ـ اللّهم إِني ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كَثِيْراً، وَلاَ يَغْفِرُ الذنُوبَ إِلا أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِـي إِنـكَ أَنتَ الغَفُورُ الرحِيْمُ.

37ـ اللهُم إِني أَسْأَلُكَ الْمُعَافَاةَ فِي الدنْيا وَالآخِرَةِ.

38ـ اللهُم اهْدِنِي وَسَددْنِي.اللهُم إِني أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالسدَادَ.

39ـ اللهُم أَعِني عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ.

40ـ اللهُم إِني أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَأَعُوذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ.

41ـ اللهُم يَا مُقَلبَ الْقُلُوبِ ثَبتْ قَلْبِي عَلَى دِيْنِكَ.

42- اللهم مُصَرِّفَ القُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَىٰ طَاعَتِكَ.
43- اللهم رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لا إِلَهَ إِلا أَنتَ.
44- اللهم أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الأُمُورِ كُلِّهَا، وَأَجِرْنَا مِنْ خِزْيِ الدنيَا وَعَذَابِ الآخِرَة.
45- اللهم إنا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيكَ مُحمدٌ صَلى الله عَلَيْهِ وَسَلمْ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَر مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيكَ مُحمدٌ صَلى الله عَلَيْهِ وَسَلمْ وأَنتَ المُسْتَعَانُ وعَلَيْكَ البَلاغُ وَلاحَوْلَ وَلا قُوةَ إلا بِاللهِ.
46- اللهم حَبِّبْ إِلَيْنَا الإِيْمَانَ وَزَيِّنْهُ فِي قُلُوبِنَا وَكَرِّهْ إِلَيْنَا الكُفْرَ وَالفُسُوقَ وَالعِصْيَانَ وجْعَلْنَا مِنَ الراشِدِيْنَ.
47- اللهم إِني أَسْأَلُكَ حُبكَ وَحُب مَنْ يُحِبكَ والعَمَلَ الذِي يُبَلِّغُنِي حُبكَ. اللهم اجْعَلْ حُبكَ أَحب إلي مِنْ نَفْسِي وأَهْلِي وَمِنْ المَاءِ البَارِدِ.
48- اللهم إِنّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لا يَنْفَعُ، وقَلْبٍ لا يَخْشَعُ، وَدُعَاءٍ لا يُسْمَعُ، وَنَفْسٍ لا تَشْبَعُ، اللهم إِني أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَؤُلاءِ الأَرْبَع.
49- اللهم بِعِلْمِكَ الغَيبَ وَقُدْرَتِكَ عَلى الخَلقِ، أَحْيِنِي مَا عَلِمْتَ الحَيَاةَ خَيْراً لِي، وَتَوَفنِي إِذَا كَانَتِ الوَفَاةُ خَيْراً لِي، اللهم إِني أَسْأَلُكَ خَشْيَتَكَ فِي الغَيْبِ وَالشهَادَةِ، وَكَلِمَةَ العَدْلِ وَالحَق فِي الغَضَبِ وَالرضَا، وَأَسْأَلُكَ القَصْدَ فِي الفَقْرِ وَالغِنَا، وَأَسْأَلُكَ نَعِيماً لا يَنفَدُ، وَقُرةَ عَيْنٍ لا تَنْقَطِعُ، وَأَسْأَلُكَ الرضَا بَعْدَ القَضَاءِ، وَأَسْأَلُكَ بَرْدَ العَيْشِ بَعْدَ المَوْتِ، وَأَسْأَلُكَ لَذةَ النظَرِ إِلى وَجْهِكَ، وَأَسْأَلُكَ الشوْقَ إِلى لِقَائِكَ فِي غَيْرِ ضَراءَ مُضِرةٍ، وَلا فِتْنَةٍ مُضِلةٍ، اللهم زَينا بِزِينَةِ الإِيْمَان، وَاجْعَلْنَا هُدَاةً مُهْتَدِيْنَ.
50- اللهم عَلمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَانْفَعْنِي بِمَا عَلمْتَنِي وَزِدْنِي عِلْمًا.
51- اللهم إِني أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ، وَالغَنِيمَةَ مِنْ كُل بِر، وَالسلامَةَ مِنْ كُل إِثْمٍ. اللهم لا تَدَعْ لِي ذَنْباً إِلا غَفَرْتَهُ. وَلا هَماً إِلا فَرجْتَهُ، وَلا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضاً إِلا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الراحِمِيْنَ.
52- اللهم إِني أَسْأَلُكَ إِيماناً لا يَرْتَد، وَنَعِيْماً لا يَنْفَدُ، وَمُرَافَقَةَ مُحَمدٍ صَلى الله عَلَيْهِ وَسَلمَ فِي أَعْلَى جَنةِ الخُلْدِ.
53- اللهم إِني أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَر مَا عَمِلتُ وَمِنْ شَر مَا لَمْ أَعْمَلْ.
54- اللهم إِني اعُوذُ بِكَ أَنْ أُشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُهُ وَاسْتَغْفِرُكَ لِمَا لا اعْلَمُ.
55- اللهم أَرِنِي الحَق حَقًا وَارْزُقْنِي اتبَاعَهُ وَأَرِنِي البَاطِلَ بَاطِلاً وَارْزُقْنِي اجْتِنَابَهُ.
56- اللهم إِنكَ عَفُو تُحِب العَفْوَ فَاعْفُ عَني.
57- اللهم إني اعُوذُبِكَ مِنْ جَهْدِ البَلاءِ، ودَرَكِ الشقَاءِ، وَسُوْءِ القَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ.
58- اللهم إِني أَعُوذُبِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ، وَمِنْ تَحَولِ عَافِيَتِكَ، وَمِنْ فُجَاءَةِ نَقْمَتِكَ، وَمِنْ جَمِيعِ سَخَطِكَ.
59- اللهم إِني أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النارِ، وَعَذَابِ النارِ، وَفِتْنَةِ القَبْرِ، وَعَذَابِ القَبْرِ، وَمِنْ شَر فِتْنَةِ الغِنَىٰ، وَمِنْ شَر فِتْنَةِ الفَقْرِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَر فِتْنَةِ المَسِيْحِ الدجال.
60- اللهم إني أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الأَخْلاقِ وَالأَعْمَال وَالأَهْوَاءِ.
61- اللهم اصْلِحْ لِي دِيني الذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْري، وَاصْلِحْ لِي دُنْيايَ التي فِيْها مَعاشي، وَ اصْلِحْ لِي آخِرَتي التي إِلَيها مَعادي، وَجْعَلِ الحَياةَ زِيادَةً لي في كُل خَيْرٍ، وَالمَوْتَ راحَةً لي مِنْ كُل شَر.
62- اللهم إني أَعُوذُ بِكَ مِنَ الهَم وَالحَزَنِ، والبُخْل وَالجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَل وَالهَرَمِ وَضَلَعِ الدْين وَغَلَبَةِ العَدو.
63- لا إِلَهَ إِلا الله وَحْدَهُ لاشَرِيكَ لَهُ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ يُحْيي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَي لا يَمُوتُ بِيَدِهِ الخَيْرُ وَهُوَ عَلى كُل شَيْءٍ قَدِيْرٌ.
64- اللهم إِني أَعُوذُ بِكَ مِنَ الهَم وَالحَزَنِ، وَالعَجزِ وَالكَسَل، وَالبُخْل وَالجُبْنِ، وَضَلَعِ الدين وَغَلَبَةِ الرجَال.
65- اللهم اكْفِني بِحَلالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَاغْنِني بِفَضْلِكَ عَمنْ سِوَاكَ.

66- **اَللّهُم إِني عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِي حُكْمُكَ، عَدْلٌ فِي قَضَاؤُكَ، أَسْأَلُكَ بِكُل اسْـمٍ هُوَ لَكَ، سَميْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَنزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَمْتَهُ أَحَداً مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اِسْتَأثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْـبِ عِنْـدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ القرآن رَبِيْعَ قَلْبِي وَنُوْرَ صَدْرِي وَجَلاَءِ حُزْنِيَ وذِهَابَ هَمّي ·**

67- **اَللّهُم اهْدِنِي فِيْمَنْ هَدَيْتَ ، وَعَافِنِي فِيْمَنْ عَافَيْتَ، وَتَولِنِي فِيْمَنْ تَوَلَيْتَ ،وَبَارِكْ لِي فِيْمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِي شَـرَ مَـا قَضَيْتَ فَإِنكَ تَقْضِي وَلاَ يُقْضَىٰ عَلَيْكَ ، إِنَهُ لاَ يَذِل مَنْ وَالَيْتَ، وَلاَ يَعِز مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَنَا وَتَعَالَيْتَ ·**

68- **يَاحَي يَا قَيُوْمُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيْثُ، أَصْلِحْ** لِي شَأْنِي **كُلهِ وَلاَ تَكِلْنِي** إِلىَ **نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ.**

69- **اَللّهُم صَل عَلَىَ مُحَمدٍ وَعَلَى آل مُحَمدٍ، كَمَا صَلَيْتَ عَلَىَ إِبرَاهِيْم وَعَلَى آل إِبرَاهِيْمَ إِنكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ·**

70- **اَللّهُم بَارِكَ عَلَى مُحَمدٍ وَعَلَى آل مُحَمدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبرَاهِيْمَ وَعَلَى آل إِبرَاهِيْمَ إِنكَ حَمِيدٌ مَجِيْدٌ.**

71- **اَللّهُم بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِق وَالْمَغْرِبِ، اَللّهُم نَقِنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا يُنَقَـى الثَـوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَنَسِ، اَللّهُم اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثلْجِ وَالْبَرَدِ·**

72- **سُبْحَانَ رَبكَ رَب الْعِزةِ عَما يَصِفُونَ وَسَلاَمٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالحَمْدُ لِلهِ رَب الْعَالَمِيْنَ.**

پايدىلىنىلغان ماتېرىياللار

1- فقة السنة
2- المفتاح شرح نور الإيضاح
3- اللباب شرح الكتاب
4- التسهيل الضروري لمسائل القدوري
5- العمدة في الحج والعمرة
6- صفة الحج والعمرة
7- الحج والعمرة وأدعيتهما
8- التحقيق والإيضاح لكثير من مسائل الحج والعمرة والزيارة